

33-C-305

**SBÍRKA
SPISŮ PRÁVNICKÝCH A NÁRODOHOSPODÁŘSKÝCH.**

VYDÁVÁJÍ
KAREL ENGLIŠ A FRANTIŠEK WEYR.

— SVAZEK IX. —

**ČESKOSLOV. PRÁVO
ELEKTRÁRENSKÉ.**

DR. JOS. HRDINA,

ODBOROVÝ RADA V MINISTERSTVU VEŘEJNÝCH PRACÍ, SOUKROMÝ
DOCENT NA PRÁVNICKÉ FAKULTĚ MASARYKOVY UNIVERSITY V BRNĚ.

V BRNĚ 1921.

NAKLADATELSTVÍ BARVIČ & NOVOTNÝ,
KNIHKUPECTVÍ PRÁVNICKÉ FAKULTY MASARYKOVY UNIVERSITY.

NAKLADATELSTVÍ
BARVIČ & NOVOTNÝ V BRNĚ

knihkupectví

právnícké fakulty Masarykovy university v Brně

vydává vlastním nákladem:

Sbírka zákonů československých (redakcí Dra Weyra)

- Sv. I. Dr. Fr. Weyr, Řád volení v obcích republiky
čs. a novela k obecním zřízením . . . Kč 8.—
Sv. II. Dr. Fr. Weyr, Řád volení do poslanecké sně-
movny a senátu rep. čs. Kč 6.—
Sv. III. Dr. Fr. Weyr, Ústavní zákony československé
republiky Kč 8.—
Sv. IV. Dr. Jaroslav Haasz, sekční šéf, Jednací řád
poslanecké sněmovny, senátu a Stálého výboru
Národního shromáždění Kč 14.—
Sv. V. Dr. Dobroslav Kréjčí, Zákony o pozem-
kové reformě s příslušnými nařízeními Kč 25.—

ČASOPIS
PRO PRÁVNÍ A STÁTNÍ VĚDU

VYDÁVÁ

PRÁVNICKÁ JEDNOTA MORAVSKÁ V BRNĚ.

REDAKTOŘI: JOSEF PURCNER A FRANTIŠEK WEYR.

Vychází ročně v 8 číslech a přináší vedle po-
jednání theoretických ze všech oborů právních
a hospodářských ve zvláštní Příloze bohatý
přehled judikatury soustavně uspořádaný.

Předplatné ročně K 60.—. Jednotlivá čísla po K 3.50.

Administrace:

TISKÁRNA ODEHNALOVA, BRNO, VESELÁ.

ÚK PrF MU

3129S18741

SBÍRKA
SPISŮ PRÁVNICKÝCH A NÁRODOHOSPODÁŘSKÝCH.
VYDÁVAJÍ
KAREL ENGLIŠ A FRANTIŠEK WEYR.

SVAZEK IX.

ČSL. PRÁVO ELEKTRÁRENSKÉ.

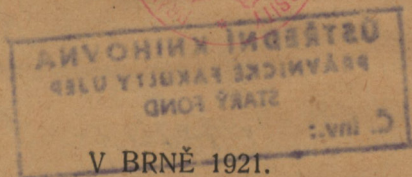
DR. JOS. HRDINA,

ODBOROVÝ RADA V MINISTERSTVU VEŘEJNÝCH PRACÍ, SOUKROMÝ
DOCENT NA PRÁVNÍ FAKULTĚ MASÁRYKOVY UNIVERZITY V BRNĚ.

SEMINÁRNÍ
Stálovéd.

KNÍHOVNA
oddělení

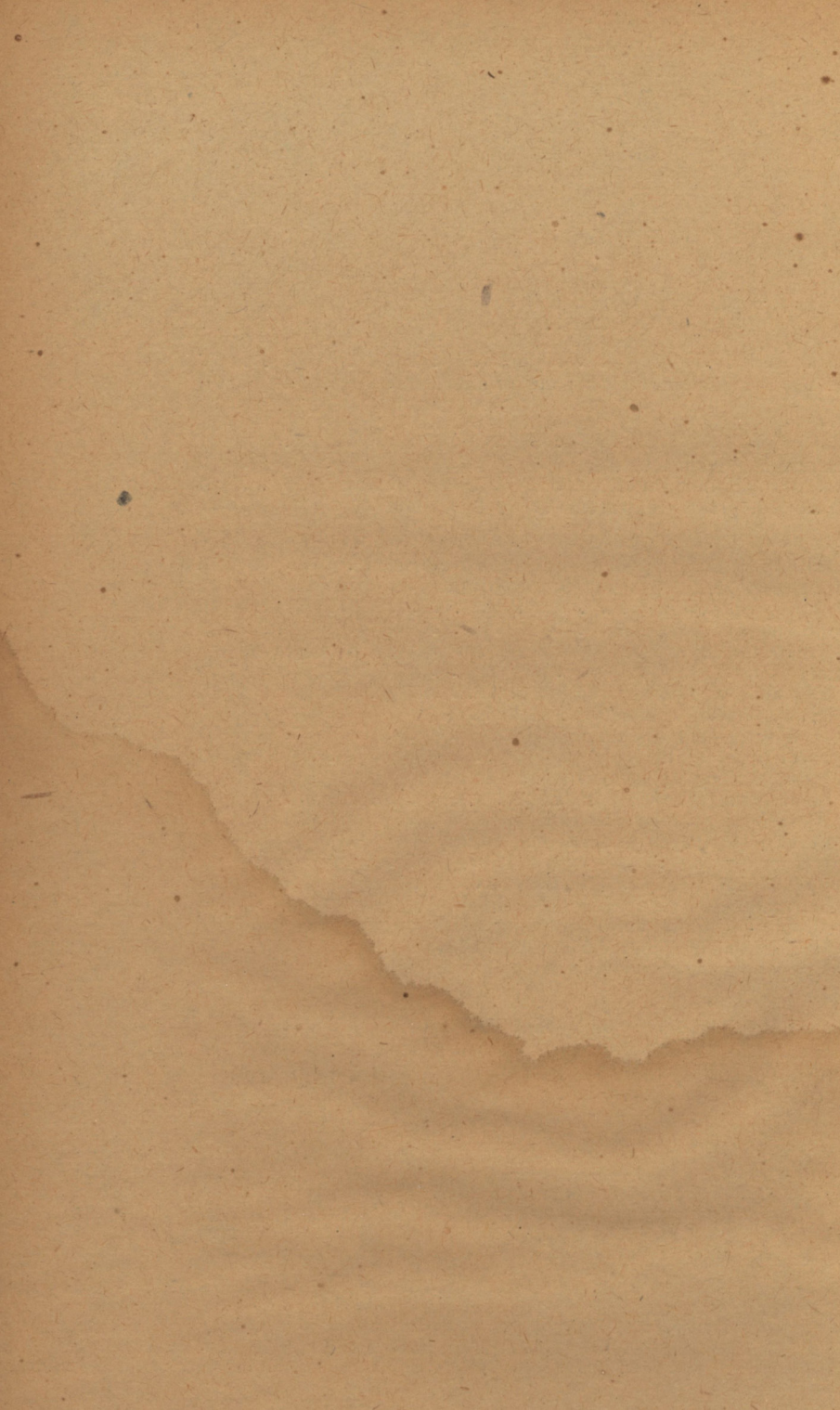
NAKLADATELSTVÍ BARVIČ & NOVOTNÝ,
KNIHKUPECTVÍ PRÁVNICKÉ FAKULTY MASÁRYKOVY UNIVERZITY.

Koupí od _____
Darem od M. Těchlová
v _____ za Kčs _____
Inv. čís.: 35.200
Sign: _____

**ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PRÁVNICKÉ FAKULTY UJEP
STARÝ FOND**
Č. inv.: 018741

Obsah:

Úvod	V
Přehled literatury a zákonodárství, k nimž přihlíženo	VII
I. Část úvodní.	
1. Vymezení práce	1
2. Pojem a právní povaha elektřiny	2
3. Přehled cizího zákonodárství	4
4. Snahy o úpravu práva elektrárenského v býv. státě	11
II. Elektrárenské právo československé republiky.	
1. Právní stav do vydání zákona o soustavné elektrisaci	16
2. Užívání cizích pozemků pro vedení elektrická	17
3. Užívání veřejného statku	19
4. Tak zvané smlouvy koncesní	22
5. Poměry elektrárénství v čas vydání českoslov. zákona o soustavné elektrisaci	25
6. Elektrické podnikání smíšeně veřejno-právní	28
7. Zákon československý o soustavné elektrisaci.	
A. Povšechný ráz a rozdělení zákona	31
B. Finanční účast státu	33
C. Elektrárenské podniky všeužitečné.	
a) Pojem všeužitečných podniků	35
b) Prohlášení podniku všeužitečným	37
c) Práva elektrických podniků všeužitečných	40
d) Užívání práva	42
e) Vyvlastnění	44
f) Schválení díla všeužitečného podniku	46
D. Opatření v zájmu veřejném zejména v zájmu soustavné elektrisace ohledně podniků nevšeužitečných	47
E. Všeobecná ustanovení zákona o soustavné elektrisaci.	51
III. Část závěrečná.	
1. Vývoj práva elektrárenského od vydání čl. zákona o soustavné elektrisaci	54
2. Samosprávné útvary jakožto forma elektrárenského podnikání v budoucnosti.	61

Úvod.

Ujav se stručného vyličení platného našeho práva elektrárenského a spojiv s tím přehled cizího zákonodárství tohoto oboru právního, sledoval jsem při tom cíl, jež jsem uvedl v poznámce k článku „Středoevropské zákonodárství vodní“ v loňském ročníku Časopisu pro státní a právní vědy a jež slovně opakuji: Zjednati mladším právníkům přehledný obraz v tomto oboru, a těm z nich, kteří by projevíli hlubší zájem o něj, usnadniti, zkrátiti cestu k cíli vedoucí a ušetřiti jim práci nutnou jinak ku shledávání pramenů a pomůcek studijních.

Domnívám se totiž, že opatření takových podkladů pro dobu, v níž na dlouho ještě pocífován bude nedostatek odborných prací psaných jazykem českým, právě těmto kruhům přijde vhod, a vykoná tak práce v tomto směru podnikaná úkol stejně platný, jako vlastní těžká díla právnícká.

Tímto mým úmyslem budiž vysvětleno také uvádění literatury s výslovnou zmínkou těch spisů, v nichž uvádí se ještě literatura další.

Předmětem pojednání mělo býti platné elektrárenské právo čsl. Proto mohl jsem jen zběžně a tudíž ovšem neúplně dotknouti se jak historického vývoje a cizích práv, tak zejména technické a národohospodářské stránky podnikání elektrárenského a odkazuji v tomto směru k bližšímu poučení na spisy prof. ing. VI. Listy, zejména na spis „Elektrifikace po válce“.

Ačkoliv tedy práce je rázu právníckého, myslím, že doplňkem spisů právě uváděných může posloužiti i potřebám jiných kruhů.

Panu prof. ing. VI. Listovi jsem zavázán za některá upozornění k doplnění jejímu a mám za svou povinnost, na tomto místě vzdáti mu náležitý dík.

V Praze, v květnu 1921.

Přehled literatury a zákonodárství, k nimž přihlíženo.

- Hawelka: Das Recht der öffentlichen Wege, Vídeň 1910.
Heller: Základové práva elektřiny, Praha 1905 (literatura uváděna).
Klöti: Die Neuordnung des Wasser- und Elektrizitätsrechtes in der Schweiz, Bern 1905.
Kneidl: Elektrisace zemí a států (ve sbírce „Svět a práce“), Praha 1918 (lit.).
Krasny: Die Aufgaben der Elektrizitätsgesetzgebung, Vídeň 1910 (lit.).
Mattern: Die Ausnützung der Wasserkräfte. Lipsko 1902.
Pasquay: Die elektrischen Starkstromanlagen im allgemein-deutschen Verwaltungsrecht. Tubinky 1912.
Pfleghart: Grundzüge einer Bundesgesetzgebung über die Ausnützung und Verwertung der Wasserkräfte I. II, Curych 1909.
Pfleghart: Die Elektrizität als Rechtsobjekt, Strassburg 1901.
— První sjezd českých plynáren, elektráren a vodáren, Praha 1913.
— Regierungsvorlage 1918 (Gesetz über die Elektrizitätswirtschaft, 949 der Beilagen zu den stenographischen Protokollen des Abgeordnetenhauses, XXII. Session, 1918; obsahuje texty všech nových zákonů el.)
Ried: Gegenwart und Zukunft der Elektrizitätswirtschaft in Deutschland und Österreich, Berlín-Vídeň 1917.
Roos: Účast obcí a okresů při opatřování elektrické energie, Praha 1917.
Schelcher: Das Telegraphenwegesgesetz vom 18. Dezember 1899, Lipsko 1900.
Schreiber: Die Elektrizität in Recht und Wirtschaft, Lipsko-Vídeň 1913.
Speckhardt: Zur Sozialisierung der Elektrizitätswirtschaft (Volkswirtschaftliche Schriften 3. Heft), Berlín 1920 (lit.).
Stern-Aron: Gesetz betr. die Sozialisierung der Elektrizitätswirtschaft. Berlin 1920.
Wengler: Elektrizität und Recht im Deutschen Reich, Lipsko 1900.
Ostatní literatura v textu uváděna.
Literatura správně-právní a souvislá literatura vodoprávní uváděna v mé práci „Vodní koncese“; četné články v časopisech „Die (österr.) Wasserwirtschaft“ něm. „Zeitschrift für die gesamte Wasserwirtschaft“, „Elektrotechnik und Maschinenbau“, „Správní Obzor“.
-

I. Část úvodní.

1. Vymezení práce.

Předmětem této práce má býti elektrárenské právo československé republiky, t. j. soubor předpisů správně právních platných u nás pro zřizování a provoz závodů k výrobě a rozvádění elektrického proudu. Neujde se ovšem tomu, aby předem a také v dalším průběhu pojednání bylo se dotčeno otázek, jež nespádají přesně v takto vymezený rámec, jichž však k lepšímu porozumění věci obejíti nelze a jež také mohou posloužit k doplnění celkového obrazu.

Jde jednak o sám pojem elektrárny, její právní povahu a její místo v právu soukromém a trestním, její celkový význam národohospodářský a kulturní, jednak nutno zmíniti se i o podnicích, jež nespádají pod užší pojem podniků elektrárenských, totiž o slaboproudých vedeních telegrafních a telefonních, nutno zmíniti se o právech cizích a pokusech o úpravu práva elektrárenského podnikaných v bývalém státě, zejména však neujde se tomu, aby během této práce opětně věnována byla pozornost různým otázkám práva vodního, protože mluvíme-li o právu elektrárny a zejména o právu elektrárenském, stěží můžeme si představití pouze jeden článek nerozlučné skoro dvojice, jakou jeví se již dnes, ještě více pak v blízké a vzdálené budoucnosti, voda a elektrina.

Ve státech, jež trpí nedostatkem uhlí, na příklad ve Švýcarsku, Itálii, Švédsku, Norsku provoz elektráren neděje se skoro jinak než užitím vodní síly, ale i v jiných státech provoz takový převládá a v budoucnosti hrozícím úbytkem uhelných zásob nabude jistě ještě většího rozsahu a významu.

Z toho je vysvětlitelné, že již nyní v četných zákonodárstvích tato souvislost dochází vyjádření v tom, že v zákonech vodních upravovány jsou mnohdy rozsáhlým způsobem i poměry právní, jež se týkají závodů pro výrobu a rozvádění elektrárny a naopak v zákonech elektrárenských upravovány jsou i poměry vod, zejména vodních sil.

Ve své práci „Vodní koncese“ měl jsem příležitost opětně poukázat na tuto souvislost a budu moci v pojednání, jež nyní činím si úkolem, na různých místech dovolati se této práce, protože otázky, jimž jinak bylo by nutno věnovati pozornost, tam byly již uvedeny na přetřes.

2. Pojem a právní povaha elektřiny.

Není dosud jednotného mínění o právní povaze elektřiny, protože ani přirozená její podstata není ještě nade vší pochybnost objasněna. Jde hlavně o to, je-li elektřina hmotou či ne, protože na zodpovědění této otázky nejvíce závisí, jaké místo bylo by jí vykázati v soustavě právní dosud platné, jež upravujíc právní poměry mající za podmět věci vychází namnoze z toho pojmu věci, jaký se nám dochoval z práva římského, t. j. věci hmotné, *res quae tangi possunt*.

Brali-li bychom pojem hmotnosti tak, že hmotné povahy je nejen to, co smyslem hmatu ale i jinými smysly lidskými může býti zjištěno jako skutečně ne pouze v představách lidských existující, pak pod pojem věci hmotných v tomto smyslu snadno bylo by možno zahrnovat i elektřinu, neboť bytí elektřiny zjištěno je všemi smysly člověka, a uváží-li se, že elektřina dle nynějšího stavu techniky může býti libovolně vyráběna, ovládána, předávána, dělena, hromaděna, pak podobnost její s jinými věcmi, jež jsou předmětem vlády lidské, jest veliká. Skutečně bylo na příklad ve sporu, jenž hlavně v Německu se svého času rozvinul o právní povaze elektřiny, na její podobnost ba totožnost s plynem poukazováno.

Obtíž tkví v tom, že hmotnost věci panující naukou spatřována jest ne již v pouhé přístupnosti smyslů lidských, nýbrž v tom, že věc musí svou hmotou vyplňovati určitý pevně ohraněný prostor, že musí býti prostorově pevně ohraněným kusem vnějšího světa, a taková podstata elektřiny dosavadním badáním přírodovědeckým nemohla býti ještě zjištěna a dokázána.

Naopak vychází se toho času daleko převážně z hypotese, že elektřina (miněna t. zv. elektřina kinetická, elektřina pohybu, jež hlavně pro všechen život hospodářský má význam), není hmotou, nýbrž pouhou formou pohybu vln etherových, jenž sám prostupuje a proniká celý vesmír. Největší obtíž pro úpravu právních poměrů elektřiny vzniká tudíž oněm právům, jež jako na příklad občanský zák. něm. požadavek této hmotnosti vložila přímo do samé zákonné definice věci. Z toho jest vysvětlitelno, že v Německu musel býti vydán zvláštní zákon, aby mohlo býti postihováno trestně odcizení elektřiny, protože odcizení to vzhledem k nedostatku hmotnosti její pod výměr krádeže jakožto bezprávného přisvojení si cizí věci hmotné nemohlo býti zahrnováno. Také civilně právní úprava elektřiny děje se tu jen nepřímo, totiž ochranou děl a zařízení k výrobě, rozvádění a upotřebení jejímu.

Těmto nesnázím unikají práva románská, v nichž pojem věci pro právní obchod, zejména také pro obor práva věcného, nebere

se v tomto právě zmíněném úzkém smyslu věci hmotné, nýbrž věci jako statku (bien, beni), jímž je vše, co může sloužiti k ukojení lidských potřeb a lidmi může býti opanováno.

Ze tří požadavků, jež panující theorie klade na pojem věci totiž :

1. aby byla hmotným kusem, t. j. hmotnou prostorně omezenou,
 2. aby náležela do zevnější volné přírody,
 3. aby byla podrobena fysické moci člověka,
 4. spokojují se tato práva románská požadavkem druhým a třetím a docilují tím toho, že skutečným poměrům životním může se vyhověti mnohem přirozeněji a dokonaleji, a že zejména také elektřině dostává se ochrany přímé, ne, jako na příklad v právu německém, pouze prostředkem ochrany zařízení elektrárenských.
- Ještě volnější stanovisko zaujímá právo anglosaské, jež o právní povahu elektřiny vůbec se nestará, upravujíc pouze podmínky pro vznik elektrárenských závodů a právní vztahy z jich zřízení a provozování vznikající.

Nejpositivnějším způsobem vyslovilo se o právní povaze elektřiny právo švýcarské, jež (§ 713. obč. zák.) jako předmět vlastnictví movitého uvádí věci dle přirozené povahy movité, hmotné a přírodní síly (energie, Naturkräfte), jež mohou býti podrobena právnímu panství a nepatří k pozemkům.

Ze dvojího způsobu, jak by možno bylo přihlížeti k úpravě právní nových zjevů moderního života hospodářského, jež do obvyklých kategorií platných dosud systémů právních nedají se prostě vměstnati, totiž zahrnutí jich pod pojmy dosud obvyklé, jímž dostalo by se však výkladem neb analogií širšího rozsahu, nebo přímým stavěním jich vedle pojmů dosavadních, volilo právo švýcarské způsob druhý, ježž bylo by v zájmu určitosti pojmů a výměrů schvalovati; ovšem způsob tento možný jest jen u příležitosti celkové úpravy kodifikační, k níž právě začátkem 20. století došlo ve Švýcarsku.

U nás v posuzování právních poměrů elektřiny možno ubírat se střední cestou; není v zákoně tak výslovného stanovení požadavku prostorové hmotnosti, kusovosti, jako v právu německém, s druhé strany však není našemu občanskému zákonu znám pojem věci jako statku vůbec vlastní právům románským. Výměr věci, jak podává jej § 285. obč. zák.: „Věcí jest vše, co jest rozdílné od osoby a potřebě lidské slouží“, umožňoval by pod pojem ten prostě zahrnouti i elektřinu, kdyby jiné ustanovení zákona (§ 292.) vedle hmotných věcí jako nehmotné neuvádělo výslovně pouze „pohledávky a práva“, takže podle tohoto rozvedení pojmu věci na hmotné a nehmotné tertium non datur a pro elektřinu není zase místa.

Ale již to, že není tu překážky tak zřetelně výslovné jako v německém právu, umožňuje, aby ustanovení práva byť ne přímým použitím, tož podle smyslu a obdobně a to i ustanovení práva věcného bylo aplikováno na elektřinu. Praxe tak postupuje již

proto, že železná nutnost, aby vztahům z užíváním elektřiny vznikajícím dostalo se vůbec právní ochrany, bez níž dnes tento právní statek tak cenný nebyl by vůbec myslitelný, ji k tomu nutí.

3. Přehled cizího zákonodárství.

Dokud tedy sama podstata elektřiny nebyla přesně zjištěna, jest nesnadno nebo přímo nemožno zařadění její pod tu neb onu kategorii věcí, jak v platných systémech právních se vyskytují. To však není překážkou, aby co nejrychlejší a co nejnebezpečnější úpravy právní dostalo se oněm vnějším zařízením, jimiž se elektřina vyrábí, rozvádí a užívá. Vzhledem k významu, jakého nabylo užívání elektřiny za krátkou dobu od jejího objevení, úprava taková stala se naprosto nezbytnou a v nejčelnějších státech kulturních skutečně buď k ní již došlo nebo dochází.

Shledáváme-li hlavní druhy výrobních činností lidských ve výrobě prvotné, v průmyslu, živnostech a obchodu, zahrnujíc v to dopravu, vidíme, že ve všech těchto oborech užívání elektřiny dostoupilo během několika desíletí netušené výše a užívání to denně novými objevy překotně spěje v před. Postupující zdražení paliv a hrozící vyčerpání jejich přirozených zásob zvyšuje nesmírně význam elektřiny do budoucnosti. Nedostatek těchto přirozených zdrojů energie měl následkem, že užívání elektřiny z vody vyrobené právě v takových zemích vedlo k nejrychlejšímu rozvoji tohoto druhu podnikání a také poměrně k nejúplnější a nejobsáhlejší právní úpravě podmínek pro žádoucí další rozvoj. Především v Itálii a ve Švýcařích, ale i v jiných zemích, kde nelze právě mluvit o nouzi uhelné.

Věnujeme-li tudíž napřed, než přikročíme k ličení našeho platného zákonodárství elektrárenského, jistou pozornost těmto cizím právům, nemůže to býti bez užitku pro vlastní účel této práce, ba do jisté míry jest to nezbytno. Co v našem zákoně o elektrárenském podnikání mnohdy jen zcela stručně, úryvkovitě jest zmíněno, to v jiných obsáhlejších zákonodárstvích toho druhu jest často obšírně rozvedeno, a jisté závěry pro právní posouzení věci možno druhdy činiti i z toho, že náš zákon v některých bodech tuto materii právní neupravil vědomě tak, jak upravena jest v řadě zákonů cizích. Protože jde u nás o zákon zcela nový a z lakonických vysvětlivek, jimiž podání osnovy bylo provázeno, skoro žádného poučení čerpati nelze, praxe pak za krátkou dobu od vydání zákona nemohla se ještě vytvořiti a ustáliti, budeme

3. Heller: 36 n., 41 n., 49 n., 61 n., 67 n.; Kneidel: 33 n., 40 n., 42 n., 44 n.; Pasquay: 59 n., 68 n., 75 n.; Regierungsvorlage 1918: 94 n., 105 n., 142 n., 154 n., 169 n., 208 n., 237 n.; Schreiber: Das schweizerische Bundesgesetz vom 24./6. 1902 betreffend die el. Schwach- und Starkstromanlagen und der derzeitige Stand der Gesetzgebung über Elektrizität (Allg. österr. Gerichtszeitung 1902 č. 50—51.); Hauriou: Précis de droit administratif. Paříž 1919: 882 n.; Moreau: Droit administratif: 685 n.

již tím nucení k výkladu byt' jen a contrario často s použitím těchto cizích zákonů. Vždyť základy tohoto nového zjevu národohospodářského jsou všude stejné, výsledky jeho v podstatě nemohou býti tudíž v jiných státech naprosto rozdílné.

Přihlédnutí chceme jen k zákonodárstvím nejvýznačnějším a majíce stále na mysli vlastní účel práce, t. j. platné právo naše, dotýkati se jen hlavně těch stránek, jichž srovnání s naším právem může přinésti užitek pro lepší jeho porozumění.

Můžeme již předem uvést, že původním východiskem všech těchto zákonů bylo t. zv. právo volné dráhy (Wegerecht) pro elektrické vedení a to nejdříve pro vedení telegrafická a telefonická. Teprve postupně do zákonů toho druhu pojmána ustanovení i jiného obsahu, zejména o povolování podniků pro výrobu a rozvod elektrické energie, o podporování vzniku takových podniků výhodami finančního rázu o zamezení nehod, škod a nebezpečí hrozících z podniků těch, o hrazení škod skutečně vzešlých, zejména o rozvržení jich na několik podniků ve věci súčasněných; k tomu družily se předpisy o řízení a předpisy trestní jak k ochraně práva k elektřině vyráběné a dodávané tak k ochraně elektrických zařízení samých, případně i k ochraně osob třetích proti nedbání předpisů bezpečnostních při výrobě, vedení a užívání elektrického proudu.

Když pak měrou stále větší o zakládání a provoz podniků těch jevil zájem sám stát a jiné veřejné svazky, zejména obce, vznikaly nové podněty k úpravě poměrů, jež vyplývají z účasti těchto svazků na podnikání elektrárenském a na výkonu jejich dohlédacího práva k provozování těchto podniků

Zmiňujeme ze zákonů toho druhu zvláště tyto:

1. Italský zákon ze 7. června 1894 o rozvádění elektrického proudu na dálku za účelem přenášení a rozvádění síly pro potřeby průmyslové (legge sulla trasmissione a distanza delle correnti elettriche destinate al trasporto ed alla distribuzione dell'energia per uso industriale) s prováděcím nařízením (regulamento per la esecuzione della legge) z 25 října 1895.

2. Zákon švýcarský z 24. června 1902 o elektrických podnicích slaboproudých a silnoproudých s prováděcím nařízením ze 14. února 1908; zákon o telegrafech a telefonech z 26. června 1899.

3. Francie má zákony ze 27. prosince 1851 a z 28. července 1885 o zřizování, udržování a provozu telegrafních a telefonních vedení a zákon z 15. června 1906 o závodech k rozdělování elektrické energie, (loi sur les distributions d'énergie électrique) s prováděcím nařízením z 21. března 1908.

4. Anglie má zákon o telegrafních vedeních z 28. srpna 1863, o elektrickém světle (Electric Lighting Act) z 18. srpna 1882, 28. června 1888 a 9. srpna 1899 a s dalšími zákony majícími vztah k podnikům elektrickým z roku 1890 (Public Health Act Amendment) z roku 1891 a 1893 týkajícími se vedení v obvodu Londýna.

5. Ze zákonů v Německu platných uvéstí jest zákon o telegrafii z 6. dubna 1892, zákon o jednotkách pro měření elektřiny (Gesetz betreffend die elektrischen Masseinheiten) z 1. června 1898, zákon o telegrafním vedení (Telegraphenvegegesezt) z 18. prosince 1899, zákon z 9. dubna 1900 o trestání odcizení elektřiny (Gesetz betreffend die Betrafung der Entziehung elektrischer Arbeit).

V Uhrách platí zákon o vedení telegrafním z 8. srpna 1888 čl. XXVI. z roku 1888.

Z jiných států zákony o vedení telegrafním mají zejména Australie, Belgie, Norsko, Srbsko, Holandsko, Portugalsko (v zákoně tomto ustanovena jsou i ustanovení o dohledu na podniky elektrické vůbec).

Pořadí, v jakém státy shora pod č. 1. — 5. jsou uváděny, značí nám zhruba stupnici významu, jaký možno přikládati zákonům těchto států v celkovém stavu současného zákonodárství elektrárenského, čítajíc do vydání čl. zákona o soustavné elektrisaci a chceme, pokud se již to nestalo, krátkou pozornost věnovati jednotlivým z nich.

1. Italie.

Italie zákonem z r. 1894 a prováděcím nařízením k němu z roku 1895 zašla nejdále ve směru uvolnění dráhy pro vedení elektrická. Ustanovení jeho v tom velmi podobají se normě § 28. českého zákona vodního, jenž veřejný prospěch vyžadovaný jinak výslovně i jednotlivými zákony vyvlastňovacími spatřuje již v tom, podporuje-li se vůbec využití vod a brání-li se škodným jich účinkům. Stanovíť zákon italský zcela všeobecně ve prospěch průmyslu, (per uso industriale) povinnost každého vlastníka nemovitosti trpěti průchod elektrických vedení, ať pod zemí ať nad zemí. Nečiní se rozdílů mezi majetkem soukromým a veřejným statkem, mezi nemovitostmi pozemkovými a domovními.

Výjimka podobně jako v četných zákonech vyvlastňovacích a policejních pro zásahy policejně správní činí se pro domy výjma jich průčelí do veřejných cest a prostranství a nejužší jich pozemkové příslušenství, totiž dvory a zahrady a hospodářské místnosti s domem přímo související.

Tuto povinnost vlastníkovu považuje zákon za služebnost a přímo ji tak označuje. Jde o břemeno trvalého rázu, byť ne právě o služebnost pozemkovou, t. j. ve prospěch určitého pozemku zřízenou; příslušíť nejen vlastníku elektrického podniku, nýbrž i jeho uživateli, dokonce i odběrateli elektrického proudu.

Obsah této zákonné služebnosti upraven je po smyslu obdobné služebnosti civilního práva, přes to nelze tu mluviti o obyčejné služebnosti soukromoprávní, protože pro její vznik, rozsah, výkon i zánik rozhodují, jak z obsahu zákona patrnó, zájmy veřejné, zejména pokud se týče nutnosti přeložení nebo zrušení jejího.

Zákonu vyhrazena zpětná působnost jak ve prospěch závodů před jeho vydáním zřízených tak na jejich neprospěch. Otázka

správně právní, je-li přípustno, aby při povolení úředním ukládány byly nové povinnosti změnou poměrů a změnou okolností rozhodných pro posouzení veřejných zájmů a případně i změnou názoru o tom, co jest veřejným zájmem, zde zákonem pro případ podobný řešena jest v ten smysl, že majiteli elektrárenského díla v zájmu veřejné bezpečnosti a v zájmu lepšího využitkování energie mohou uložena býti opatření, jak časem budou vyžadována vědou i praxí. Těmto případným obmezením a předpisům podrobeny býti mohou i starší podniky z doby před vydáním zákona.

Co zákon stanoví o náhradě újmy způsobené zřízením a tryáním této zákonné služebnosti, srovnává se celkem s obvyklými ustanoveními zákonů vyvlastňovacích.

Po zániku služebnosti dočasně zřízené povinen jest koncesionář svým nákladem uvésti pozemek do předešlého stavu.

Jaká opatření nutno ještě učiniti v zájmu bezpečnosti osob i věcí, o tom mluví v řadě ustanovení čl. 9. 12. zákona, zejména o napjetí dratu, o zamezení dotyku s jiným vedením, o umístění vedení na příbycích v otevřených místech, na průčelích budov, o opatřeních na ochranu veřejných děl, vod a drah železných, zejména aby sloupy nemohly padnouti na koleje a tudíž aby postaveny byly v přiměřené vzdálenosti kolejí a náležitou hloubkou zapuštěny a pod.

Spory vznikající mají urychleně býti projednány ve stručném řízení, čemuž slouží i ustanovení, že na různé vlastníky pozemků služebných jedním spisem a sporem může býti nastupováno, ustanovení podobného rázu, jako u nás obsaženo jest v zákoně o zřízení cesty nezbytné (§ 10. zákona ze 7./7. 1896, č. 140 ř. z.)

K podpoře vzniku závodů elektrárenských povoluje se vstup na pozemky ještě před povolením díla a po případě i zatímní provedení podniku.

2. Švýcarsy.

Švýcarský zákon z roku 1902, jak již název jeho projevuje, vztahuje se na podniky slaboproudé i silnoproudé, t. j. vedení telegrafická, telefonická a signální s jedné strany a vlastní podniky elektrárenské s druhé strany. Rozdíl stanoven je nikoli číselně, určitým stupněm napětí elektrického, jak se stalo pravidelně v technických předpisech elektrotechnických spolků a svazů, jež namnoze i státní úřady berou za základ svých jednání a rozhodnutí, nýbrž prostě dle toho hlediska, neohrožují-li vůbec osob neb věcí či mohou-li za jistých okolností takové ohrožení způsobovati.

Zákon skládá se z 8 oddílů, z nichž první a poslední jsou všeobecné povahy, oddíl druhý týká se vedení slaboproudých, třetí silnoproudých, čtvrtý dozoru, pátý ručení za škodu, šestý ustanovení vyvlastňovacích, sedmý ustanovení trestních.

Považuje-li se mnohdy shrnutí nejružnějších ustanovení právních — civilních, správních, trestních, finančních, procesních — na tutéž materii se vztahujících, s jakým setkáváme se v četných

nových zákonech správních, na příklad vodních, železničních, horních, zemědělských, lesních a podobně za zvláštní dokonalost zákonodárného umění, pak tomuto zákonu švýcarskému bylo by nutno dáti uznání, že právo elektřiny u srovnání s jinými zákony upravuje poměrně nejzevrubněji. Ovšem nelze přehlédnouti, že spojení zejména ustanovení pro vedení telegrafická s ustanoveními o vlastních závodech elektrárenských v jednom zákoně značí spojování dvou oborů věcně značně rozdílných. Neboť zřizování a provoz podniků telegrafických jest snad ve všech státech regálem státním, závody elektrárenské však předmětem podnikání soukromého a předmětem volné soutěže, nevyjímajíc pravidelně ani podniků takových provozovaných státem.

Nejdůležitější význam sluší i v tomto zákoně přiznati ustanovením, jež týkají se volné dráhy pro vedení elektrická. Tento zřetel byl asi také hlavním podnětem, aby příležitosti, jakou poskytovala celková úprava právní zákona z roku 1902, bylo využito též k úpravě otázky volného průchodu pro vedení telegrafická a telefonická, pro něž Švýcarsko i jinak mělo již z dřívějšího zákon zvláštní z roku 1899. Vyhražuje se zákonem z roku 1902 slaboproudým vedením, vyjma čistě domácí zařízení instalační, bezplatný průchod po veřejných prostranstvích a vodách, ovšem, pokud to vlastnímu účelu těchto veřejných věcí není na újmu. Ale i nad majetkem soukromým možno vésti dráty s podobným předpokladem, že to není na újmu vlastnímu jich hospodářskému užívání.

Nás zajímají podniky silnoproudé a tu setkáváme se ve švýcarském zákoně se základním stanoviskem podobným jako v zákoně italském. I zákon švýcarský vycházel z uznání obecné prospěšnosti těchto podniků a dle toho řídí se práva a výhody těmto vedením poskytované, zejména obsah a rozsah práva vyvlastňovacího. Subjektem jeho jest nejen vlastník, ale i odběratel pokud se týče zařízení, pro něž expropriační právo se poskytuje, t. j. zařízení k rozvádění a rozdělování energie elektrické. K nim patří podzemní i nadzemní vedení s příslušenstvím, stavění sloupů, věží, upevnění opor na budovách, průseky v lesích, průkopy pro kladení kabelů, zařízení stanic transformačních s přísl. a podobně.

Pro zřízení výroben elektrického proudu vyvlastnění se neposkytuje. Důvody proti takovému rozšíření vyvlastňovacího práva byly, jak z motivů zákona patrnó, podobného rázu, jako na příklad u nás při reformních pracích vodního zákona, totiž obava, že by nastala nestejnóměrnost v podmínkách soutěže mezi podniky elektrárenskými a jinými podniky hospodářskými, mimo to zdálo se vhodnějším celou tuto otázku řešiti v souvislosti s úpravou příslušných ustanovení vodního práva.

Vyvlastnění směřuje k nabytí vlastnictví nebo k zřízení služebnosti trvalé nebo dočasné a týká se buď soukromého a železničního vlastnictví nebo veřejného statku; na veřejném statku možno nabytí však vzhledem k účelům jeho jen spolužívání, a to jen bez újmy účelu, jemuž dle svého vlastního určení má slou-

žiti. Obmezení podobného obsahu platí ostatně i pro pozemky železniční, pokud se týká jich určení pro železniční provoz.

Obvyklé řízení expropriační dle švýcarského zákona z 1./5. 1850 modifikováno je ustanoveními, jimiž má se docílit urychlení a zjednodušení řízení.

Ručení za škody upraveno je po příkladu zákonů železničních (přesnutí břemena důkazního na podnik, s výhradou trojího důvodu exkusačního vyšší moci, zavinění osob třetích a hrubého zavinění poškozeného samého).

Obsah ustanovení k preventivnímu zamezení škod jest většinou technického rázu a týká se opatření k zamezení doteku drátů, opatření bezpečnostních při zkřížení různých vedení a podobně, jako na příklad v zákoně italském, a zmítni bylo-by jen jako zvláštní stanovisko zákona švýcarského, že pokud se týká poměru starého a nového vedení, neplatí zde tak bezvýhradně zásada priority, jako v některých jiných zákonech elektrárenských a také otázka nákladu opatření bezpečnostních není řešena výhradně na neprospěch podniku nového, nýbrž platí zásada, že učiniti jest vždy opatření dle okolností nejúčelnější a nákladově nejlevnější.

Příslušnost ve věcech tohoto zákona, zejména pokud se týče úředního dozoru, jest hodně roztržštěna, konkurují tu jednak odd. telegrafní a oddělení železniční poštovního a železničního departementu spolkové rady, jednak inspektorát pro závody silnoproudé ustanovený spolkovou radou.

Vyhrazeno bylo budoucí zřízení jednotného inspektorátu pro všechny případy. Jako poradní orgán spolkové rady účinkuje „komise pro elektrické podniky“.

Větší pozornost věnovaná tomuto zákonu vysvětlitelna jest významem jeho pro přípravné práce zákonů elektrárenských jiných států, zejména osnov vypracovaných u nás v bývalém státě i pro náš platný zákon elektrárenský. Přihlédnutí k dalším shora zmíněným zákonům cizím může se státi již stručnějším způsobem.

3. Francie.

Péče franc. zákona z 25./6. 1895 týkala se hlavně bezpečnostních zřetelů, jichž třeba dbáti při kladení vedení elektrických nad veřejnými cestami nebo pod nimi. Timto zásadním hlediskem se vysvětluje, že pro vedení elektrická mimo veřejné cesty nevyžaduje se zvláštního úředního povolení.

Ve prospěch vedení telegrafických a telefonických stanoví se pásmo určité šířky pro jinaké vedení elektrická; při kladení vedení elektrických v tomto pásmu třeba je ohlášení úřadu a svolení správy telegrafní, jež stanoví podmínky a obmezení, za nichž zařízení jediné je přípustno. I pokud se týče vedení v čas vydání zákona již stávajících, správě telegrafní vyhrazen je potřebný vliv.

Pro vedení elektrická nad veřejnými cestami nebo pod nimi třeba je zvláštního povolení prefektova, jež se dává po předchozím slyšení a dle dobrozdání technických orgánů správy po-

štovní a telegrafní. Vyjmuty jsou podniky státní správy samé a podniky veřejných prací, které již dle své povahy jsou podrobeny doзору státní správy. I na tyto podniky přísluší však správě telegrafní značný vliv.

O vedení po soukromých pozemcích, jak zmíněno, zákon se nestaral a jest věci podnikatele výhradně, aby se dohodl s vlastníky pozemků, jež by vedením mohly býti dotčeny. To byl stav u srovnání s právem italským a švýcarským, ovšem málo uspokojivý pro rozvoj elektrárenského podnikání. Odpomoc zjednána částečně zákonem 15./6. 1906. Zákon tento, jenž jeví se lepším vypravením zákona z r. 1895, rozeznává podobně, běží-li o vedení, jež se dotýkají veřejných cest (správně veřejného statku, domain public vůbec) či ne. Jen pro ona třeba jest povolení úředního, jež se dává buď jako prosté povolení k užívání veřejných cest (permission de voirie) bez určitého termínu časového, nebo jako koncese jednoduché s obmezním časovým, s podmínkami zadávacími (cahier de charges) a maximálním tarifem nebo jako koncese s prohlášením podniku za veřejně užitečný (concessions déclarées d' utilité publique). Jen koncese s prohlášením za podnik veřejně užitečný, což je přístupno však jen u podniků k rozvádění proudu k účelům osvětlovacím, dává právo vyvlastňovací též na majetek soukromý. Koncese tato dává se jen podnikům, které mají světlem opatřovat rozsáhlý obvod. Nedává se tedy koncese taková k rozvádění proudu k účelům pohonu, jež zůstávají předmětem volné soutěže.

K udílení koncese podle práva francouzského pokud se týká veřejných cest není oprávněn jen stát, nýbrž i veřejné svazky, zejména obce, v jichž správě dotyčné cesty jsou; k prohlášení podniku veřejně užitečným je však povolán výhradně stát.

Zvláštní výbor elektrisační (comité d' électricité) zavedený již zákonem z r. 1895 trvá i podle zákona z r. 1906 jako poradní orgán min. obchodu pro věci organisační a technické otázky týkající se opatření elektřiny. Moci rozhodovací a výkonné nemá, ale jeho dobrá zdání mají rozhodující význam pro min. obchodu váhou autority jeho členů.

4. Anglie.

Vedle těchto zákonů jest anglický zákon z r. 1882 s dodatky shora zmíněnými prací staršího typu. V souhlasu s celým veřejným zřízením anglickým zákonodárství toto vyhrazuje jednak veliký vliv na zakládání podniků elektrických místní samosprávě, jednak k zachování volné soutěže vyslovuje zásadu, že udělením povolení k založení podniku elektrárenského nemá se jemu dostati nijakého oprávnění výhradního.

Koncesi uděluje parlament po slyšení obcí, jež mohou klásti rozsáhlé požadavky, jichž parlament dle možnosti šetří, máje však právo je zmírniti nebo jednotlivé podmínky vymýtiti. Povolení se uděluje na dobu sedmi let, místní veřejné korporace mají přednost

před osobami soukromými. Tím se vysvětluje, že provozování podniků elektrických převážně je v rukou obcí. Koncese má všechny znaky t. zv. pravé koncese (ne pouze policejního povolení) ukládajíc podnikateli ve veřejném zájmu, zejména i po stránce hospodářské řadu povinností a závazků zejména ke skutečnému zřízení, udržování a nepřetržitému provozování díla, k dodávkám proudu a podobně. Před započítím provozu musí podnikatel prokázati i svou hospodářskou schopnost pro provozování podniku a složití případně jistotu k zaručení povinností jemu uložených.

Veliká roztržičnost v podnikání elektrárenském vedla v poslední době i v Anglii k poznání, že v zájmu národního hospodářství nutno jest toto podnikání upravití jednotným plánovitým způsobem. Podle programu, jež během války vypracoval státní výbor pro uhelné hospodářství, měla všechna výroba elektrické energie býti soustředěna v 16ti velkoelektrárnách, z nichž měl energií zásoben býti za současného zrušení neb sloučení všech malých podniků elektrických všechen průmysl a obce, t. j. účel, k němuž nejnověji míří snahy národohospodářské, podporované nebo vedené přímo vládami snad ve všech státech.

5. Německo.

V Německu, ač podnikání elektrárenské v jednotlivých státech je na vysokém stupni rozvoje, nedošlo do konce války k vydání soustavného zákona elektrárenského ani v říši ani v jednotlivých státech. Uplatňovala se tam v plném rozsahu vláda t. zv. autonomie technické, a stav ten dlouho nevedl k výsledkům nepříznivým. V roce 1900 předložena byla vládě osnova zákona pro vedení silnoproudá (Entwurf eines deutschen Starkstromwegesetzes) svazem německých elektrotechniků a sdružení. Osnova ta vycházela z pojmu veřejného podniku příslušným úřadem státním za takový prohlášeného a zjednávala jen takovým podnikům právo vedení po veřejném statku i soukromém majetku. Proti osnově vznesli odpor hlavně zástupcové měst opírajíce se nejvíce tomu, aby právo vedení mohlo býti udělováno bez svolení obce, žádána úplata za poskytnutí práva toho; odpor ten měl za následek, že k uskutečnění osnovy nedošlo a úprava práva elektrárenského v Německu oddálena byla až do doby poválečné, jak v dalším běhu pojednání na příslušném místě zmíníme.

4. Snahy o úpravu práva elektrárenského v bývalém státě.

Jest přirozeno, že zákonodárné práce podnikané v různých státech k úpravě elektrárenského práva nemohly u nás zůstatí bez odezvy. A tak již v býv. státě došlo během posledních 20ti

4. Kneidel: 48 n., Regierungsvorlage 1918: 61 n., 63 n. Ried: 55. Schreiber: 55 n., 157 n., 271 n., 335 n. Laštovka: Připomínky k poslední vládní osnově o poskytnutí uživatelských práv pro el. vedení na veřejných komunikacích a na cizím majetku a o schvalování elektráren

let k vypracování několika osnov, aniž by která z nich byla se dočkala uskutečnění. Příkrý rozpor zájmů soukromého podnikání s jedné a úsilí státu a jiných svazků veřejných o úplné ovladnutí tohoto nového odvětví hospodářské činnosti s druhé strany, závodění státu, zemí, obcí o tento slibný zdroj příjmů, protivy národnostní, neklid prací sněmovních, to vše bránilo a zabránilo uskutečnění úpravy právní, jejíž nutnost jinak byla ovšem uznávána a pocítována. Neboť u nás nebylo pro tuto žádoucí úpravu ani toho přípravného stupně, jakým v různých státech byly zákony uvolňující dráhu pro vedení slaboproudová, telegrafická a telefonická. Nařízení ministerstva obchodu z 25./3. 1883 č. 41. ř. z. jest chudého obsahu, tak že je za znatelný krok k úpravě elektrárénství vůbec považovati nelze.

Z osnov, jež během let byly podány ať vládou, ať kruhy mimo vládu stojícími nejstarší byl návrh Dr. Exnera a soudr. z 26. února 1884. (XI. zasedání býv. říšské rady 1894 příl. k prot. posl. sněm.). Vládní osnovy postupně podány byly čtyři: roku 1908, 1913, 1914, 1918.

Chceme z nich zmínku věnovati osnovám z r. 1908 a z roku 1918, protože osnovy z roku 1913, 1914 byly jen přepracováním osnovy z r. 1908.

Osnova z r. 1908, jak název její ukazuje, „Osnova zákona o propůjčení užívacích práv pro elektrická vedení na veřejných komunikacích a na cizím majetku a o schvalování elektrárén“ krátce označována názvem „Elektricitätswegegesetz“, náležela obsahem svým k oněm pracím, jež hlavním cílem kladly si právě jen uvolnění dráhy pro vedení elektrická. Obsahovala 5 oddílů, z nichž první týkal se užívání veřejných komunikací i soukromého majetku k vedení slaboproudovým (telegrafním), druhý schvalování elektrárén a nucených užívacích práv pro ně, třetí náhrady škody a ručení, čtvrtý poměru k drahám a dolům, pátý obsahoval ustanovení všeobecné povahy. Užívání silnic, ulic, náměstí a cest, veřejných vod a kanálů a soukromého majetku umožňovalo se touto osnovou jak pro slaboproudá tak pro silnoproudá vedení; z užívání budov byla však vedení silnoproudá vyloučena; ze zřizování opor pro vedení elektrická vůbec vyloučeny byly uzavřené dvory, ohražené domovní zahrádky a hřbitovy. Pro zřízení samých výroben elektrického proudu užívací práva se neposkytovala. Šetřeno mělo býti ve všech případech dosavadního hospodářského určení pozemku ať soukromého ať veřejného. Změnám, jež by vlastník chtěl na svých

(Správní Obzor 1911 č. 8 9.) Herrmann: Die Schaffung eines Elektrizitätsrechts und die Vorlage der Regierung (referát na sjezdu Allg. Wassertag 1909 in Salzburg, Videaň 1909) Kunze: Die Regierungsvorlage eines Gesetzes über die Elektrizitätswirtschaft (Allg. österr. Gerichtszeitung 1918 č. 21. 22.) Kallir: Der Gesetzentwurf über die Elektrizitätswirtschaft (Die Wasserwirtschaft 1918 č. 5—8. Das Elektrizitätswirtschaftsgesetz) Wasserwirtschaft 1918 č. 21.; další články o osnovách z r. 1908, 1913, 1914, 1918 ve Wasserwirtschaft r. 1913 č. 6, 13, 14, 1918, č. 4, 15, 1919, č. 9, 12, 14, 16, 19.

pozemcích, pokud se týká jich hospodářského užívání (zastavení, změna způsobu hospodaření) předsevzítí, užívací práva nemohla být na překážku; bylo věcí podnikatelů elektrických vedení, aby zařídili přeložení neb odstranění vedení elektrického, jež by se tím stalo nutným, a to na svůj náklad.

Pokud se elektráren týká, nerozeznávalo se, k jakým účelům byly zřízeny a nečinilo se rozdílu, jde-li o podniky soukromé nebo veřejné; musely však úředně být schváleny, mělo-li se jim dostati výhody nucených užívacích práv; pokud se týče vedení elektrických drah měly platit obecné předpisy expropriace železniční dle zákona z 18. února 1878.

Již v této osnově setkáváme se s ustanovením platného československého zákona elektrárenského, že užívací práva nucená nemohou vésti ani k vydržení neb promlčení ani nemohou být předmětem knihovního zápisu. Tím měla být zřetelně vyznačena jejich prekaristická povaha. Pokud se týká úpravy kolisí, jež vznikají zřízením nových vedení a úhrady nákladů tím vzcházejících, platí v celku princip priority s výjimkou jednak ve prospěch státního vedení telegrafického, jednak ve prospěch správ veřejných komunikací a vlastníků soukromých pozemků, pokud jde o jejich vlastní vedení.

V otázce náhrady škod stojí osnova na stanovisku ručení po způsobu železných drah, do jisté míry ještě přísnějšího.

Řízení ke schválení podniků elektrárenských řídí se v celku předpisy živnostenského řádu o schvalování živnostenských provozoven s malými modifikacemi vznikajícími souvislostí řízení schvalovacího s řízením o opatření volné dráhy pro elektrická vedení. V řízení tom mají značné slovo obce, pokud se týká živnostenského provozu jejich vlastních elektráren anebo užívání cestních pozemků smlouvami koncesními jiným soukromým podnikatelům již poskytnutého. Zakazovací práva obcím z toho vznikající omezena jsou na dobu 60ti let.

V koncesním rozhodnutí, jež vydává zemský politický úřad, obsažen jest vedle podmínek koncesních ve veřejném zájmu stanovených i výrok o rozsahu práv užívacích, o opatřeních k zamezení kolisí hrozících z blízkosti neb styku jiných vedení, o úhradě nákladů spojených s provedením těchto opatření, posléze o ustanovení lhůty, do níž podnik má být proveden.

Proti provedení opatření nutných v zájmu vedení telegrafických ani schválený ani kolaudovaný podnik elektrárenský zajištěn není.

Spojování úpravy vedení telegrafických a úpravy vlastního práva elektrárenského v témž zákoně bylo vzhledem k různému hospodářskému základu a významu obojí této materie vytýkáno jako závažná vada.

Přes to ani osnova z r. 1918 od tohoto spojování obou těchto druhů vedení neupustila. Osnova tato, k níž bylo značně přihlíženo při vypracování československého zákona o soustavné

elektrisasi z 22./7. 1919, č. 338 sb. z. a. n., neobmezuje se na hlavní předmět dosavadních prací v oboru elektrárenského zákonodárství, totiž na t. zv. právo cest (volné dráhy, Wegerecht), nýbrž má již ráz zákona, jímž má se upravovat celé hospodářství elektrárenské ve státě (Elektrizitätswirtschaftsgesetz).

Vyjma ustanovení o samé právní povaze elektřiny jest zde shrnuto tak zhruba vše, co ve věcech elektřiny v nové době bylo v literatuře a praxi uznáváno a označováno jako vhodný předmět elektrárenského zákonodárství vůbec, zejména tedy nejen právní, správně právní, civilně právní, trestně právní otázky, ale i hospodářský základ celého elektrárenského podnikání měl tu býti upraven, při čemž zásadně vycházeno z předpokladu podnikání soukromého ovšem s obsáhlými výhradami ve prospěch zřetelů veřejných. Konečným cílem, k němuž osnova směřovala, bylo však umožnění přechodu podnikání toho do rukou státu a tím celý tento zákon nabýval tendence státně-monopolistické. Z celé řady jeho ustanovení jest to nepochybně patrné.

Osnova obsahovala 5 dílů, z nichž první choval obecná ustanovení, druhý materiální ustanovení o elektrárenských podnicích (Elektrizitätsunternehmen) a vlastních závodech (Eigenanlagen), třetí ustanovení formálního rázu (řízení), čtvrtý ustanovení o závodech telegrafních, pátý předpisy o provozu a předpisy vykonávací, v čemž zahrnuta jsou zejména ustanovení o zamezení nehod, škod a kolísí z provozu elektrárenského a ze sblížení a styku různých vedení vznikajících.

Osnově této vlastní jest dělení závodů elektrárenských ve tři skupiny:

1. Elektrické podniky (Elektrizitätsunternehmen) k výrobě a rozvádění elektrického proudu pro jiné, t. j. na dodávku,
2. vlastní závody, t. j. výrobní a zařízení pro vlastní potřebu majitele podniku a zařízení (Elektrische Eigenanlagen),
3. zařízení telegrafní.

Základem celé úpravy právní této osnovy jsou podniky na výrobu a rozvádění elektřiny k účelům dodávkovým a osnova ta prakticky pokouší se provésti myšlenky a cíle, jež jsou vyčteny v práci Dr. A. Krasnyho „Die Aufgaben der Elektrizitätsgesetzgebung“.

Jest to v podstatě úprava práva koncesního v oboru podnikání elektrárenského. Koncesí rozumí se tu t. zv. pravá koncese jakožto povolení úřední, jímž stanoví se pro příjemce jeho okruh práv a povinností vystupujících význačně z mezí pouhého všedního osvědčování činnosti živnostenské nebo stavební a majících základ v tom, že při provozování těchto podniků tak významných pro celou veřejnost, neběží o pouhé podniky výdělkové, provozované podle soukromohospodářské zásady docílení nejvyššího zisku, jež mohou býti ponechány volné soutěži a při jichž povolování a provozu zájem státu obmezuje se na opatrování

zřetelů policejních, nýbrž o podniky, při jichž vzniku a trvání má stát zájem vyšší než pouze policejní, protože jimi má se sloužiti nejdůležitějším národohospodářským, kulturním a sociálním potřebám a cílům přítomnosti i budoucnosti a při jichž sledování tedy účel dosažení největšího soukromopodnikatelského zisku musí býti vyloučen.

Jsou to tedy t. zv. veřejné podniky (öffentliche Unternehmungen, établissements d'utilité publique) a v oboru elektrárenském jsou jimi v zásadě všechny ty podniky, jichž účelem jest výroba elektrické energie ne pro vlastní potřebu, nýbrž na dodávku k opatření širších kruhů odběratelských elektrickým světlem a elektrickou prací.

Výhody, jež stát případně za účasti jiných veřejných svazků podnikům takovým poskytuje, jsou jednak finančního, jednak právního rázu. Dle osnovy z r. 1918 náleží k takovým výhodám přímá kapitálová účast státu, zajištění minimálního odběru proudu, záruka výnosová, ulehčení opatření potřebného kapitálu vydáním dílčích dlužních úpisů a přiznáním sirotčí jistoty pro ně.

K výhodám právním náleží uživatelská práva na veřejných i soukromých pozemcích pro elektrická vedení, případně i práva vyvlastňovací a výhrada určitého obvodu spotřebního.

Naproti tomu ukládají se koncesionáři zvláštní omezení a povinnosti; zejména povinnost výstavby podniku do určité doby a nepřetržitého jeho provozování, a povinnost smluvní, povinnost k takovému zařízení a opatření podniku, aby se umožnila součinnost s jinými podniky elektrárenskými a případně jich sloučení v jednu síť zásobní, stát má podíl na zisku, právo na zastoupení ve správě podniku, má vliv na úpravu sazeb za proud, vůbec obsáhlá práva dozoru nad provozováním podniku, a v jeho prospěch učiněna jest výhrada výkupu a spadlosti po uplynutí doby v koncesi určené. Ta jest různá dle toho, jde-li o podniky založené a provozované veřejnými svazky nebo o podniky smíšeně hospodářské (smíšeně veřejné), u nichž doba koncese obnáší 90 let, či o podniky založené a provozované osobami neb společnostmi soukromými, jimž uděluje se koncese na dobu 60 let. Důvody zániku koncese jsou přesně stanoveny.

Závody elektrárenské pro vlastní potřebu vyžadují jen schválení stavebního (Baugenehmigung), dožadují-li se však práv uživatelských a vyvlastňovacích, jest i pro ně třeba koncese. I při povolování těchto závodů přihlíží se k potřebám soustavné elektrisace. Instancí povolovací jest ministerstvo veřejných prací. Jako poradní orgán v záležitostech elektrárenských působiti měla komise elektrisační (Elektrizitätskommission).

V tomto stavu byly práce o úpravu práva elektrárenského v bývalém státě při jeho rozpadu. Události poválečné daly snahám o kodifikaci práva v tomto oboru částečně jiný ráz a směr.

II. Elektrárenské právo československé republiky.

1. Právní stav do vydání zákona o soustavné elektrisaci.

Bylo zmíněno již, že u nás pro úpravu elektrárenského práva nebylo ani toho přípravného základu, jaký v různých jiných státech tvořily zákony o zjednání volné dráhy pro vedení telegrafická a telefonická. Bylo sice již dekretem dv. kanc. z 25./1. 1847. vzhledem k důležitosti tohoto dopravního prostředku pro veřejnou správu stanoveno regální právo státu, dle něhož osobám soukromým ať jednotlivcům ať společnostem bylo zřizování a vedení telegrafů zakázáno, ale nebylo od té doby učiněno nic, co by mohlo rozvoj tohoto důležitého ústavu státního podporovati, pokud se týče použití cizí půdy k usnadnění telegrafických vedení. Osnova podaná v r. 1896 k umožnění vedení telegrafních po veřejném statku a soukromém vlastnictví uzákoněna nebyla a také pokusy o úpravu této otázky učiněné v souvislosti se snahou o úpravu elektrárenského práva v různých osnovách nevedly k cíli.

Podobný nedostatek zákonné úpravy panoval v oboru vlastního elektrárénství, t. j. pokud se týče zakládání a provozu závodů k výrobě, rozvádění a dodávání elektrického proudu k účelům osvětlovacím, k účelům pohonu a k jiné živnostenské a domácí potřebě. Zprvu nedostatek byl ovšem vysvětlitelný novostí věci, nedostatkem zkušeností vůbec o tom, v kterých směrech bylo by úpravy právní třeba, a ovšem nevyvinutostí tohoto nového druhu podnikání. Byly to zprvu jen podniky ojedinelé, zřizované pro potřebu toho či onoho jednotlivce, zejména pro potřebu jednotlivých podniků průmyslových, továrenských, železničních, důlních hlavně k účelům osvětlovacím. Potřeba úpravy právní již proto se nejevila, že vedení obmezovalo se namnoze na vlastní pozemkový obvod těchto závodů a nebylo třeba zasahování do cizí majetkové sféry a nebylo při tomto obmezení na vlastní obvod nebezpečí pro veřejnost.

Podobně bylo tomu, když již došlo k zakládání elektráren pro jednotlivá města a obce, neboť i tu vedení běželo po vlastních uličních a jiných veřejných neb soukromých pozemcích obcí bez nutnosti zásahu do cizího majetku.

Změna nastala teprve tím, když rozvinulo se zakládání a provozování elektráren pro dodávku proudu jiným, zejména pak vznikem elektráren přespolních obstarávajících zásobování širokých obvodů elektrickou energií ne pouze již k účelům osvětlovacím, nýbrž k opatření nejrůznějších potřeb průmyslu, malých živností, zemědělství, dolů, uličních i železných drah, průplavů a pod.

Jediným pro tyto vyvinuté poměry naprosto nepostačujícím ustanovením práva našeho bylo a vedle zákona z 22./7. 1919

1. Laštovka: Připomínky, Schreiber: 16 n., 335 n. Regierungsvorlage 1918: 61 n., 63 n.; Hawelka: 53 n., 107 n., 133 n., 143 n.

č. 437 sb. z. a nař. dosud jest nařízení min. obchodu a vnitra z 25./3. 1883, č. 41. ř. z. o živnostenském zřizování a provozu elektrárenských závodů k účelům osvětlovacím, k účelům pohonu a k jinakému upotřebení v živnostech a v domácnosti. Bližší rozvedení tohoto zcela krátkého nařízení mělo se státi zvláštním regulativem, k němuž však dosud nedošlo. Náhradu za tento slíbený regulativ poskytla pravidla (bezpečnostní předpisy) vídeňského elektrotechnického spolku, jež byla ministerským výnosem z 29./10. 1909, č. 12./2. XXII 21550 učiněna závaznými pro schvalovací úřady.

Nařízení to stanoví dvojí koncesní povinnost, jednak pro živnostenské zřizování jednak pro živnostenský provoz závodů elektrárenských, bez rozdílu, jde-li o podniky silnoproudé či slaboproudé. Osobní vykonávání této živnosti i technické vedení její vázáno jest podmínkou průkazu způsobilosti. Úřadem povolovacím a schvalovacím jest zemská správa politická, řízení pokud se týká skutečného zřízení provozovny, děje se dle ediktálního řízení živnostenského řádu.

To jest celý obsah nařízení a dle něho praxe rozeznávajíc nad to mezi koncesí ke zřízení a koncesí k provozu vytvořila trojí typ udělování elektrárenské koncese: tak zvanou velkou koncesí, jež oprávnjuje k zřizování a provozu elektrických závodů bez obmezení předmětu a zejména bez obmezení v povaze podniku pokud se týká výše používaného napětí proudu, střední, jež se týká zřizování a provozu podniků slaboproudých, t. j. podniků o napětí 300 volt při proudu střídavém a 600 volt při proudu stejnosměrném, koncesí malou pak rozumí se živnost instalatérská s obmezením na zřizování elektrických vedení, hlavně přípojních, slaboproudých (zřizování a provoz samostatných výroben elektrického proudu jest tedy vyloučen).

Podle těchto typů udílela se pak koncese velkým závodům hlavně přespolním a městským centrálám s jedné, malým venkovským podnikům s druhé strany a koncese instalatérů obmezovala se, jak právě zmíněno, na zřizování a opravy slaboproudých, hlavně přípojních vedení.

O tom, co tvoří hlavní předmět zákonné úpravy elektrárství dle nynějšího stupně vývoje jeho, především o volnosti dráhy pro elektrická vedení, jež jest první životní podmínkou jeho vůbec, nebylo v tomto dosavadním právu nejmenšího ustanovení. Jak si tu pomáhal skutečný život, k tomu chceme stručně přihlédnouti v kapitole následující.

2. Užívání cizích pozemků pro vedení elektrická.

Jakmile zřizování elektrárenských závodů vykročilo z mezí opatrování vlastní potřeby jednotlivých průmyslových podniků případně i potřeby obcí a měst vlastními elektrárenskými závody,

2. Laštovka: Připomínky. Schreiber: 69 n., 157 n., 335 n. Schelcher: 48 n., 53 n. Krasny: 44 n., 95 n. Pasquay: 65 n.

rázem stala se velmi naléhavou otázka užívání cizích pozemků pro vedení elektrická, protože bez použití cizí půdy byl rozvoj těchto nových stále velkolepějších podniků prostě nemožný.

Šlo hlavně o užívání veřejných silnic, cest, prostranství, vod, ale také pozemků železničních a pozemků soukromých. Co tu praxe soudní a správní vytvořila na poli právním, týkalo se především práva veřejných věcí, ale ani otázka užívání soukromého vlastnictví pozemkového nezůstala nedotčena. Šlo jednak o vedení povrchová nad zemí, jednak o vedení podzemní. Pokud se týče prvých, a šlo jen o napjetí drátů vedení elektrického nad cizím pozemkem, připadla úloha výkladu § 297 obč. z., dle něhož vzduchový prostor nad pozemkem jest jeho příslušenstvím, oprávnění vlastníkem volně nakládati s pozemkem, a jiné z působení na pozemek vylučovati vztahuje se tedy i na tento vzduchový prostor. Podle tohoto názoru bylo by tedy i k vedení drátů elektrických podniků tímto vzduchovým prostorem třeba svolení vlastníka pozemku, tedy dohody smluvní mezi ním a podnikatelem elektrárenským, případně jiným majitelem elektrického vedení (vlastníkem sítě rozvodné, spotřebitelem proudu, jemuž jde o připojení na rozvodní síť). V právu německém toto oprávnění vlastníkem obmezeno jest občanským právem samým způsobem, jenž hoví nynějším národohospodářským a kulturním potřebám tak, že dispoziční právo vlastníka pozemku sahá jen do takové výše nad ním, pokud může sahati rozumný jeho zájem (§ 905 obč. z. něm.)

Ačkoliv tedy u nás podobného zákonného ustanovení není, praxe vycházejíc z příkladu onoho cizího zákonodárství a z úvah právě zmíněných ujala se tohoto výkladu a osvojila si jej v některých rozhodnutích, zejména nejvyšší soud vyslovil názor, že vlastníka pozemku nemůže brániti zasahování do vzduchového prostoru nad ním se nalézajícího, jež se děje v takové výši a v tak nepatrné míře, že nemůže míti vlastníka zájmu na zbraňování takového zasahování. Pro některé případy na příklad přelétnutí vzducholodí může míti tento názor skoro nepochybnou platnost, ale právě pokud jde o vedení drátů elektrických předpokladů právě zmíněných případně není, jak co se týče výšky vedení nad pozemkem tak ce se týče významu zasahování vzhledem k případnému ohrožení bezpečnosti osobní i bezpečnosti majetku vedením silnoproudým, a pak názor o volné použitelnosti vzduchového prostoru nedá se nepochybně uplatniti. Skutečně také judikatura nejvyššího soudu nezůstala v této otázce pevnou a právě pokud se vedení elektrického týče vysloven byl také názor, že vlastníka může žádati odstranění vedení napjatého jeho vzduchovým prostorem, aniž by musel dokazovati zvláštní hospodářský zájem.

Tedy již po této stránce majitel podniku nebo vedení elektrického chtěl-li by užiti cizího prostoru vzduchového bez obav, jaké nese sebou nejistota judikatury, odkázán je na dohodu

s vlastníkem pozemku. Pokud pak se týče použití pozemku samého a budov se na něm nacházejících k upevnění opor elektrického vedení a položení vedení do pozemku samého, jest dohoda s vlastníkem jedinou cestou, jaká jest podnikateli možná. Pokud jde zvláště o kladení kabelů do pozemku, nelze užití argumentace o zájmu vlastnickově na přípustnosti či nepřípustnosti cizího zasahování již proto, že děje se ve zcela nepatrné hloubce pod povrchem pozemku a hospodářský zájem vlastníkův jest zcela nepochybný.

Smlouvy o používání pozemku zahrnujíc v to i užívání prostoru nad ním a směřující buď k založení užívání pevného, trvalého rázu nebo k založení poměru pouze prekaristického byly ovšem obyčejnými smlouvami práva soukromého (smlouva o zřízení služebnosti, smlouva nájemní, výprosa).

3. Užívání veřejného statku.

Těžisko otázky vedení elektrických leželo však hned od původu v užívání veřejného statku, protože ten již svou polohou, rozšířeností, snadnou přístupností i osobou vlastníka resp. správce poskytoval vyhlídku pro úspěšný rozvoj celého elektrárenského podnikání původně proto, že šlo namnoze o elektrárny místní s používáním pozemku uličního, později po vzniku velikých centrálních přespolečných vzhledem k užívání pozemků silničních, cestních a vodních.

I tu, pokud se týkalo vedení telegrafických, objevil se názor volného, bezplatného užívání cest a silnic, odůvodňovaný tím, že běží pouze o nový způsob obecného užívání těchto druhů veřejného statku (dopravování zpráv místo poslem nebo povozem po silnici, vedením telegrafickým a telefonickým nad ní), zůstal však názor ten jednak obmezen právě jen na vedení toho druhu, jednak ani tu nedošel praktického uznání. Pro vlastní vedení elektrárenská, o něž nám běží, zůstal vůbec bez významu a platilo tu od původu přesvědčení, že užívání těchto pozemků ať k vedení hornímu, ať k vedení podzemnímu, možno jest jen se svolením toho, jemuž přísluší disposiční právo nad těmito částmi veřejného statku.

Spor byl však o to, komu přísluší tato disposiční práva. Užívající množného čísla, máme na mysli skutečnost že práva ta nebývají pravidelně v rukou jedné a téže osoby, nýbrž že možnost nakládati veřejným statkem, dělena bývá mezi několik interesentů: Jsou to jednak vlastníci, jednak ten, kdo je povinen k udržování, jednak ten, komu přísluší cestní a silniční policie, a to bývají často subjekty zcela rozdílné. Kde, jako v právu francouzském, ovládl názor o tak zvaném veřejném vlastnictví,

jež slučuje v sobě jak obyčejné věcné panství nad věcí hmotnou (názvané jinde soukromým vlastnictvím, dominium), tak veřejnoprávní disposiční právo (výsost, imperium, obrigkeittliche Herrschaft), tam je poměr celkem jednoduchý, udělování povolení k užívání cest i stanovení podmínek pro užívání to jest věci oné územní korporace, již dotyčná cesta náleží (ve Francii departement, arrondissement, obec).

U nás však dosud, podobně jako v Německu proti učení O. Mayerovu, panující jest dosud nauka, že věci veřejné jsou v obyčejném soukromém vlastnictví, jsouce pouze co do účelu, jemuž slouží, podrobeny obmezením veřejnoprávním, jaká vyžaduje určení jich pro veřejnost.

Tato dvojí povaha věci vede pak k tomu, že se žádá pro užívání, jež vystupuje z mezí tak zvaného užívání obecného, jak svolení vlastníka věci, tak i toho, jemuž přísluší správa, hlavně udržování věci, případně i toho, komu náleží policie veřejné věci. Takové trojí povolení žádá na př. pro obor práva pruského Hatschek, ale i Fleiner, jenž je jinak rozhodným stoupcem O. Mayerovým, nesleduje v této otázce jeho, nýbrž zůstává na půdě panující nauky.

V celku však pocítuje se, že požadavek takového dvojího, nebo dokonce trojího povolení, značí nesmírné stížení provádění různých účelů veřejné správy, k němuž vzhledem k novodobému rozvoji hospodářskému a kulturnímu čítati jest i provozování významných podniků elektrárenských, a z toho vysvětlitelna je snaha o takový výklad právních předpisů o veřejném statku, jimž by se ušlo nutnosti povolení několikerého.

Pro obor platného práva spadají sem zejména zákony o používání cestních pozemků pro účely veřejných drah, totiž říšský zákon o drahách nižšího řádu z 10./8. 1910, resp. zem. zákon pro Čechy z 16./6. 1892, č. 41. z. z. Zejména zákon český se vši určitostí vyhrazuje udělení povolení k položení kolejí orgánům veřejné silnice spravujícím. Potvrzení tohoto stanoviska shledávati lze i v zákoně o vysazování a ochraně silničních alejí z 2./12. 1884, č. 72. z. z., dle něhož vyžaduje se svolení silniční správy k tomu, aby z veřejných důvodů, zejména ve prospěch vedení telegrafního, osekány byly alejní stromy. Praxe, jež názorem tím již dříve se řídila, vycházela z něho i později, když docházelo stále častěji k užívání silničních a cestních pozemků pro účely vedení elektrárenských.

Podle toho uznávána byla pro silnice okresní příslušnost orgánů okresních, pro silnice a cesty obecní příslušnost orgánů obecních a to, pokud šlo jen o zařízení lehčího druhu, jež povolována byla způsobem prekaristickým, okresního resp. obecního výboru, pro zařízení trvalého, služebnostního rázu okresního resp. obecního zastupitelstva, jichž usnesení nad to jakožto opatření přesahující meze obyčejné správy, vyžadovala schvá-

lení dozorčího orgánu. Posunutí meze kompetenční pro toto dvojí povolení, mohlo nastati ovšem zvláštní výhradou instrukcí pro správu silnic a cest daných.

Vzcházela otázka, zda-li odpirané usnesení nižších těchto orgánů cestních a silničních, jež povolení vázaly druhdy na poskytnutí nemírných výhod majetkových a bránily tak případně zdravému a žádoucímu rozvoji nového druhu podnikání, může býti nahrazeno povolením orgánu dozorčího.

V Prusku, pokud se týče užívání cest pro účely místních drah, výslovné ustanovení po této stránce obsahuje zákon o místních drahách z 28./7. 1892, jehož § 6. stanoví, že za povolení užívatelci žádati možno přiměřenou úplatu, a dle § 7., hlavně pro případy odprávého usnesení kladením nepřiměřených požadavků, může souhlas příslušného orgánu samosprávného býti doplněn, tedy nahrazen usnesením příslušného úřadu státního.

Ustanovení podobného rázu shledáváme na př. i ve švýcarském zákoně o využitkování vodních sil z roku 1916., jehož § 48. obmezuje kantonální úřad při stanovení koncesních podmínek v tom smyslu, že plnění v celku koncesionáři ukládaná, nesmějí využitkování vodních sil značně stěžovati, a nebylo-li by zákazu toho šetřeno, může spolková rada po slyšení kantonu určití plnění, jež uchazeči nad vodní činži a vodní poplatky nejvýše mohou býti uložena.

U nás praxe samosprávná, pokud jde o užívání jinaké než pro účely železniční, vycházela, přihlížeje k ustanovení obecního zákona, resp. zákona o zastupitelstvech okresních z toho, že sice dozorčí úřad povolení nižšího orgánu ovšem nemůže prostě nahraditi, že však může podmínky kladené zmírniti.

Důsledek vyvozovaný z § 1. zákona zemského o místních drahách z r. 1892., že podnikateli železničnímu přísluší přímo nárok na použití neerárních silnic a že na stížnost dozorčí úřad povolení nižší instancí odepřené může udíleti i proti vůli této nižší instance, na jiné případy činiti nelze.

Právo, jež takto přísluší orgánům spravujícím cesty a silnice, jest ovšem právem velmi cenným a bylo přirozeno, že se korporace samosprávné vši mocí vzpíraly obmezení neb odnětí jeho, jak v jednotlivých osnovách zákonů elektrárenských to bylo zamýšleno.

Že však bez omezení tohoto práva obci a okresů žádoucí rozvoj elektrárenství, zejména provedení plánovitě, soustavně elektrisace nebyl by možný, to na konec uznáváno bylo i kruhy, jimž nebylo možno jistě vytýkat úmysly protiautonomní, jak toho důkazem byla osnova elektrisační v r. 1914 podaná na sněmu moravském. Ovšem osnova tato obmezujíc práva obci a silničního výborů, svěřovala rozhodování vyššímu útvaru autonomnímu, zemi.

4. Tak zvané smlouvy koncesní.

Pro vývoj práva elektrárenského, jak uzákoněno jest v mnohých zákonech cizích, případně jak uzákonění jeho zamýšleno jest v zemích, kde osnovy práva elektrárenského byly připraveny, ale dosud neuskutečněny, měly zvláštní význam smlouvy uzavírané mezi obcemi, případně vyššími svazky samosprávnými a podnikateli soukromých elektráren o užívání veřejného statku pro vedení elektrická a o vzájemných plněních a závazcích podniků takových vůči těmto svazkům a jich obyvatelstvu.

Možno říci přímo, že právo smluvní, jak se pravidelným uzavíráním těchto smluv vyvinulo a čím dále nabývalo určité typické povahy, jest přímo základem zákonného práva, zejména koncesního práva těchto nových zákonů elektrárenských. Jest to zjev ve vývoji právním nijak ojedinělý. Obsah a struktura těchto tak zv. koncesních smluv nebývaly pravidelně jednotného a jednoduchého rázu, šlo spíše o celou řadu úmluv, jimiž současně upravována byla řada otázek a poměrů naskytujících se při zřizování soukromých podniků elektrárenských, jimž obec poskytovala právo vedení po pozemcích svého veřejného statku.

Jádrem jich bylo právě toto užívání veřejného statku povolované obcí s jedné, povinnost ku zřízení a provozu elektrárenského podniku k účelu opatření energie elektrické pro území obce s druhé strany.

K tomu pak družila se celá řada ustanovení vyplývajících z těchto dvou základních bodů, nebo úzce s nimi souvisejících.

Pokud se týče předem závazků obce k poskytnutí tohoto užívání, dáváno oprávnění toto pravidelně jako oprávnění výhradné, neboť jen tak dalo se očekávati, že podnik odhodlal se k zřízení nákladného podniku, jehož výnosnost nebyla mnohdy mimo pochybnost, když by nebylo pro něho obavy, že výsledek jeho práce bude ohrožen soutěží podnikatele jiného, případně i obce samé.

Z toho činěna výjimka pravidelně ve dvojím směru: Jednak ve prospěch závodu k výrobě elektrické energie pro vlastní potřebu, jednak pro vedení průchodní.

Rubem tohoto výhradného oprávnění byla povinnost k úplnému, trvalému, pravidelnému zásobení celého území obce. Z toho vyplývá zejména závazek podnikatele, elektrárnu a vedení do určité lhůty pod ztrátou oprávnění skutečně zříditi a nepřetržitě, s toužé sankcí provozovati. Povinnost jeho vztahovala se na celé území zásobní, takže nebylo ponecháno jeho

4. Hauriou: 865 n. Moreau: 724 n. Laštovka: Připomínky Pasquay: 49 n. Schreiber 1 n., 345 n. Roos: 28 n. Regierungsvorlage 1918: 118 n. Bresiewicz: Das Recht der öffentlichen Arbeiten (Zeitschrift für Volkswirtschaft, Socialpolitik und Verwaltung r. 1903: 210 n.), Layer: Zur Lehre vom öffentlichrechtlichen Vertrag: 1 n., 27 n.

libovůli, aby vybral si k zásobování jen určité ulice neb části obce, z nichž by mu kynul zvláštní zisk a zanedbal části, jež takového zisku buď vůbec, nebo aspoň na tu dobu neslibovaly. Měly-li větší určité části území z povinnosti té vůbec, nebo zatím býti vyňaty, bylo nutno ve smlouvě zvláště to vyhraditi. Pro splnění tohoto závazku byla ovšem důležitou sama osoba podnikatele a jeho hospodářská i jinaká schopnost a způsobilost, takže i po té stránce stanoveny podmínky, zejména pokud se týče převodu podniku na osobu jinou a přeměnu jeho na podnik akciový, nebo ve společnost s obmezeným ručením. Pro ty případy vyhrazována obci účast na převzetí jisté části akcií a i jinak zabezpečení jejího vlivu na vedení a správu podniku.

S tím souviselo právo výkupu, případně i právo spadlosti. Obojí vztahovalo se buď na celý podnik nebo jen na rozvodní síť, takže po rozvázání smlouvy obec měla volnost připojiti tuto síť případně na jiný podnik, jenž jí poskytoval podmínky příznivější, nebo na zřízenou elektrárnu vlastní. Aby nenastalo poškození obce zanedbáním potřebných investic nebo naopak investicemi, jež by se pro obec ukázaly zbytečnými, bylo třeba pojati do smlouvy případné ustanovení o řádném udržování podniku, o fondu obnovovacím a o dozorčím právu obce v těchto směrech, zejména i o případném právu nahlížení do účtů a knih.

Důležitou částí těchto smluv jsou ustanovení o cenách proudu, pro zvýšení neb snížení jich platí namnoze podobné hledisko, jako v poměru státu na příklad k podnikům železných drah. K docílení snížení jejich ukládána podnikovi povinnost udržovati a zařizovati závod podle nových pokroků vědy a techniky a udržovati sazby v poměru k sazbám jiných sousedních neb blízkých podniků.

Jako přímá úplata obci vyhrazováno pro ni právo bezplatného nebo mírně honorovaného osvětlování veřejných míst a budov, případně dodávání proudu za výhodných podmínek obecně prospěšným podnikům a zařízením, jakož i podíl na hrubém zisku.

Smlouva uzavírána na určitou, nepřiliš dlouhou dobu, po jejímž uplynutí bylo povinností podniků, zjednatí předešlý stav pokud se týče úpravy veřejných cest a prostranství, zejména povinnost k odstranění vedení elektrických. Začasté totiž vymíňovaly si elektrárny i po uplynutí doby, v níž zaručeno jim výhradně oprávnění k zásobení obcí, ponechání zařízení na pozemcích po určitou další řadu let. Výhrada ta značila pro obec zřejmě nevýhodu, protože ztěžilo se očekávat, že by po tu dobu jiný podnikatel odvážil se novým podnikem usaditi se v obci, vylsedeek, jenž rovná se skutečnému byt ne právnímu monopolu.

Kromě uvedených již důvodů ukončení smlouvy uplynutím doby, výkupem a spadlosti stanoveno pravidelně právo obce k odstoupení pro nesplnění podstatných ustanovení podnikatelem,

zejména pro nedodržení doby pro zřízení podniku a započeti provozu, pro přerušení provozu po delší dobu, případně i bez zavinění podnikatelova, pro zanedbání stejnoměrného opatření všech částí obce, pro neudržování podniku podle nových vynálezů technických a pod.

Jen odrůdou těchto širokých smluv koncesních byly užší smlouvy o odběru cizího proudu ve velkém. Rozdíl záležel v tom, že při poměru prve zmíněném bylo věci podnikatele jak zřízení výroby tak zřízení sítě hlavní i podružné, rozvodní, a předmětem smlouvy byly úmluvy o dodávání proudu přímo odběratelům, obyvatelstvu obce; při smlouvách o odběr cizího proudu ve velkém zřízení sítě rozvodné čítajíc v to transformátory bylo věci obce, podnik byl povinen k napájení této rozvodné sítě obecní, dodávku v drobném obstarávala si obec sama. Zřízením rozvodné sítě brala obec na sebe značný náklad, za to však plynul jí zisk z rozprodeje proudu v drobném. Modus tento obvyklý byl v případech, kde obec zamýšlejí časem zříditi si samostatnou elektrárnu zejména na příklad využitím vhodné vodní síly, obmezila se zatím jen na zřízení vlastní sítě rozvodní napájené po tu dobu cizím proudem, nebo v případech, kde smlouvou obci vyhrazen byl výkup resp. spadlost jen ohledně rozvodní sítě, pro niž obec proud mohla si opatřiti neodvisle od dosavadního podnikatele elektrárenského.

Již z této stručné prohlídky hlavního obsahu tak zv. koncesních smluv jest patrné, co v čele této kapitoly jsme uvedli, že platné nebo návrhované zákonné právo elektrárenské, zejména koncesní právo jeho není než kodifikací zásad a zkušeností, jak se vyvinuly a osvědčily během let uznáváním t. zv. koncesních smluv, a mohou tedy smlouvy takové i pro budoucnost býti vhodnou pomůckou interpretační zákonného práva elektrárenského tam, kde ustanovení jeho neposkytují dosti jasna pro stručnost a neúplnost svého obsahu, případně ani úsudky a contrário nebyly by vyloučeny v těch bodech, jež do zákonů elektrárenských nebyly pojaty ať již proto, že se neosvědčily, nebo že nevyhovují změněným zatím poměrům či z jiného důvodu.

Právní povaha těchto smluv není ovšem tak jasná a jednoduchá, jako zmíněných již smluv o užívání pozemků soukromých. Příčina toho je na snadě: plyne to jednak z povahy veřejného statku, jehož se týkají, jednak z bohatého jejich obsahu, jenž se jeví konglomerátem ustanovení dotýkajících se nejrůznějších odvětví práva civilního, veřejného, správního i finančního.

Pokud se týče zvláště povahy veřejného statku, zmínka stala se již v kapitole předešlé a s tím, co tam o veřejném statku uvedeno, souvisí i otázka právní povahy smluv o ožívání jeho uzavíraných. Z různých teorií, jež se tu vyskytly, nedošla dosud žádná obecného uznání. Jest to jen přirozený důsledek sporu o rozdíl práva veřejného a soukromého a o důvodnosti

takového rozeznávání vůbec. Theorie t. zv. veřejného vlastnictví u veřejných věcí, jež byla by ideálem právního uspořádání, nenabyla dosud toho významu a rozšíření, jakého by zasluhovala, theorie soukromého vlastnictví obmezeného veřejnoprávním určením věci poměrům již nemůže vyhovovati, a theorie smíšených poměrů soukromověřejných již dokonce nemůže vésti k vyjasnění právního stavu. Musíme se obmeziti na zjištění, že u nás poměry ty, zejména jde-li o užívání hlubšího, trvalého rázu, posuzují se ještě soukromoprávně, smlouvy o užívání konstruuji se po způsobu smluv soukromých zejména nájemních a v případě sporů nastává judikatura soudů. Zařízení užívací lehčího rázu, prekaristická, snadno odstranitelná nebo přeložitelná, posuzují se druhy již veřejnoprávně, úplata za užívání označuje se jako poplatek nebo dávka a případy sporné přisuzují se rozhodování úřadů správních.

Podle toho také zařízení elektrárenská na veřejném statku a smlouvy o úpravu takových poměrů nejsou, hledíc k platnému dualismu práva, posuzovány dosud jednotně; převažuje dosud v praxi nazírání soukromoprávní, ale celý vývoj poměrů hospodářských, kulturních a sociálních nese sebou, že tendence veřejnoprávní i v posuzování poměrů veřejných věcí a smluv o jejich užívání uzavíraných proniká, a lze s pravděpodobností očekávati, že pronikání bude trvalé a čím dále intenzivnější jsouc podporováno již pokračujícím vývojem a prohloubením práva správního, jeho forem a jeho institutů, jež dosud opírány byly o podobné formy a instituce práva soukromého.

5. Poměry elektrárénství v čas vydání čsl. zákona o soustavné elektrisaci.

Ve vývoji elektrárénství možno rozeznávati čtveré období: první, jež primitivním způsobem obmezovalo se na výrobu proudu k osvětlovacím účelům jednotlivého objektu nebo jen několika takových objektů bezprostředně sousedících tak zv. elektrárny blokové. Užití proudu pro účely pohonu dalo se jen zcela ojedinele a v nejprimitivnějším rozsahu.

Záhy ovšem poznalo se, že zřizováním větších podniků náklady výrobní nepoměrně se zmenšují a to vedlo k zakládání elektrárén městských, jednak soukromých, jednak komunálních, jichž vznik usnadňován byl disposičním právem obci nad veřejnými cestami a jinými součástkami veřejného i soukromého obecního majetku. V té době šíří se také již užívání proudu k účelům motorickým, ovšem vzhledem k obmezenému rozsahu podniků takových jen v dílnách živnostenských, ne ve velikých podnicích továrních.

Velkolepé podniky elektrárénské sloužící hlavně již k výrobě síly pro pohon velikých závodů továrních, pro zásobování

celých krajů, zejména také venkova pro různé účely zemědělské, umožněny byly teprve výsledem, jehož se dosáhlo technickým zdokonalením převádění proudu na veliké vzdálenosti (výstava frankfurtská 1891), doba tak zv. elektráren, centrál přespolečných. Nastalo závodění v překotném zakládání takových centrál i na místech, kde nebylo příznivých podmínek pro jejich vznik (podmínek výrobních, podmínek odbytu), a následek toho dostavil se koncem let devadesátých, kdy řada takových podniků upadla, nepodařilo-li se jim zachrániti se splnutím s podnikem jiným lépe situovaným. V té době hledati jest první začátky tendence od té doby čím dále jasnější, t. j. vzniku velikých, monopolních závodů, jež svou existenci vylučují v rozsáhlém obvodu vznik jakéhokoliv jiného podniku. Celé toto podnikání jest v rukou soukromých a výdělkovou snahou těchto velikých podniků a jimi uzavíraných spolků, kartelů, koncernů, trustů ohroženo jest nejen podnikání menších závodů, jež se ještě udržely, ale i spotřebitelé proudu v kraji, nad nimiž tyto velké podniky a jich sdružení vykonávají přímo moc diktatorskou.

Ovšem udržely se i v této době zejména podniky městské, založené za příznivých podmínek, jaké jim zjednávala hlavně možnost použití vlastních veřejných pozemků silničních a pod. k vedení sítě elektrické, případně i elektrárny obstarávající výrobu proudu pro vlastní potřebu, pracující rovněž za výhodných podmínek, jaké jim zjednávalo na příklad vhodné využití palivových odpadkových produktů při jich továrenské výrobě se naskytující.

Hospodářství elektrárenské této doby, v níž užívání proudu došlo již neobyčejného rozšíření, trpí vadou, o jejíž odstranění teprve v poslední době dějí se pokusy, t. j. roztržštěností, nesusoustavností. Je přirozeno, že tyto veliké kapitálové podniky usazovaly se předem v místech, kde kynuly jim nejvýhodnější podmínky velkého odbytu, tedy hlavně v krajích průmyslových. Celé jiné rozsáhlé obvody, v nichž pokračující kulturou také již pocífovala se nezbytnost elektřiny ať k osvětlovacím ať k výrobním, zejména také zemědělským účelům venkova zůstávala stranou toho rušného života, jaký všude jeví se jako následek jejího zavedení.

Bylo zůstaveno období nynějšímu, aby uskutečnilo myšlenku, jež od let musí se jeviti ideálem každého kulturního státu, aby zásobení proudem elektrickým provedeno bylo soustavně, bez mezer pro celý státní obvod, aby výhod a dobrodiní tohoto kulturního zjevu účastny byly i nejodlehlejší místa a kraje.

Že se toho docíliti nedá bez zasažení veřejné, zejména státní moci samé, to dnes jest přesvědčením všeobecným. Zasažení státu stalo se nutným i proto, že otázka spotřeby proudu pro jeho vlastní účely stala se naléhavou od té doby, co seznána byla možnost užití jeho také pro účely železných drah, a není

snad daleko doba, kdy užívání elektřiny stane se praktickým i pro účely příštích podniků průplavních a plavebních vůbec.

Nesmí se ovšem přehlédnouti, že velikým podnětem k tomuto novému úsilí státu případně i veřejných svazků jiných o ovládnutí podnikání elektrárenského byla vyhlídka na opatření nového příjmového zdroje pro stále rostoucí finanční potřeby jejich. Tento dvojí účel, jednak národohospodářský a kulturně-sociální, jednak fiskální, v zasahování veřejných statků do poměrů podnikání elektrárenského tak se stýká, že mnohdy těžko je poznati, oč tu běží.

Zárodek těchto snah o soustavné provádění elektrisace shledávati možno již v zakládání původních místních elektráren městských, případně v uzavírání tzv. koncesních smluv mezi obcemi a podnikateli. Neboť jedním z účelů tohoto způsobu opatřování elektrické energie bylo právě zajištění stejnoměrného zásobení všech částí města a obce i těch, jímž jinak pro odlehlost neb jinak nepříznivou polohu a nepříznivé podmínky odbytu výhod elektřiny nebylo by se dostalo.

Táž snaha a potřeba vznikala však i v okrese, kraji, zemi, a došla posléze vyvrcholení v poznání, že soustavné rozvedení elektřiny nutno jest pro území celého státu. Šlo o to, v jaké formě účelu toho dalo by se nejlépe, nejúplněji a nejúčelněji dosáhnouti. Jednak bylo tu vyvinuté k monopolistickým cílům dospívající podnikání soukromé a vznikala otázka, dalo-li by se žádaného cíle dosáhnouti použitím neb vhodnou novou úpravou předpisů živnostensko-právních, případně vy-
kročujíc z těchto úzkých mezi živnostensko-právních, vhodnou úpravou práva koncesního (t. zv. pravé koncese protívou k obyčejné koncesi policejní na př. živnostenské, stavební, dosavadní vodní koncesi našeho práva). Osnovy zákonné toho druhu datují se z doby předválečné a válečné. Převraty politické a sociální, jež jednak nastaly, jednak zdály se nastávat, odsunuly však namnoze tyto pokusy stranou jako nepostačující a jediný přímý a účinný prostředek spatřován byl ve zmonopolisování podniků elektrárenských v rukou státu. Nemohly ovšem zůstatí bez postřehu vady, jež jsou vlastností každého monopolu vůbec a státního monopolu zvlášť; k tomu přistupovala namnoze úvaha velmi závažná, že opatření prostředků potřebných státu pro vykoupení podniků již stávajících a k založení nových pro zjednaní úplné sítě elektrárenského zásobení po válce vzhledem k vyčerpanosti a zadluženosti všech států bylo skoro nemyslitelné, jakož i pochybnost, zda nutné zvýšení produkce touto náhlou změnou hospodářských forem bylo by zajištěno.

A tím již dáno bylo rozhodnutí pro směr, jenž byl by uprostřed mezi dosavadní formou soukromohospodářskou a novou formou obecnohospodářskou, jenž by spojoval výhody obou a zmírňoval vady a nedostatky, jimiž stížena jest každá z nich. Jest to forma podniků t. zv. smíšených nebo smíšeně-veřejných.

Pokud jde o účast státu v podnicích toho druhu, byl pro ně již osvědčený příklad takových organismů u nižších veřejných svazků, obcí a okresů, případně i zemí. Zejména také u nás forma tato dosti záhy byt i v skrovném rozsahu se ujala.

6. Elektrické podnikání smíšeně veřejno-právní.

Pokud obce, případně jiné svazky veřejné, poměrně záhy dospěly k poznání, že úspěchu v soustavném zásobení větších obvodů lze dosíci jen sdružením zúčastněných ve svazku vyššího řádu, byla pro tyto veřejnoprávní svazky na snadě myšlenka sdružování na podkladě veřejnoprávním. Zřízení obecní, okresní, zemské, poskytovala namnoze podklad pro spojování obcí atd. k opatření jistých společných potřeb, na příklad zřízení obecních vodovodů, kanalisace, plynáren, společných jatek, pouličních a spojovacích drah a pod. Tato možnost dána byla na příklad také u nás jak pokud se týče dobrovolných (§ 93, 95 obecného zřízení českého) tak i případných nucených spojení (§ 95).

Jinde, na př. v Prusku (Zweckverbandgesetz z r. 1911), v Anglii (1909) zvláštními zákony pamatováno na možnost tvoření těchto „účelových svazků“ a v rozvoji elektrárenského podnikání myšlenka tato zdála se býti nejvhodnější k dosažení cíle shora zmíněného, t. j. dokonalého zásobení širokých obvodů elektrickou energií.

Vadou její ukazovala se komplikovanost postupu při zřizování těchto svazků, jež neodpovídá obchodně pohyblivému rázu podniků elektrárenských; jednak to, že účast soukromého kapitálu byla velmi stížena aneb přímo vyloučena. Konečně i pochybnost o právní povaze takových spojení, zdali totiž jsou osobami právníckými, korporacemi, což zejména u nás namnoze bylo popíráno, snižovala způsobilost takových útvarů pro podniky obchodní a průmyslové, u nichž otázka bezpečné právní konstrukce zejména pro zjednávání úvěru má velký význam.

Hlavní výhoda svazků takových záležela v tom, že jim resp. jejich členům příslušela dispoziční práva nad komunikacemi celého zásobního území a tím otázka rozvedení elektrické energie velmi byla zjednodušena.

Zmíněné vady sdružování na podkladě veřejnoprávním vedly, zejména v Německu, k tomu, že nastal odklon k formám soukromým, zejména k formě akciové společnosti, společnosti s obmezeným ručením a společenstva výdělkového. Forma společenstevní volena pro podniky menšího rozsahu, zejména pro podniky k zemědělským účelům venkova, velikým podnikům přespolních elektráren pro opatřování nejrůznějších, zejména

6. Roos: 45 n. Ried: 65 n. Speckhart: 132 n., 143 n. Stern-Aron: 35 n. Schreiber: Das englische Elektrizitätsgesetz (Elektrotechnik und Maschinenbau 1920 č. 15) Regierungsvorlage 1918: 69 n.

průmyslových a železničních potřeb úměrná jest forma společnosti akciové a společnosti s ručením obmezeným.

Formy tyto umožňují účast kapitálu soukromého a jich použitím dospělo se k útvaru, jemuž pro vývoj celého podnikání elektrárenského v nejbližší budoucnosti přisuzuje se tak významná úloha, t. j. podnikání smíšeně hospodářského (smíšeně veřejného a soukromohospodářského, smíšeně veřejnoprávního). Jak již zmíněno, jest to útvar, jímž dociluje se výhod obou dosud obvyklých druhů podnikání elektrárenského, t. j. z jedné strany nezbytné účasti kapitálu soukromého a jeho živosti obchodní, jednak zabezpečeny jsou výhody levného komunálního úvěru a výhody plynoucí z disposičních práv veřejných svazků nad komunikacemi; tím již vysloveno jest zároveň, že odstraňována jest vada nepohyblivosti, neobchodnosti podnikání čistě veřejného a nebezpečí, jež hrozí z rostoucího monopolu velikého podnikání soukromého.

Již účast nižších veřejných svazků, obcí, okresů, zemí, může býti značným korektivem těchto výdělkově-monopolistických tendencí podnikání elektrárenského, ještě více však vliv veřejný může se v tom směru uplatnit, když společníkem, organisátorem a dozorcem jeho stane se stát. K tomu dochází v posledních letech ve všech státech a projevem tohoto právního přesvědčení u nás je vydání zákona z 22. července 1919 č. 438 sb. z. a n. o soustavné elektrisaci, jemuž v následujícím chceme věnovati bližší pozornost.

Předem však nutno ještě právě v souvislosti s kapitolou o smíšených společnostech zvláštní zmínku učiniti o pokusu zakonodárné práce, jež sice nevedla k výsledku, ale pro vývoj elektrárenského práva u nás, zejména i pro zákon o soustavné elektrisaci, měla zvláštní důležitost. Míněn jest návrh na elektrisaci Moravy, podaný v r. 1914 sněmu moravskému.

Jest prvním přesně formulovaným návrhem zákona elektrárenského, jemuž podkladem jest právě typ smíšené společnosti; v čas podání jistou částí tehdejší veřejnosti nepřívznivě a odmítavě přijat, dočkal se poměrně brzy, totiž hned po skončení války dostiučinění, že myšlenek v něm vyslovených užito bylo nejen u nás, v čsl. zákoně o soustavné elektrisaci, ale že v témž duchu vypracovány byly zákony elektrárenské i mimo náš stát, zejména také v Něm. Rakousku a v Německu.

Význam tohoto návrhu shledávati nutno v tom, že v něm složení, právní povaha, práva a povinnosti smíšené společnosti, její poměr k zemi (podobně jako na př. v čsl. zákoně o soustavné elektrisaci poměrů smíšených společností k státu), zejména výhody jí zemí poskytované a jako korrelat dozorčí právo země podrobně byly upravovány.

Pokud složení společnosti se týče, vychází návrh (§ 7), podobně jako pozdější zák. čsl., z myšlenky soukromoprávní společnosti obchodního rázu (obyčejné společnosti akciové jako

prvku soukromohospodářského) modifikované prvkem obecnohospodářským, t. j. účastí, a to převážnou, svazků veřejných, v první řadě země, ale i nižších svazků, okresních výborů resp. okresních samosprávných svazků, jež by na jich místo nastoupily, a obcí.

Celková účast jejich činiti měla 60 %, takže 20% akc. kapitálu vyhrazeno bylo k upsání obcím, okresním svazkům 10 %, zemi 30%. Neupsal-li svazek nižší obnosu jemu zajištěného, mohl upsati jej svazek vyšší. Trvalost tohoto poměru zaručena měla býti tím, že obec a okres nemohly akcii odprodati bez svolení zemského výboru, při čemž zemi vyhrazeno bylo právo předkupní.

Rozdíl účasti veřejných svazků jako živlu obecnohospodářského ve smíšené společnosti a případně účasti jejich jako obyčejných akcionářů (prvek soukromohospodářský, obchodní) zřetelně vytknut byl ustanovením § 8. lit. a., odst. 5., dle něhož pokud se týkalo zastoupení ve správní radě, obce, okresy a země akcemi jinými, než takovými, které jim byly k upsání resp. k převzetí vyhrazeny dle § 7., patřily do skupiny akcionářů soukromých.

Z toho zároveň je patrné, že pouhá účast kapitálová nestačila by k tomu, aby společnosti dala ráz společnosti smíšené (smíšeně veřejné, nebo smíšeně soukromoveřejnospodářské a jak jinak se to ještě označuje), nýbrž že rozhodujícími byly momenty další, zejména účast na správě vedené sice po obchodnicku, ale se stálým zřetelem k zájmům a potřebám veřejným, a dozorčí a schvalovací právo země (§ 6, 8, 10.)

Z ustanovení sem spadajících zmíniti bylo by zejména závazek k předložení generálního programu pro elektrisaci celé země s vyznačením oblastí a časovým postupem výstavby, výhrada konvencionální pokuty pro nedodržení lhůt k provedení zásobení jednotlivých obcí a oblastí, zachování stejných sazeb pro odběratele energie v celé zemi (§ 6), ustanovení komisařů (právníckého a technického) zem. výboru ke kontrole provozu, účtářství a písemností podniku (§ 8, lit. d), schvalování důležitých aktů společnosti (§ 8, lit. c, č. 1—5), stanovení pravidel pro výpočet čistého zisku zejména pokud se týče položek odpisových a rozdělení jeho (§ 9), povinnost k podávání zpráv zemskému výboru (§ 10 lit. c), přihlížení při dodávkách k dodavatelům domácím (§ 10 lit. e), závazek k dodržování kolektivních smluv s dělníky (§ 10 lit. f) a vyloučení monopolu soukromých instalací (§ 10 lit. c).

Důležitou výhradu ve prospěch země činil § 11. stanovením přípustnosti výkupu po uplynutí lhůty 20leté. Cenou výkupní měl býti arithmetický průměr mezi 5tinásobným čistým ziskem, jenž byl za posledních 5 let rozdělen mezi akcionáře (modus výkupní zachovávaný při podnicích železných drah) a mezi no-

minální hodnotou akciového kapitálu v době výkupu zvýšeného o 10⁰/₀, při čemž rezervní fond měl zůstatí majetkem akcionářů.

Základ pro zvláštní práva země vůči společnosti měl jí zjednávatí jednak § 1. o užívacím právu veřejných komunikací, jednak § 3, 4, 5 o poskytnutí výhod utvořené společnosti.

Zmíněným paragrafem 1. právo, o něž v býv. státě předlohami elektrárenských zákonů usiloval stát, užívání veřejných, obecních a okresních silnic, cest a míst k vedení silnoproudé elektřiny vyhradovalo se zemi, jež pak dle § 2. mohla je bez náhrady zadati smíšené společnosti typu shora líčeného, vyhovující podmínkám tohoto zákona a úmluvy, jež se měla uzavřítí (§ 12, tedy jistý druh koncesní smlouvy, jaké byly obvyklé u obcí, ale ne jako tam již bez zákonného podkladu). K dodržení podmínek složití měla společnost kauci (§ 8.), nesplnění podmínek mělo býti stíháno ztrátou práva k užívání komunikací a nuceným výkupem podniku bez ohledu na lhůtu 20ti letou (§ 15.) Spory rozhodovati měl zvláštní smírčí soud. (§ 14.)

Právo k užívání komunikací nehledě k výminkám § 2, odst. 1. lit. a—e po dobu 20ti let bylo výhradné. (§ 2, odst. 1, lit. f.)

Výhody společnosti poskytované záležely jednak v záruce země za vydané obligace, nejdéle do 30ti let splatné, jež nesměly přesahovati dvojnásobný obnos akc. kapitálu, v nároku na přenechání využití zemských údolních přehrad a jezů k výrobě elektřiny a v osvobození ode všech obecních a okresních přírážek i dávek.

Nelze se zde podrobněji zabývatí touto jistě zajímavou a významnou osnovou, jejíž vliv na čsl. zákon o soustavné elektrisaci snadno vysvitne z následujícího líčení tohoto zákona.

Můžeme zde čtenáře jen odkázati na práci prof. inž. Lista „Elektrisace po válce“, v níž zmíněný návrh zákona slovně (str. 124) je uveden (ve sbírce „Duch a svět“ u Topiče, vydání druhé v tisku).

7. Zákon československý o soustavné elektrisaci.

A) Povšechný ráz a rozdělení zákona.

Zmínili jsme se v úvodní části této práce a kapitolách líčících elektrárenské právo některých států cizích, jak různý objem spojován jest s pojmem práva elektrárenského resp. práva elektřiny. Jedny braly si předmětem řešení otázek civilně, trestně a veřejno-právních po případech i finančních, jiné obmezily se zásadně na obor správně-právní; ale i v tomto užším rámci nebyl předmět úpravy vždy stejně obmezen, vztahuje se buď na

7. A. Důvodová zpráva k zákonu o soust. elektrisaci. Laštovka: Český zákon elektrárenský (Správní Obzor 1919 č. 6.), Schreiber: Das čechoslowakische Elektrizitätsgesetz (Eletrotechnik und Maschinenbau 1920 č. 37). K tomu i k následujícím oddílům též literatura uváděná k č. I. 4.

podniky elektrické v nejširším smyslu čítajíc v to jak vedení slaboproudá — zejména státní vedení telegrafní a telefonní — tak, oč v zákonech těch vesměs hlavně běží, na vlastní silno-proudé podniky elektrárenské, elektrárny v obyčejném slova smyslu, někde podniky takové vůbec bez bližšího rozeznávání, jinde s lišením mezi podniky pro vlastní výrobu a podniky pro výrobu na odbyt a tu zase s lišením mezi podniky bez zvláštní kvalifikace a mezi podniky obecné, veřejné důležitosti. Konečně i v oboru tohoto užšího práva elektrárenského liší se mezi t. zv. právem cestním (Wegerecht), právem volné dráhy pro elektrická vedení a jinakým obsahem, zejména předpisy o styku různých vedení, předpisy o zamezení škod a náhradě škod, případně předpisy, jež obsahují celý obor t. zv. koncesního práva.

Čsl. zákon z 22./VII. 1919, č. 438 sb. z. a. n. má název „zákon o státní podpoře při zavedení soustavné elektrisace“. Již z tohoto názvu jest patrné, že neběží o pouhou právní úpravu podnikání elektrárenského, nýbrž také a z názvu zákona skoro by se mohlo soudit, že hlavně, o národohospodářskou stránku podnikání toho, tedy poměry, jež jinde upravovány bývají zvláštními zákony o podpoře určitého druhu podnikání (Elektricitätsförderungsgesetz, Elektrizitätswirtschaftsgesetz, německo-rakouská osnova z r. 1919, říišsko-německý zákon o hospodaření elektrárenském: Gesetz betreffend die Socialisierung der Elektrizitätswirtschaft z 31./XII. 1919).

Z důvodové zprávy zákonů patrné jest, co bylo bezprostředním účelem vydání jeho: opatření levné elektrické energie vyrobené na d o m á c í c h (vodních silách a ložiskách paliva) jednak proto, že hospodárné zásobení energií jest obecnou potřebou veškerého obyvatelstva státu, jednak že stát sám je jedním z největších spotřebitelů energie pro různé své podniky (dráhy, doly, veřejné budovy a jiné); možno jest to jen soustavným prováděním elektrisace, jež nezbytno jest již vzhledem k možnému budoucímu vyčerpání uhelných ložisk. Rychlé vydání zákona a rychlé vzbuzení akce k zavedení soustavné elektrisace vyvoláno bylo také tehdejší nezaměstnaností dělnictva, šlo o rychlé opatření možnosti výdělkové brzkou stavbou elektrárenských podniků a tím snad mohou býti do jisté míry omluveny různé výtky, jež hned po vydání zákona kritikou jemu byly činěny.

Šlo o jakýsi první nutností diktovaný výsek práva elektrárenského, vlastně jen o právo podniků veřejně neb obecně prospěšných, celý ostatní obor elektrárenského práva zůstává ve své dosavadní úpravě nebo lépe řečeno neupravenosti nedotčen.

Zákon vycházel z osnovy rakouské z r. 1918, jež byla ob-
sáhlým důkladným zpracováním elektrárenského práva v hodně širokém smyslu: obsahovala ustanovení týkající se vedení silno-

proudých i slaboproudých, u silnoproudých týkala se všech tří hlavních druhů jejich, totiž podniků veřejně prospěšných, obyčejných podniků k výrobě elektrického proudu na odbyt (Elektricitätsunternehmen), závodů ku výrobě proudu pro vlastní potřebu (Eigenanlagen); obsahovala celé t. zv. právo koncesní, podrobné předpisy o zřízení, o zamezení škod, o elektrárenské knize, a definovala i pro obor práva trestního pojem elektrické energie jako věci nebo statku.

Z toho všeho omezuje se náš zákon v podstatě na úpravu materielně a formálně právních ustanovení pro podniky obecně prospěšné; jen v posledním oddílu „obecných ustanovení“ nalézají se některá ustanovení, jež se vztahují na všechny elektrárenské podniky vůbec.

Poměrně malým rozsahem zákona (v celku 33 §§) je vysvětlitelné, že mnohých bodů, jež ve zmíněné osnově rakouské byly rozvedeny, v zákoně čsl. jen stručně a tím ovšem mnohdy na újmu srozumitelnosti i právní utříděnosti bylo se dotčeno. Vysvětlení a rozdělení stalo se z části v prováděcím nařízení z 25./X. 1919, č. 612 sb. z. a n. a v nařízení o elektrárenském poradním sboru z 2./I. 1920, č. 36 sb. z. a n. (El. rada.) Rozdělení zákona je jednoduché: zákon skládá se ze tří částí, z nichž první mluví o finanční podpoře, druhý o podnicích veřejně-prospěšných, třetí obsahuje ustanovení všeobecná, jež směřují k zajištění účelů soustavné elektrisace i pokud se týká podniků jiných než obecně prospěšných, zejména nuceného pojetí takových podniků do plánu soustavné elektrisace.

Přidržíme se pro další postup tohoto rozdělení zákona.

B. Finanční účast státu.

Podporuje vznik určitých podniků a zařízení ve veřejném zájmu žádoucích, může stát projevovati svou účast různým způsobem. Příklad toho podávají stavby železniční, meliorační, regulační, hrazení bystřin, zákon o podpoře podniků plavebních a pod. Jsou to zejména:

a) přímá kapitálová účast státu převzetím akcií neb jinakých podílů společností a společenstevních, převzetím prioritních obligací neb převzetím prioritních akcií, přínosem pozemkového majetku do podniku a pod.

b) poskytováním subvencí jednou pro vždy nebo subvencí periodických,

c) zárukami výnosovými,

d) úlevami daňovými a poplatkovými,

e) případně i poskytováním výhod jiných podřízenějšího rázu, na příklad slevou jízdného a dovozného pro personál při stavbě zaměstnaný a materiál pro stavbu dopravovaný a pod.

B. Krasny: 48 n., 100 n. Bresiewicz: 175 n., 179 n. Důvodová zpráva 12 n. Regierungsvorlage 1918: 73 n.

Shora zmíněné zákony správní, zejména zákon o drahách nižšího rázu z 10./VIII. 1910 a zemský zákon český z 10./VIII. 1892, zákon o podpoře plavebních podniků z 23./II. 1907 č. 44. ř. z., zákon býv. státu o podpoře paroplavebních společností, zejména o podpoře rakousko-uherského Lloydu z 23./II. 1907 č. 42 znají celou řadu takových prostředků.

Na tyto vzory bylo myšleno při vypracování osnovy rakouské z r. 1918; podmínkou poskytnutí výhod bylo zajištění přiměřeného zastoupení státu ve správě podniku a vlivu na řízení jeho. Z různých těchto způsobů volil zákon čsl. přímou účast kapitálovou, určiv k tomu zákonem samým obnos 75 mil. korun, jenž měl býti vydán v letech 1919—1928 z peněz státních k účelům soustavné elektrisace na výstavbu vodních elektráren, jednak na účast v elektrárenských podnicích, v nichž veřejné územní korporace buď samy nebo s dosavadními elektrárenskými družstvy a svazy společně se státem by převzaly aspoň 60% základního kapitálu podniku a zajistily si trvale rozhodující vliv na jeho správu. Účast státu poskytováním subvencí nebo půjček jak z důvodové zprávy k zákonu patrně, byla zamítnuta. Z obnosu zmíněného zamýšleno vydati 2/3 na vybudování vodních sil, zbytek na účast ve smíšených společnostech všeužitečných.

Jak v názvu zákona tak v úvodním oddílu o finanční účasti státu i v dalších oddílech opětně vychází se z předpokladu, že všechna ta různá ustanovení povahy finanční, hospodářské, technické a právní sledují účel soustavné elektrisace ve státě československém; co tím míněno, jest v zákoně samém jen velmi všeobecně naznačeno slovy §u 1., že „soustavná elektrisace má za účel co možno nejdokonalejší využitkování všech přírodních zdrojů energie a hospodárné jich rozvedení ve všeobecném zájmu.“ Toto široké znění dopouští ovšem možnost stejně širokých výkladů, ministerstvu veřejných prací, jemuž svěřeno je rozhodnutí o tom, kdy jde o soustavnou elektrisaci, (§ 4, 27., 28. zák.) dána je značná volnost a moc, ale i zodpovědnost za zdar celého vývoje elektrárenského podnikání.

Objasnění tohoto pojmu soustavné elektrisace čerpati můžeme již z toho, co jsme v předu uvedli o vývoji elektrárenského podnikání vůbec a o konečných cílech, jaké si vytkly veřejné svazky a zejména stát, aby výhod tohoto kulturního statku staly se účastnými všechny části území státního, všechny třídy výrobní i společenské, a aby stejnoměrného uspokojení se dostalo všem různým potřebám lidským, jimž energie elektrická svou povahou a způsoby užívání vůbec může sloužiti.

Zákon, jak z jeho důvodové zprávy vysvítá, slibuje si od takového soustavného provádění elektrisace zejména zlevnění elektrického proudu, tím zvýšení produkce dodávkou levného proudu a světla a zvýšení poplatní schopnosti obyvatelstva a tudíž i finanční síly státu.

Základ pro takovou soustavnou elektrisaci dán je zejména v možnosti využití četných vodních sil, jež již se získaly a dále získají prováděním říčních úprav, korekčních a splavňovacích prací. Pokud jde o zřizování smíšených společností, kterými měla soustavná elektrisace býti provedena, zamýšleno bylo původně pro začátek zřízení 9ti takových společností: čtyř v Čechách (středočeské, východo-, západo- a jihočeské) tří na Moravě (západo- a středomoravské, moravsko-slezské) dvou na Slovensku (západo- a východoslovenské), při čemž nebylo by vyloučeno časem splynutí jednotlivých útvarů v jednotné útvary širší, případně takové jejich spojení, aby utvořily i jednotnou rozvodnou síť po celé republice). Program tento potud částečně byl změněn, že jednotlivé společnosti již existující zatím ponechány byly jako články samostatné, čímž zmíněný počet devíti takových středisk byl pro tu dobu zvýšen.

C. Elektrárenské podniky všeužitečné.

a) Pojem všeužitečných podniků.

Zákon čl. navazuje na vývoj elektrárenského podnikání, jak utvářel se u nás během posledních let, t. j. vývoj svazů elektrárenských obmezuje se skoro výhradně na právní úpravu podniků všeužitečných. Z myšlenky všeužitečnosti vychází na příklad i zákon švýc. z r. 1902, ale jinak než náš zákon, pokládá totiž podniky k výrobě a rozvodu elektrického proudu vůbec za obecně prospěšné. Hledisko našeho zákona jest mnohem užší shrnujíc pod pojem všeužitečnosti jen podniky zvlášť kvalifikované, jež za všeužitečné byly prohlášeny zvláštním výrokem úředním.

Mohou totiž (§ 4. zák.) býti všeužitečnými prohlášeny jen podniky, jež

a) náležejí některé veřejné územní korporaci, t. j. státu, zemi neb jiným nižším korporacím místní samosprávy nebo smíšeným společnostem a družstvům co do účasti veřejných svazků zvlášť kvalifikovaných,

b) jsou určeny pro výrobu neb dodávku elektrické energie pro všeobecnou potřebu,

c) slouží-li soustavně elektrisaci.

ad a) Setkáváme se tu prvně s pojmem společností smíšených, t. j. společností, v nichž vedle kapitálu soukromého zúčastněn je kapitál veřejný; poměr obou stanoven je tak, že účast veřejných korporací musí obnášeti aspoň 60%, čímž, jak to výslovně vytčeno v § 2., má trvale zajištěn býti rozhodující vliv jejich na správu podniku. Okolnost tato zvlášť ještě zdůrazněna jest také v prováděcím nařízení (§ 1. č. 1. nař.), kdež pro instruování žádostí o prohlášení podniku za všeužitečný vedle průkazu o kapitálové účasti veřejné korporace dle § 2. a 4. zákona žádá

se ještě zvlášť průkaz trvalého vlivu na správu jeho. Právě v tomto vlivu na správu tkví moment, jenž novému útvaru t. zv. smíšených společností dává zvláštní ráz. Neboť kdyby šlo o pouhou účast kapitálovou v podniku soukromém, provozovaném dle zásady soukromohospodářské, nebylo v tom nic zvláštního, tu však jde o účast a vliv veřejných korporací jako takových, t. j. o uskutečňování jistých veřejných účelů, k jichž sledování tyto korporace jsou povolány dle své povahy a svého určení také ve správě podniku elektrárenského, a to dává těmto podnikům samým ráz podniků veřejných, myšlenka, jež ovšem zcela zřetelně je pak vyslovena v dalších shora pod a) a b) uvedených podmínkách. Lépe než název zákonem užívaný vyznačuje věc název obvyklý v literatuře „společnost smíšeně veřejná“.

Vliv ten jeví se hlavně v zastoupení veřejných svazků ve správě podniku, v oprávnění zapověděti usnesení, jímž by veřejný zájem byl dotčen, v oprávnění žádati, aby učiněna byla jistá opatření ve veřejném zájmu a pod., jest tedy podnik smíšeně veřejný společným podnikem veřejného svazku a soukromého podnikatele, jakožto spojení principu soukromo- a veřejnohospodářského, jež vede k společenství kapitálu i správy. Tento zvláštní ráz podnikání smíšeně veřejného zjeví se pak zvláště v oprávněních a povinnostech podniku, o nichž dále bude řeč.

Vedle těchto subjektů veřejné správy územní a společností smíšeně-hospodářských uvádí zákon výdělková a hospodářská družstva podle zák. z 9./4. 1873 č. 70. ř. z., na Slovensku podle zák. č. r. XXIII. z roku 1898 (zák. z 15./4. 1919 č. 210. z b. zák. a nař.), jichž vnitřní ustrojení vyhovuje podstatně podmínkám vše-užitečnosti shora vytčeným. Podmínky ty vytčeny jsou nyní v § 3. prov. nař., mezi nimi zvláště č. 5. zaručuje ráz podniku jako instituce pro sledování zásady obecnohospodářské: čistý zisk podle stanov určen jest předem k dotování fondu pro úhradu možných ztrát; jen část zbytku může rozdělena býti mezi členy a jen v takové míře, aby částky vypadající nebyly vyšší než průměrné úroky placené ze vkladů na vkladní knížky peněžními ústavy v sídle družstva. Přebytku musí býti použito k zlevněním za energii, ustanovení podobné povahy, s jakými setkáváme se na př. v zákoně o bytovém fondu resp. v zákonech k jeho provedení vydaných.

Ustanovení č. 1. § 3. prov. nař. odpovídá obsahu příslušného ustanovení o složení společností smíšených: nejméně 60% závodních podílů náležitosti musí veřejným korporacím a trvalost tohoto složení zabezpečena jest předpisem, že převod podílů těchto veřejných korporací není přípustný, pokud by se zmíněný percentuální poměr tím změnil. Těmž cíli zajištění veřejnoprávního a obecnohospodářského směru činnosti slouží další obligatorní ustanovení stanov o dozoru účetně-hospodářském a technickém (č. 3., 4. § 3.) a požadavek ministerského schválení

pro stanovy a všeobecné podmínky pro dodávku a prodej energie (č. 2. § 3.)

Ad. b) Druhou podmínkou prohlášení podniku elektrárenského za všeužitečný jest, aby podnik zřízen byl pro výrobu nebo dodávku elektrické energie pro všeobecnou potřebu (elektrárenské podnikání v užším a vlastním smyslu protivou k závodům, jež se zabývají výrobou a využitím elektřiny pro vlastní potřebu; v rak. osnově z roku 1918: Elektrizitätsunternehmungen s jedné, elektrische Eigenanlagen s druhé strany). Všeobecnou potřebou rozumí se trvalá a obecná potřeba větších obvodů, jichž hospodářský rozvoj dodávkou elektrické energie může býti podporován a v nichž dodávka elektrické energie může způsobiti zlepšení všech životních potřeb obyvatelstva a výrobních podmínek, na př. zvýšení výkonnosti a bezpečnosti provozu v továrnách, zdravotních poměrů v dílnách a pod. Může běžeti případně jen o zásobení několika však významných podniků (továrních, důlních, dopravních), jež poskytují výživu velkému počtu dělnictva, anebo jinak pro hospodářský život kraje mají důležitost.

Ad. c) O pojmu soustavné elektrisace promluveno bylo v kapitole předešlé.

b) Prohlášení podniku všeužitečným.

V celé řadě cizích práv jako forma sloužící přechodu mezi principem individualistickým a principem obecně-hospodářským v různých oborech lidského podnikání volena jest koncese (tak zv. pravá koncese). Zejména i osnova rak. z 1918 celou úpravu elektrárenského práva založila na této myšlence a jen v rámci tohoto koncesního práva obecně platného pro všechny druhy elektrárenských podniků (do jisté míry i závodů pro vlastní výrobu) uvádí jako pouhou subkategorii kategorii veřejných podniků elektrárenských. Pro všechny dluhy elektr. podniků platí stejně zvláštní výhody a zvláštní povinnosti podniků koncesovaných, celý rozdíl mezi tak zv. veřejnými podniky el. a ostatními, záleží v délce časového obmezení koncese, jež u oněch činí 90 let, jinak 60 let.

Čsl. zákon opustil cestu obecné úpravy koncesního práva a volil, sleduje přímo účel soustavného provedení elektrisace v celém státě za přímé kapitálové účasti a podpory státu, formu privilegovaných podniků veřejných resp. smíšeně veřejných, jimž jedině dostává se zvláštních výhod a práv poskytovaných zákonem el. podnikání. Ostatní podniky odkázány jsou dosud na nedostatečnou a neuspokojivou cestu soukromých dohod a ujednání s vlastníky pozemků a se správami veřejného statku pro svá vedení el., nežli vůbec mohou přikročiti k provádění závodů jimi projektovaných.

Zásadně jest ponecháno účastníkům samým, chtějí-li či nechtějí-li užiti nabídky výhod zákonem poskytovaných: prohlášení

podniku za veřejný děje se na žádost. (§ 5. zák.) Výminečně, jak později bude zmíněno, dojde k prohlášení tomu z úřední moci (§ 28. zák.). Jak žádost tato má býti vypravena, stanoví blíže § 1. vyk. nař., doklady jež se mají připojiti, týkají se právní, technické i hospodářské stránky podniku. Pokud se zejména týče hospodářských podkladů, musí prokázána býti finanční schopnost a budoucí prosperita podniku, jednak dána záruka, že bude moci býti dosaženo hlavního účelu soustavné elektrisace, t. j. levného zásobení všech vrstev obyvatelstva, všech odvětví výrobních a všech částí území, o něž běží, el. proudem. Tomu sloužití má zejména předložení rentabilitních výpočtů a obecných podmínek pro dodávku a prodej proudu. Že jedním z takových dokladů žádosti jest průkaz o zajištění trvalého vlivu veřejných korporací na správu podniku, o tom výslovně byla již zmínka učiněna. (§ 1. č. 1. vyk. nař.)

Jaké řízení zavádí se o žádosti podané, o tom zákon nečiní skoro žádné zmínky; praví jen, že o žádosti rozhoduje ministerstvo veřejných prací ve shodě s ostatními ministerstvy a zúčastněnými autonomními správami (§ 4. č. 1.) výměrem, jímž se vymezují práva podniku jakož i povinnosti v zájmu veřejném, zejména v zájmu obrany státu i vůči interresentům. Nelze zmlčeti, že ustanovení toto jest hodně mlhavé a neurčité. Nejasno jest především, která ministerstva míněna jsou jako zúčastněná, protože ani tu ani v § 33. (výhrada prováděcího nařízení), ani v prováděcím nařízení samém není o tom vysvětlení. Nejčastěji budou to ministerstva: železnic, pošt a telegrafů, o jichž účasti v zákoně se přímo mluví a jichž účast vzhledem k způsobu vedení na př. po železničním tělese nebo vzhledem k vlivu na státní telegrafní a telefonní síť jest samozřejmá (§ 7., 8. zák.). Ale i jiná ministerstva, zejména ministerstvo národní obrany (§ 5. zák.), ministerstvo orby (využití vodních sil) a ovšem ministerstvo financí mohou býti zúčastněna. Dohoda se zemskými autonomními vládami pak dána bude jak obecným zájmem, jaký na provedení soustavné elektrisace v celé zemi mají země, tak vzhledem k dozorčí funkci jejich nad správami veřejného statku. Provedením zřízení župního, jež přinese zrušení zemí jakožto ústavních jednotek a právnických osobností nastane ovšem změna předpisu tohoto ve prospěch správních jednotek nastupujících na jejich místo. Že toto dohodování povede mnohdy k průtahům, jest samozřejmo, a bude věci praxe zavéstí jednoduchý a rychlý způsob takového dohodování, nemá-li tato vada, zákonem umožněná, státi se příliš citelnou.

Prohlášením podniku všeužitečným nahrazuje, praví zákon (§ 4. odst. 2.), koncesi k živnostenskému provozování výroby a rozvodu energie podle min. nař. z 25./III. 1883 č. 41. ř. z.; na Slovensku podle uherského zákona čl. XVII. z r. 1884. (živn. řád.).

Tim měla býti řešena pochybnost, jež vzcházela, když podle dřívějších osnov v bývalém Rakousku (1909, 1914, 1918) zaváděna byla instituce koncese k provozování podniků elektrárenských

o tom, jaký jest poměr této nově zaváděné koncese ke koncesi pro živnostenské zřizování a provozování elektrického zařízení.

Rozdíl spatřován v tom, že v koncesi dle nař. z r. 1883, spatřován živnostensko-právní akt, v koncesi oné pak akt správně správní bezpečnostní policie, jež se týkal stejnou měrou živnostenských jako neživnostenských podniků a zařízení elektrických; ale protože pro obojí tento druh koncese řízení mělo býti stejné, bylo odlišování obou těchto aktů vůbec nesnadné a skoro nemožné v těch případech, kde šlo zároveň o koncesi živnostenskou dle nařízení z r. 1883.

Těmto komplikacím mělo se ujiti ustanovením § 4. odst. 2., usnadněno to také tím, že povolovací akt dle § 4., odst. 2. neoznačuje se názvem koncese, nýbrž mluví se prostě o prohlášení podniku všeužitečným. Označení aktu povolovacího jako koncese opuštěno snad také z toho důvodu, že pro podniky veřejného významu zřizované státem anebo přímo kapitálovou účastí státu, požadavek zvláštního koncesování zdá se nepřipadný. Příkladem může býti zřizování železnic státem, kdež stačí příslušné usnesení finančního rázu o povolení potřebného nákladu a zjištění rozhodných technických podkladů příslušným úřadem železničním, zvláštní koncese třeba není, protože na př. pro provozování podniků horních neb vodních vyžaduje se koncese i tehdy, když zřízení a provozování jich má se dít státem.

Modus volený zákonem o soustavné elektrisaci blíží se nazírání práva francouzského, dle něhož v četných případech vedle aktu koncese, jež vychází případně od jiných než státních orgánů (departementů, obcí), vyžaduje se ještě pro podnik zvláštního uznání veřejné užitečnosti, jež vychází od nejvyšších orgánů moci státní.

V našem právu nazírání podobné stanovisku zákona o soustavné elektrisaci shledávati bychom mohli na příklad v zákoně o svádění horských bystřín z 30./VI. 1884 č. 117 ř. z., jež mluví o uznání veřejné užitečnosti podniku ministerstvem orby. Dle § 10. tohoto zákona rozhoduje ministr orby na základě generálního projektu ve srovnání s jinými zúčastněnými ministerstvy o veřejné užitečnosti podniku vůbec, jakož i tom, zdali se zejména předložený generální projekt k dalšímu řízení hodí. Podobnost postupu shledávati můžeme dále i v koncesním zákoně železničním z 14./IX. 1854 č. 238. ř. z., jež ovšem rozhodnutí o generálním projektu nazývá koncesi, dále v nařízení z 23./IV. 1903. (č. 90. ř. z.) nařízení o zjištění projektu a o vyvlastnění ku provedení zákona vodocestného z 11./6. 1901. (č. 66. ř. z.). V předpisech těchto shledávati bychom mohli i jisté směrnice pro postup řízení, jichž užití by se mohlo analogicky k vyplnění mezery v zákoně o soustavné elektrisaci. Můžeme v této souvislosti zmíniti, že také osnova vodního zákona z r. 1911 podobným způsobem zamýšlela upravití dělení koncesního řízení o velikých podnicích k využitkování vodních sil (přes 500 HP, § 104. této osnovy) na tak zv.

řízení o předběžné koncesi (Vorkoncession), v němž rozhodovati se mělo o jistých povšechných otázkách pro povolení vodního díla důležitých a řízení o vlastní koncesi, jež týkati se mělo otázek detailních.

Otázky, o nichž dle zákona o soustavné elektrisaci rozhodovati se má v takovém řízení předběžném, naznačeny jsou v § 4.—5. zákona a rozvedeny dále pak v následujících § 6.—7. zákona v § 1.—5. prov. nař. Musíme však konstatovati, že mezoú obou oddílů řízení postrádá žádoucí jasnosti.

Prohlášení podniku všeužitečným děje se (§ 5. zákona 2. nař.) „výměrem“, v němž se vytknou práva a povinnosti v zájmu veřejném zejména v zájmu obrany státu i vůči interesentům. Také toto znění zákona jest hodně široké a neurčité. Ve své práci „Vodní koncese“ zmínil jsem se obšírněji o pojmu veřejného zájmu a odvolávám se zde prostě na vysvětlivky tam k objasnění tohoto pojmu uváděné i na příslušnou literaturu tam zmiňovanou.

Pokud se týče vymezení povinností vůči interesentům, podává jisté vysvětlení § 2. nař. Přehledkou povinností tam uvedených seznáváme, že jsou to zhruba ony závazky, povinnosti a omezení, s nimiž setkali jsme se již v dřívějším postupu této práce jako hlavním obsahem tak zv. smluv koncesních. Dle demonstrativního výpočtu § 2. nař. jest to zejména povinnost dodávková dle stanovených jednotných sazeb a podmínek, povinnost provozovací podmíněná zejména řádným udržováním díla a jeho zdokonalováním dle pokroků technických, povinnost vzájemné pomoci mezi el. závody sousedícími, k tomu druží se pak další povinnosti, jimiž zaručeno býti má zachování předpokladů všeužitečné povahy podniku, t. j. povinnost podrobiti se k tomuto účelu nutné úřední kontrole, žádati za schválení změn v technických podkladech významných pro všeužitečnost a z téhož hlediska povinnost oznamovati změny ve vlastnictví. Účelu náležitého využití všech přírodních zdrojů energie sloužití má zejména povinnost odebírání energie ze vhodných vodních sil. Plnění všech těchto povinností většinou odvislé jest od předpokladu, že plněním tím nezmešná se výnosnost podniku.

Z uvedeného výpočtu jest patrné, že rozeznávání povinností a omezení, jež uloženy jsou v zájmu interesentů a takových, jež uloženy jsou v zájmu veřejném, podle okolností jest nesnadné a měnivé, protože podle toho, jak široký jest okruh těchto interesentů, mluvíti lze po způsobu jiných zákonů správních (staveb., vodních, silničních, horních, železničních) o soukromých zájmech jednotlivých interesentů nebo úzkých jejich skupin, nebo o zájmu veřejném.

c) Práva elektrických podniků všeužitečných.

Jádro zákona tvoří ustanovení o zvláštních právech a výhodách elekt. podniků. Výhody ty jsou dvojího druhu:

c. Krasny: 94 n., Regierungsvorlage 1918: 70 n., Laštovka: Připomínky, Český zákon elektrárenský.

A) Výhody finanční.

B) Výhody právní.

A) Výhody finanční u srovnání s jinými podobnými zákony k podpoře určitých odvětví výrobních jsou celkem omezeného rázu. To jest vysvětlitelné tím, že místo všech jiných výhod státem obvykle poskytovaných nastupuje přímá kapitálová účast státu (§ 1.—4. zák.). Vedle toho může podnikům poskytnuta býti ještě dvojí výhoda:

a) K usnadnění úvěru právo vydání dílčí dlužní úpisy v určitém obnosu. § 4. prov. nař. stanoví, že se to může státi nejvýše až do dvojnásobné výše základního resp. akciového kapitálu (u družstev do dvojnásobné úhrnné sumy závodních podílů), obnosem vyšším jen se zvláštním povolením ministerstva financí ve výmínečných případech. Bezpečnost finančního základu elektr. podniků má býti zajištěna tím, že obligace nemají býti nikdy v oběhu obnosem vyšším než 9/10 hodnoty nemovitostí a zařízení podniku. Státní správě přísluší kontrola a moc rozkazovací k tomu, aby obligace obnos tento převyšující vzaty byly z oběhu.

Předpisy zákona z 24./4. 1874. č. 48. ř. z. o ochraně majitelů zástavních listů a zákona ze 27./12. 1905 (na Slovensku uherského čl. zákona XXXVI. z r. 1876) o založených bankovních úpisech vztahují se i na tyto obligace.

b) Dočasně může býti ministerstvem financí uděleno povolení, že nemají býti zahrnovány v základ pro zdanění podniků k veřejnému účtování povinných (dle zákona o osobních daních přímých z 25./X. 1896. č. 220 ř. z., pro Slovensko dle uherského čl. zákona VIII. z r. 1909., čl. LIII. z r. 1912 a čl. XXIV. z r. 1916.) částky sloužící k zúročení zápůjček hypotekárních, prioritních obligací nebo jiných dlužních úpisů.

Obojí této výhody dostane se podnikům dle volného uvážení ministerstva, nemají tedy podniky nároku na tyto výhody, jemuž by státní správou ve všech případech musilo býti vyhověno. Také modalitty, za nichž povolí se různé emise zmíněných obligací, nemusí býti stejné.

B. Vedle těchto finančních výhod, jež jsou celkem skrovné míry a, jak zmíněno, fakultativní povahy, přísluší všeužitečným podnikům právo volné dráhy pro elektrické vedení případně i práva vyvlastňovací v rozsahu stanoveném §§ 7., 8., 12. zák. Ze znění § 7.: „Prohlášením podniku za všeužitečný dostane se mu těchto výhod“ dalo by se usuzovati, že udělení těch výhod v § 7. dále sub a—d uváděných stane se obligatorně, t. j. že podnik má právní nárok na tyto výhody. Srovnáním § toho s dalšími §§ 8.—12. dospíváme však k poznání, že jen na užívací práva v § 8. vypočítaná, mají podniky všeužitečné nároky ex lege, naproti tomu povolení k vyvlastnění odvislo jest od volného uvážení úředního (§ 12: „Může se povoliti“).

Výhody tyto zákonem poskytované nejsou ovšem nijak na závadu tomu, aby účastníci o předmětu a míře užívacích a vy-

vlastňovacích práv jinak se dohodli. Zákon na různých místech činí výhradu takové dohody. Paragrafem 5. výk. nař. ukládá se přímo všeužitečnému podniku povinnost (výk. nař. k hornímu zákonu podobně stanoví, že podnikatel hor musí před zavedením řízení vyvlastňovacího na vlastníka pozemků dotýčných se obrátiti „begrüssen“) vstoupiti v jednání o poskytnutí užívacích práv neb služebností neb o výkup pozemku i o způsobu výkonu užívání, aby se předešlo sporům z výkonu toho snadno vznikajícím.

Rozeznávají jest ve smyslu zákona mezi

1. pouhými právy užívacími (§ 7. č. 1.—3., § 8. č. 11. z.)
2. vyvlastněním pozemků a práv (§ 7. č. 4., § 12., 13. zák.)

d) Uživací práva.

Uživací práva týkají se jednak

1. železničních, silničních, cestních, vodních a vodocestných pozemků, jednak
2. jiných veřejných a soukromých pozemků.

Rozdíl záleží v tom, že užívání pozemků sub 1. uváděných jest bezplatné, případně podrobena jen uznávací činži, užívání pozemků sub 2. uváděných poskytuje se jen za náhradu (§ 14. zák.)

U pozemků sub 1. uváděných činí se ještě rozdíl, jde-li o pozemky takové, jež jsou ve správě státní, či o pozemky, jež jsou ve správě ostatních veřejných korporací nebo soukromých společností (ne jednotlivých osob fyzických); užívání pozemků posléze uvedených jest bezplatné, omezuje se však jen na vedení průchodní, vedení k účelům státním neb k účelům veřejné dopravy. Užívání pozemků ve správě státní není omezeno na tyto druhy vedení a poskytuje se bezplatně nebo za uznávací činži.

Nelze říci, že by celé toto rozeznávání bylo šťastné, a protože ani důvodová zpráva nepodává vysvětlení, jest těžko dopátrati se hledisek, z nichž bylo vycházeno.

Šetřen je v tomto výpočtu, jak z bodu a)—c) § 7. patrně, obvyklý zásadní a právně důvodný rozdíl mezi pozemky soukromými a mezi veřejným statkem.

Uživací práva dána jsou pouze k účelům elektrických vedení a omezují se tudíž (§ 8. zák.) na zřizování a udržování el. vedení s příslušenstvím, čítajíc v to stanice spojovací a transformační, a oklestění překážejícího stromoví.

Výkon těchto práv má se díti vesměs šetrně a pozemky mají po skončeném užívání uvedeny býti do předchozího stavu.

• § 8.—9. obsahují podrobné rozvedení této zásady, pokud se týče oklestění stromovin, hospodářského užívání pozemků, jichž

se vedení dotýká, při čemž navzájem uloženo i vlastníkovu pozemku, aby při výkonu hospodaření a výkonu oprávnění, jež mu vůči podniku dává zákon, šetřil slušných zřetelů, a ukládá mu i náhradu škody, jež podniku vzešly tím, že vlastník zaviněně nedbal opatrnosti přikázaných mu zákonem (§ 8. č. 2.—3.) v zájmu podniku.

Z různých důvodů veřejných a bezpečnostních není přípustno užívání pozemků, jež slouží účelům bohoslužebným, užívání hřbitovů, nádvoří a jistých objektů vojenských, a ve smyslu moderních požadavků o zachování památek uměleckých a historických, jakož i šetření přírodních krás, nutno při zřizování vedení dbáti i těchto zřetelů.

Protože při vyvlastnění (§ 12.—13. zák.) neshledáváme se s citací těchto ustanovení, ač v osnově rakouské, dle níž zákon československý vypracován, ustanovení příslušné se nalézalo, musíme usuzovati, že stalo se to vědomě. Tím vzniká možnost výkladu a contrario; netroufali bychom si však tvrditi, že zmíněné veřejné zájmy zde méně by zasluhovaly šetření než při pouhých právech užívacích a můžeme se nadíti, že praxe zřetelů těch dbáti bude stejně při vyvlastnění, jako při právech užívacích.

Zvláštní ustanovení platí o nemovitostech železničních, silničních, cestních, vodních a vodocestných. Vysvětlitelno jest to důležitostí účelů, jimž tyto pozemky sloužiti mají, a jest tudíž přirozeno, že na dohodu s orgány správy železniční, telegrafní, silniční, poříční a pod. zde tím více se klade váha, zejména jde-li o vedení silnoproudá. Souhlas, nebo aspoň předchozí vyjádření neb slyšení těchto orgánů a sdělení opatření z jejich stanoviska nutných jest tedy podmínkou povolení užívacího i způsobu provedení příslušných staveb a el. zařízení. Případná náhrada (§ 7. lit. c) za zřízení užívacích práv a náhrada škod způsobených výkonem jich a konečným odstraněním vedení elektrického stanoví se podobně jako při vyvlastnění a bude v té souvislosti o této otázce promluveno.

Co se týče právní povahy užívacích práv, jest je považovati za jakýsi střední útvar mezi věčnými právy užívacímu s jedné a pohou výprosou s druhé strany. Zákon stanoví jejich spojitost s podnikem všeužitečným ustanovením § 11., že přecházejí s povinnostmi, jež jsou s nimi spojeny, na právního nástupce el. podniku všeužitečného, zůstává-li jím i v ruku tohoto nástupce a jejich účinnost proti každému držiteli nemovitosti bez knihovního vkladu. Vklad knihovní těchto práv jest naopak přímo vyloučen (§ 11. odst. 2. zák.), vyloučeno jest i nabytí jich vydržením neb promlčením dle pravidel práva soukromého. Ustanovení podobného obsahu vyskytují se v různých zákonech o daních a veřejných dávkách a chtěl zákon patrně ve smyslu názorů panujících v literatuře o povaze těchto práv nepřímou říci, že jsou to oprávnění rázu veřejnoprávního.

e) Vyvlastnění.

Ne vždy osvědčí se poskytnutí užívacích práv postačujícím pro účely soustavné elektrisace, jednak obmezují se jen na účely pouhého vedení, jednak i pro tyto účely mají ráz oprávnění odvolatelných, byť ne libovolně odvolatelných. V obou směrech objeví se případně potřeba zásahů do cizí sféry majetkové hlubší než k jakým opravňují užívací práva § 7.—8. zák., a potřebě té hledí zákon vyhověti svými ustanoveními o vyvlastnění (§ 12.—13. zák.)

Jde tedy v podstatě o dvojí případ:

1. Vyvlastnění pro týž účel, jemuž pravidelně vyhovuje se pouhými právy užívacími, t. j. pro elektrické vedení včetně zařízení transformačních a spojovacích. Zněním osnovy rakouské z r. 1918, bylo užití expropriace pro tento účel obmezeno na případ nejn nutnější potřeby (unumgänglich notwendig). Náš zákon není tak přísný, čině povolení závislým jen na tom, že vyžadují vyvlastnění důležité důvody technické neb je-li náklad na jich zřízení na jiném místě nepoměrně vysoký. Že se účelu hledí dosáhnouti pravidelně zřízením služebnosti, místo skutečného odstoupení potřebných částí pozemkového vlastnictví, je v souhlasu s ustanovením všech zákonů expropriačních a s principem expropriačním vůbec, jak vysloven jest na př. v § 365. obč. zák., že k skutečnému odstoupení dojíti má teprve, když účelu, o nějž běží, jinak, zejména tady zřízením služebnosti, dosíci nelze. (Slova obč. zákonníka: i úplné vlastnictví, selbst das vollständige Eigentum).

2. Důležitější jest případ druhý. Průmysl elektrárenský domáhal se od let práva vyvlastňovacího pro nabytí pozemků ke zřízení samé výroby elektrického proudu a jejího příslušenství. Požadavek ten uplatňován byl zejména během prací přípravných pro reformu vodního zákona, kdež bylo jemu zprvu odpíráno důvodem, že nastala by nestejnóměrnost výrobních podmínek u závodů poháněných vodní silou a závodů jinakých. Na konec bylo však jak v osnově z r. 1911, tak v osnově z r. 1918, požadavku tomu vyhověno (§ 50. odst. 3. osnovy z r. 1911, § 52. osnovy z r. 1918). Ustanovení § 13. č. 2. čsl. elektrárenského jest tedy uskutečňováním této snahy v rozsahu potud širším, že se týká podniků jak vodních tak tepelných, užším ovšem v tom směru, že se týká jen podniků všeužitečných dle § 4. zák.

Pojem příslušenství, jak příkladně je uváděno v § 12. č. 2. (cesty vlečné a lanové dráhy a pod.) umožňuje použití vyvlastnění v míře značně široké; podmínkou je, že vyvlastnění třeba pro využití určité vodní síly nebo jiného zdroje energie, anebo vyžadují-li toho jiné důvody technicko-hospodářské. Jsou tedy podmínky vyvlastnění toho hodně volné.

Řízení vyvlastňovací samo, pokud se zejména týče určení předmětu a rozsahu vyvlastnění i stanovení odškodného, děje se

v podstatě ve smyslu zákona o vyvlastnění k účelům železničním z 18./2. 1878 č. 30. ř. z., na Slovensku dle uh. zák. čl. XLI. z r. 1881. Příslušný jest úřad povoláný ku provedení řízení o schválení podniku a v řízení dle živnost. řádu (§ 29. živn. řádu) s úchytkami vyplývajícími z podstaty řízení vyvlastňovacího; zejména musí k účelu zjištění rozsahu vyvlastnění plány vedení s podrobným popisem býti vyloženy v obcích zúčastněných aspoň 14 dní před komisionálním jednáním. Jest tedy příslušným úřadem zemská správa politická, na Slovensku a Příkarpatské Rusi nejvyšší politický úřad. Tento úřad vydává nález vyvlastňovací, v němž — a to jest úchylka od zákona z 18./2. 1878 — stanoví se i výše odškodného.

Podle četných nových zákonů vyvlastňovacích, zákonů vodních a zákonů elektrárenských, umožňuje se — pravidelně jen na žádost vyvlastněného — dáni náhrady nejen v penězích, nýbrž i in natura, výměnou pozemků, dodávkou vody, síly, světla a pod. V tomto smyslu stanoven způsob náhrady i zákonem o soustavné elektrisaci § 13. zák.: odškodné dáti lze v penězích nebo v dodávce proudu, směnou za jiný majetek, poskytnutím jiných výhod majetkových, ovšem jen k návrhu strany, t. j. vyvlastněného nebo podniku; bylo tedy upuštěno od podmínky stanovené také osnovou rakouskou z r. r. 1916, že dáni naturální náhrady přípustno jest jen se souhlasem vyvlastněného. Změna tato sotva jest na prospěch správného dáni náhrady, protože bylo by pak možno vnucení náhrady vyvlastněnému ve formě, jež mu případně nekonvenuje, což jest nemírným stížením jeho povinnosti expropriační. Soudní nesporné řízení samo řídí se předpisy zákona z 18./2. 1878.

Opravné řízení proti nálezu tomuto upraveno jest způsobem, jaký zamýšlen byl během přípravných prací pro reformu vodního práva a jaký volen jest v zákoně o svádění horských bystřin z r. 1884: Nepřipouští se odvolání instanční cestou správní, nýbrž možno je pouze do roka od právomoci nálezu žádati za rozhodnutí o odškodném v nesporném řízení u okresního soudu místně příslušného. Bylo-li placení odškodného, jak stanoveno bylo právoplatným nálezem správním, zajištěno ať složením k soudu, ať jiným způsobem, nelze výkonu jeho brániti.

Bezvýhradná citace § 7. a § 12. dává vzniknouti pochybnosti o tom, zda-li předmětem vyvlastnění mohou býti pozemky, jež jsou částí veřejného statku. Přes to, že rozdilu se nečiní, musíme otázku zodpověděti ve smyslu názoru u nás obecně panujícího záporně. Vyplývá to z určení těchto věcí pro určitý způsob obecného užívání. V osnovách rakouských, jež předcházely vydání zák. čsl. byla stanovena jen přípustnost spoluužívání a to bez újmy obecného užívání; v zák. čsl. spatřovati můžeme nepřímé potvrzení tohoto názoru v tom, že výminka připouští se u pozemků železničních, vodocestných a u splavných řek, jež jinak v § 7. staví se co do užívacích práv na roveň jiným částem veřejného statku tu uváděným. Ale protože i u těchto pozemků vyžaduje se souhlasu příslušného úřadu

správního, pozbývá u těchto pozemků pojem vyvlastnění valně významu.

Řízení o povolení užívacích práv a odškodnění za jich povolení řídí se předpisy platnými pro vyvlastňovací řízení právě líčené. Mimo tento případ třeba škody vzešlé uplatňovati u řádného soudu do roka ode dne nabytí vědomostí o škodě (zásada § 1489 oč. zák. se zkrácením tříleté doby na dobu jednorozční).

f) Schválení díla všeužitečného podniku.

Od aktu prohlášení díla všeužitečným, jež se děje výměrem min. veř. prací za podmínek § 4. zák., nutno lišiti schvalovací akt ke zřízení elektrárenského díla samého (t. j. realní schválení živn. provozovny dle živn. ř., schválení stavby dle stav. ř., schválení vodn. díla), jež vychází od zemské správy politické (resp. na Slovensku a v Příkarpatské Rusi od nejvyššího úřadu politického, t. j. na Slovensku ministra s plnou mocí pro správu Slovenska, v Příkarpatské Rusi civilní správy Příkarpatské Rusi) po provedení řízení, jež se řídí formálně i věcně v podstatě předp. živn. ř. (§ 29. až 31. živn. ř., na Slovensku a v Příkarpatské Rusi dle uh. čl. XVII. z r. 1884); jde-li současně o provedení vodního díla nebo o provedení stavby, též věcnými předpisy vodního zákona a stavebního řádu. Řízení za účasti zástupců úřadu vodoprávního a stavebního koncentruje se zde u zemské politické správy. Z toho platí výjimka pro podniky na pozemcích železničních, kdež vzhledem ku principu koncentrace platné dle předpisů železničních ve prospěch úřadu železničního, povolení uděluje tento úřad železniční.

Před zavedením řízení přípustno je po způsobu zákona železničního a zákona vodního udělení povolení k výkonu prací přípravných, jež opravňuje zejména ke vstupu na cizí pozemky, vyšetření půdy na nich a k výkonu jiných technických šetření. Povolení uděluje zemská politická správa na určitou dobu z podstatných důvodů prodlužitelnou. O nutnosti výkonu jednotlivých prací v případě sporu a o náhradě škody způsobené, rozhoduje politický úřad 1. instance. Proti výroku o náhradě možno odpomoci hledati pořadem práva (t. j. sporným řízením soudním; citace odstavce 4, 5, § 14. a § 22. zák., nikoliv odstavce 3. § 14., § 24. osnovy rakouské, z níž ustanovení to převzato, a ustanovení § 42 zák. s 18./2. 1878 slovně stejného znění).

Řízení samo, jak upraveno jest v § 18. 24. zák. a v § 6. 13. prov. nař. shoduje se podstatně s obdobnými předpisy živn. a stav. řádu nebo vodního zákona. Platí to jak o instruování žádostí tak o vyhláše zavedeného řízení schvalovacího, jež

f. Krasny: 124 n. Regierungsvorlage 1918: 84 n. Důvodová práva: 13 n.

upraveno je ve smyslu ediktálního řízení živn. ř. resp. vodního zákona, o řízení komisionelním, o rozhodnutí schvalovacím a kolaudačním.

Změna a doplňky tu předsevzaté týkají se hlavně urychlení celého jednání a zabezpečení slyšení různých interesentů, jichž kruh je zde případně širší než v řízení živn. řádu a v řízení vodoprávním. Jde tu zejména o přizvání úřadů, jimž přísluší správa různých částí veřejného statku, jakož i přizvání sousedních podniků elektrických.

Vzhledem k provedené koncentraci různých řízení (živn., stav., vodopr., vyvlastňovacího) bude i rozhodnutí obsahovati výrok shrnující různá tato povolení, výši odškodného za vyvlastnění a zařízení užívacích práv, odkaz námitek soukromoprávních na pořad práva, nařízení potřebných zajišťovacích opatření a výrok o útratách (§ 19. zák. § 10. prov. nař.). Útraty řízení schvalovacího nese podnik dle zásad vodního zákona.

K urychlení řízení i k provedení podniku směřuje předpis, že v rozhodnutí schvalovacím musí býti stanovena lhůta, do které uvéstí jest dílo v činnost po právomoci nálezu, dále 14denní, (snad příliš krátká pro veliké podniky) lhůta pro úřad, v níž provéstí jest kolaudaci po učiněném oznámení, a 4nedělní lhůta pro odvolání dle zákona s 12./5. 1896 č. 101 ř. zák. (proti 6tinedělní lhůtě živn. ř.; § 23. zák.) Proti dvěma souhlasným rozhodnutím není dalšího oprávněného prostředku; proti jistým podružným rozhodnutím o výkonu užívacích práv a o povolení a výkonu prací přípravných dle § 22. zák. rozhoduje politický úřad 1. instance s konečnou platností.

K zavedení předepsaného řízení nutno oznámiti schvalovacímu úřadu též všeliké změny, zejména rozšíření podniku, jde-li o povolení práv užívacích neb vyvlastňovacích nebo změny, jež mohou míti vliv na státní vedení slaboproudá (telegrafní, telefonní). Řízení v těchto případech je zjednodušeno, zejména komisionelní řízení předsevzeme se jen dle zvláštních okolností. K provedení řízení schvalovacího v jednoduchých případech, zejména jde-li jen o rozšíření nebo znovuzřízení díla v obvodu politického úřadu první instance a o stavbu sítí o nízkém napětí, může delegován býti tento politický úřad; v jednoduchých případech — nebylo-li zjištěno závad po stránce veřejných zájmů nebo nebylo-li podáno námitek — může úřad tento zmocněn býti i k vydání schvalovacího rozhodnutí.

D. Opatření v zájmu veřejném, zejména v zájmu soustavné elektrisace ohledně podniků nevše-
užitečných.

Předpisy oddílu o všeužitečných podnicích (§ 4., 23 zák., § 1.—13. vyk. nař.) rázu materiálního i formálního týkají se i podniků již stávajících, byly-li dle § 4. zák. prohlášeny vše-

užitečnými (§ 24. zák.) To se stane, jak zmíněno, pravidelně na návrh (§ 5. zák.), výmínečně (dle § 28. zák.) z úřední moci. Tento § 28. jest u nás jediným výrazem snah, jež v Německu došly rozsáhlého uskutečnění zákonem z 23. března 1919 o vyvlastnění (sespolečnění, Vergesellschaftung) vhodných hospodářských podniků, zejména podniků k dobývání přirozených pokladů půdy (dolů) a k využití přírodních sil (elektřiny) a speciálním zákonem o sespolečnění hospodářství elektrárenského z 31. prosince 1919. Mohou totiž dle § 28. přeměněny býti na podniky všeužitečné podniky, dodávající většinu vyrobeného proudu pro všeobecnou potřebu, jež svým rozsahem a polohou jsou vhodné a v zájmu veřejném nevyhnutelně potřebny pro soustavnou elektrisaci.

Označení podniků, na něž by se ustanovení toto mělo vztahovati, mělo se státi do roka od účinnosti zákona o soustavné elektrisaci ministerstvem veřejných prací v dohodě s min. spravedlnosti, financí, obchodu a zemědělství; konkrétní nařízení přeměny státi se mělo po slyšení elektrárenského poradního sboru týmiž ministerstvy a nařízení tomu bylo do roka vyhověti tím způsobem, že do té lhůty vlastník sám přeměnu měl provésti převedením podniku ve vlastnictví veřejných korporací neb smíšených společností, jež mu min. veřejných prací označilo (§ 17 prov. nař.), jinak mohlo společným usnesením týchž ministerstev dojíti k vyvlastnění podniku a přeměně jeho na podnik všeužitečný dle § 4. zák. Ustanovení § 28. zák. o soust. el. mělo tedy jen přechodní význam, uplynutím doby a změnou poměrů pozbývalo platnosti; od té doby bylo však prodlouženo na dobu další jednoho roku.

Naproti tomu ustanovení v § 27. zák. hledí dosažení neb zajištění účelu soustavné elektrisace i u podniků, jež nebyly prohlášeny všeužitečnými dle § 4. zák. zajistiti podobnými opatřeními donucovacího rázu, jako je opatření § 28., byť se i nešlo v případech těchto až k nejzazšímu důsledku, k němuž sahá § 28., to jest k přímému vyvlastnění podniku. V zákonodárstvích, jež celou úpravu elekt. práva založila na instituci koncese, předešlá jest pravidelně mezi podmínkami koncesními povinnost, aby dílo v určité lhůtě bylo provedeno a v provozu nepřetržitě udržováno, pravidelně také, aby dle pokroků technických bylo zlepšováno tak, aby se docílilo hlavního účelu soustavné elektrisace, t. j. zásobení nejširších obvodů a nejširších vrstev obyvatelstva levnou elektrickou energií.

Myšlenky té použito v § 28. zák. o soust. elektrické trojím způsobem;

1. ukládá se vůbec úřadu, jenž schvaluje podniky elektr., aby přihlížel při schvalování tom k potřebám soustavné elektrisace (§ 27. č. 3. zák.),

2. možno naříditi rovněž v zájmu soustavné elektrisace náležité využití podniků neúplně využitých (§ 27. č. 1. zák.),

3. možno naříditi nápravu, když by nesprávně vedeným provozem neb neoprávněnými cenami za proud vážně ohroženy byly zájmy veřejné (§ 27. č. 4. zák.).

Ad 1. Opatření toto týká se postupu již při vzniku podniku. Úřadem míněna jest obyčejná instance, jež povolána jest jinak — to jest mimo rámec soustavné elektrisace — k povolování obyčejných elektrických podniků, jest jí tedy zemská správa politická, a povolení zde míněné jest koncese dle min. nař. s 25./III. 1883 č. 41 ř. z.

Účelu žádanému vyhoví se stanovením případných podmínek koncesních zejména povinnosti výpomoci síti soustavného elektrického vedení a takovým zařízením podniku, aby dosažení účelu toho připojením na síť bylo možno. Opatření týká se nejen podniků zřízených k výrobě elektřiny na dodávku, ale vůbec veškerých výroben proudu a vedení, tedy i závodů, jež se zabývají výrobou proudu pro vlastní potřebu.

Aby dosažení zamýšleného účelu bylo umožněno, k tomu směřuje bližší ustanovení prov. nař. (§ 16. prov. nař.), dle něhož politické úřady I. instance, pokud výmínečně (§ 16. odstavec 3. zák., § 11. prov. nař.) povolány jsou k udělování schvalovacího povolení, již před zavedením řízení schvalovacího musí projekty předkládati schvalovacímu úřadu (zemské správě politické), aby projekt mohl býti prozkoumán se stanoviska soustavné elektrisace. Při závodech malých (do 50 K W) povinnost ta odpadá, vyhovují-li zřejmě požadavkům soustavné elektrisace a nutno pouze sdělití k účelům evidenčním výsledek řízení.

Zásada koncentrace všeho řízení a rozhodování platná dle zákonů železničních důsledně provedena i zde v tom smyslu, že o zřízení výroben patřících k dráze a určených pouze pro účely železniční rozhoduje min. železnic; musí však jím šetřeno býti rovněž věcných kledisk soust. el. dle § 27., č. 3 zák. (postup, jehož vesměs šetřeno bylo na příklad v osnovách nových vodních zákonů, pokud se železnic týče),

ad 2. V nauce správní není souhlasu o tom, pokud koncesionáři dostatečně může býti nařízeno, aby ve veřejném zájmu podnik vedl takovým způsobem, aby vyhověno bylo novým potřebám vznikajícím ze změny poměrů. Mínění se tu zcela rozcházejí; souvisí to značnou měrou s otázkou právní moci správních aktů konstitutivních. Zákon řeší otázku tu kladným způsobem: Může býti ministrem veř. prací nařízeno vlastníkům elektr. díla neb vodní síly náležitě jich využitkování a nevyhoví-li vlastník, může min. učiniti samo potřebná opatření. Prostředkem k splnění koncesních podmínek vedle výstrah, resp. pokut, pravidelně jest odnětí koncese a k prostředku tomu obdobně sahá i zákon o soust. el. ustanovením, že min. veř. prací může využitkování svěřiti jinému.

Ovšem užití celého tohoto opatření vázáno je dvojím obmezením:

1. Nařízení k náležitému využitkování dáti lze jen, pokud se toho docíliti dá bez újmy pravidelného provozu,

2. vzešla-li by tím majiteli díla škoda, má nárok na odškodné, jež se určí podle analogie nuceného zřízení užívacích práv dle § 15. zák., ad 3. Podobné povahy, ale ještě širšího rozsahu jest třetí druh opatření, o němž mluví § 27., č. 4. zák.

Jako důvod zakročení úřadu (min. veřej. prací) uvádí se zde:

1. nesprávně vedený provoz,

2. neoprávněné ceny,

jsou-li obojím tímto jednáním vážně ohroženy veřejné zájmy. Širší než ustanovení § 27. č. 1. jest ustanovení toto potud, že není tu předpokladem dosažení účelu soustavné elektrisace, nýbrž vůbec ohrožení veřejných zájmů. To je pojem velmi neurčitý a bylo by se doporučovalo, aby buď zákon sám aneb aspoň prováděcí nařízení k němu bylo naznačilo podobně, jako se to stalo v různých nových vodních zákonech, které zájmy jsou míněny. Ovšem nebezpečí právní nejistoty zde potud je menší, že rozhodnutí přísluší instanci ministerské, čímž dána jest přece záruka, že ministerstvo utvoří si jakési stejné směrnice a podle nich bude důsledně postupovati; další záruka je v tom, že před nařízením příslušného opatření musí se poskytnouti vlastníku díla příležitost, aby objasnil své poměry, konečně i v tom, že ministerstvo nařízení vydá slyševši odborný posudek tříčlenného výboru elektrárenského poradního sboru. Moc daná ministerstvu jest i potud neobyčejně široká, že se jinak nenaznačuje, jakého druhu a obsahu má býti opatření míněné, když se zmocňuje ministerstvo, aby zařídilo, čeho dle daných okolností jest třeba k ochraně veřejného zájmu. Může to býti patrně nařízení na příklad k snížení neb diferencování sazeb za proud, zavedení vnucené správy, případně i odevzdání podniku jinému.

Protože se tu, jinak než v případě předchozím, předpokládá jakési zavinění podnikatelovo (nesprávně vedený provoz, neoprávněné ceny), jest zdůvodněna pohružka posledního odstavce § 27. zák., že opatření stane se na útraty a nebezpečí vlastníka.

V souvislosti s těmito opatřeními nutno uvést i ustanovení § 30. o zákazu přenosu elektr. energie přes hranice. Využití elektr. síly získané z domácích zdrojů sloužiti má především domácí výrobě, domácímu obchodu a domácímu konsumu. Přes to nebylo by vyloučeno zejména v pohraničním pásmu, ale i jinak kompensacemi za jinaké dodávky cizího státu nebo jako podíl energie vyrobené vodním dílem na pohraniční řece a pod. dodávka proudu do ciziny. Naprostý zákaz převodu elekt. energie do ciziny mohl by případně vésti k opatřením retorsním stejného nebo podobného druhu. To vše vedlo k tomu, že zákon nevy-slovil přímo zákazu, ale činí převod proudu do ciziny odvislým od zvláštního svolení min. veřejných prací. Podobné ustanovení chovají i jiné zákony elektrárenské (§ 8. spolk. zák. švýc. o využití vodních sil z 22. prosince 1916, § 7., osnovy rak. z r. 1918,

§ 7. osn. rak. z r. 1919). Zákon čsl. nestanoví blíže, za jakých podmínek povolení takové mělo by se udělovati, ale stanoví-li na příklad švýc. zak. z r. 1916, že svolení má býti jen uděleno, když veřejnému zájmu neděje se tím újma a že vývoz přípustný je jen potud, pokud pravděpodobně by síla doma nedošla náležitého využití, jest přirozeno, že tyto zřetele také u nás i bez zvláštního zákonného stanovení budou v prvé řadě rozhodovati.

E. Všeobecná ustanovení zákona o soustavné elektrisaci.

Přidrželi jsme se při výkladu zákona o soustav. elektrisaci, jak hned z předu zmíněno, jeho vlastního rozdělení. Výminku z toho učinili jsme u § 27., 28. a 30. proto, že jsou v nejužší souvislosti s účelem všeužitečných podniků, jichž úprava právní jest jádrem celého zákona. Jest tudíž promluvití o zbývajících ustanoveních části označené názvem „ustanovení všeobecná“.

Jsou tu shrnuty předpisy nejrůznějších druhů. Vedle zmíněných již § 27., 28. a 30. jsou to ustanovení o styku různých elektrických vedení (§ 25. zák.), o civilně právním poměru vedení elektrických k nemovitostem (§ 26. zák.), o statistice elekt. podniků a o elekt. poradním sboru (§ 31. zák.); k tomu pak přičiniti bylo by zmínku o tak zv. evidenční knize elekt. podniků.

Jsou to tedy, jak z tohoto výpočtu patrno, ustanovení zcela disparatního rázu bez jakékoliv soustavnosti; omluvou neuspůsobitelnosti může býti jen naléhavá potřeba, z níž celý zákon vznikl.

Ustanovení o styku různých vedení elektrických shrnuta jsou v cizích zákonech elektr., namnoze v oddílu, jenž jedná o zamezení škod (Schadenverhütung). Ten účel sleduje v podstatě § 25. zák.

Při sblížení různých vedení voliti jest opatření technicky nejúčelnější, jimž bude velmi často přeložení vedení stávajícího; otázka výloh řešena jest v zákoně podle pravidla „prior tempore potior iure“ v ten smysl, že výlohy této změny nese podnikatel vedení nového. Z toho platí výminka jen pro případ, že by přeložení nebo jiné opatření zajišťovací ukázalo se nutným pro vadný stav dosavadního vedení, kdež výlohy stihnou majitele jeho.

Pro volbu opatření jsou rozhodujícími v první řadě zřetele policejní, t. j. veřejná bezpečnost, vedle toho však v souhlasu s celou myšlenkou soustavné elektrisace i zřetele národohospodářské, zejména zájem nerušeného provozu a zájem hospodárnosti, aby nebylo zbytečně plýtváno kapitálem.

Švýcarský zákon z r. 1902 v otázce, který z obou podniků, zdali starý či nový, musí uhnouti, rozhoduje otázku celkem v témž smyslu, jako náš zákon, uchyluje se však podstatně v otázce výloh. Neplatí tu zásada „prior tempore potior iure“ a na váhu

padá hospodářský význam podniku. Také osnova rakouská z r. 1918 nepřidržela se zásady přednosti bezvýjimečně, stanovivši důležitou výhradu ve smyslu moderní myšlenky poměrného dělení nákladů zařízení, jež objevila se značně prospěšnými různým podnikům (§ 37. č. 3. osnovy rak.). Jest litovatí, že zásada tato, k níž přihlíženo na př. na různých místech osnovy vodního zákona z r. 1911, 1918 v zákoně elektrárenském zůstala bez povšimnutí.

Výrobní elektrického proudu s příslušným vedením tvoří technicky a hospodářsky jediný celek; ačkoli není nemyslitelné, aby právně vedení bylo v jiných rukách než výrobní sama (často zřizují si na příklad obce nebo svazy obcí vlastní rozvodnou síť, již napájejí proudem odebíraným z elektrárny soukromé nebo svazové), bude zpravidla tato technická a hospodářská jednotka i jednotkou právní, a běží pak o to, najíti formu, v jaké tato jednotnost došla by i vně pro právní obchod zejména pro otázku úvěru, pro otázku vedení exekuce na vedení elektrické jako na integrující část celého elektrárenského podniku, praktického výrazu. V různých fázích zákonodárných prací, jimiž rakouská osnova elektrárenského zákona během let prošla, o otázce této opětne bylo uvažováno.

Vzorem byl švýc. občanský zákonník, dle jehož § 676 vedení vodárenská, plynárenská, elektrárenská a pod. nalézající se mimo pozemek, jemuž slouží, považují se za příslušenství díla, od něhož vycházejí a za vlastnictví majitele díla.

Nemůžeme však choditi ani tak daleko: uherský vodní zákon (čl. z. XXIII. z r. 1885) chová pro obor vodního práva ustanovení podobné: dle § 2. jsou vodovody, stoky, příkopy, roury a pod., jimiž se voda přivádí nějaké budově nebo pozemku neb od nich odvádí, příslušenstvím nemovitosti, k jejímuž užitku jsou určeny.

Myšlenku zastával vřele zejména Dr. Krasný ve své práci „Die Aufgaben der Elektrizitätsgesetzgebung“ a zůstala jí věrna zejména osnova rakouská z r. 1918, sledujíc ji do krajnosti i v tom, že dle vzoru knih železničních měly pro podniky elektrárenské, jež tvoří i s vedením a zařízením jednotnou věc, zřízeny býti v sídle zemských správ politických elektrárenské knihy pro zápisy právních poměrů, týkající se elektr. podniků zcela po způsobu knih pozemkových (zák. z 19. května 1874) č. 70 ř. z. o knihách železničních, zák. z 25. července 1871 č. 95 o pozemkových knihách vůbec). Nová osnova, podaná již po převratu (z r. 1919) upouští sice od zřízení těchto elektr. knih, ale uznává právní jednotnost celého podniku aspoň potud, že vedení elektr. zahrnujíc v to zařízení přepojovací a přeměnná prohlašuje zásadně (pro případ pochybnosti) za příslušenství výrobní proudu, a že vylučuje přípustnost zvláštní exekuce jak na příslušenské zařízení, tak i na materiál provozní.

Srovnáme-li s tím znění § 26. čl. zák. elektr. vidíme, že ustanovení jeho jest jen velmi nedostatečným výrazem této vý-

znamné myšlenky; stanoví paragraf ten jen negativním způsobem spojitost vedení s podnikem právě, že elektr. vedení a jich příslušenství včetně zařízení transformačních a spojovacích nejsou příslušenstvím nemovitostí, na nichž jsou zřízena. Nedostatečnost tohoto ustanovení skutečně byla poznána záhy po vydání zákona, a otázka zavedení elektr. knih ve smyslu shora zmíněném stala se již předmětem jednání elektrárenské rady a lze očekávat, že záhy dojde k jejímu rozřešení a uskutečnění.

Kniha elekt. podniků, o níž mluví § 15. prov. nař., obsahovati má sice značnou část dat, jež by byly vhodným předmětem knih. zápisů, ale povaha knihy pozemkové jim nepřísluší: jsou, jak nadpisem § 15. prov. nařízení výslovně je vyčteno, pouhou pomůckou evidenční, pro zjištění potřeb soustavné elektrisace. Zápisy příslušné vedou se jak o podnicích všeužitečných, — u těch zejména o užívacích právech jim udělených — tak o hlavních údajích podniků jinakých. Zápis užívacích práv zřízených výrokem úředním (schvalovacího úřadu, § 16. zák.), provádí se z moci úřední; práva užívací zřízená dohodou stran zapisují se k žádosti vlastníka podniku, již podati je do 4 týdnů po zřízení práv nebo k žádosti vlastníka pozemku.

Kniha evidenční po způsobu jiných veřejných rejstříků a knih jest veřejná, přístupná každému k nahlédnutí a opatření výpisu. Správnému vedení knihy evidenční a pro účely soustavné elektrisace vůbec slouží povinnost bezplatného sdělování statistických dat. K povinnostem těmito patří zejména povinnost (§ 21. zák., § 14. prov. nař.), hlásiti schvalovacímu úřadu do 4 týdnů změnu vlastnictví, jakož i povinnost (§ 12. nař.) oznamovati technického správce podniku. Povinnosti tyto slouží ovšem ne pouze účelům evidenčním a statistickým, jako spíše účelům státního dozoru a přidržování osob zodpovědných k plnění povinností uložených jim zákonem elektrárenským, případně jinými zákony (živnost. stav. vodními).

Z líčení v předchozích kapitolách obsaženého jest patrné, že úřadu rozhodujícímu, zejména ministerstvu veřejných prací, přísluší namnoze velká moc, ale tím ovšem i velká zodpovědnost. Nepřípadné zasahování do poměrů elektr. hospodářství mohlo by ohroziti celý tento nový, pro veškeré poměry výrobní tak důležitý obor podnikání.

Jako v jiných oborech hospodářských, tak i zde objevila se potřeba a účelnost zvláštního poradního sboru, v němž by zastoupeny byly ty kruhy, které na výrobě a spotřebě elektr. energie mají zájem, nebo které svými zvláštními znalostmi byly by způsobilé pomáhati státním úřadům k správnému opatření hospodářských úkolů jejich péči svěřených.

Instituce elektr. rady nebo komise jest tedy známa snad všem novým zákonodárstvím elektrárenským. Členy těchto sborů jsou jednak zástupcové různých odvětví výroby, zemědělství, průmyslu, obchodu, zejména podniků elektrických vůbec, jednak zástupcové

autonomie, jednak odběratelstva elektr. energie, vědy a nejnověji také v duchu pokračujících sociálních reforem zástupcové osob při provozu podniku zaměstnaných.

Výpočet, jaký obsahuje čsl. zák. elektr. v § 31. po té stránce, jest v celku totožný s úpravou zastoupení v jiných zákonech elektrárenských. Složení a jednací řád tohoto sboru zvaného „státní elektrárenská rada“ upraven je u nás blíže nařízením z 2./I. 1920 č. 25 sb. z. a n.; funkce její jest jen poradní: má podávati dobré zdání o zamýšlených zařízeních prováděcích a technických, jakož i o nejdůležitějších opatřeních v záležitostech soustavné elektrisace a elektr. hospodářství vůbec pro celou oblast státu čsl. (§ 1. zák., § 1. nař.).

Státní elektrárenská rada jedná jednak v plenu, jež schází se nejméně jednou do roka, jednak ve výborech s věcným nebo teritoriálním vymezením. Předsedou státní elektr. rady je ministr veřejných prací resp. úředník ministerstva jím ustanovený. Jinak složení a působnost tohoto sboru jsou podobné jako jiných poradních sborů zřizovaných u nás často i v jiných oborech, a neposkytuje právnicky nic zvláště zajímavého.

III. Část závěrečná.

1. Vývoj práva elektrárenského od vydání čsl. zákona o soustavné elektrisaci.

Vývoj elektrárénství a práva elektr., jak jsme jej v úvodní části této práce jen letmo nastínili, nedospěl ovšem nijak ještě konečného definitivního stadia. Nevíme, jak se utváří nejbližší budoucnost pokud se týče hospodářských a politických poměrů, od nichž právě směr zákonodárství elektrárenského nejvyšší měrou je odvislý.

V době předválečné převládal směr soukromohospodářský a novým požadavkům obecnohospodářské zásady činěny jen ojedinělé ústupky, jichž souhrn tvořil namnoze podklad a obsah právní úpravy elektrárénství ve formě práva koncesního.

Význačným typem takového zákona byl na příklad zmíněný švýc. zákon z r. 1902 a tím směrem pohybovaly se zejména všechny osnovy elektr. zákonů v býv. Rakousku.

Ale již tehdy stávalo se jasným, že pronikající myšlenky soustavného elektrisování všech výrobních a obchodních odvětví v celých zemích resp. v celých státech touto úpravou vyhověti nelze, že stát sám a veřejné svazky jemu podřízené musejí se aktivně zúčastniti zřizování a provozu tohoto druhu podnikání, a vyskytla se celá řada návrhů a podnětů, jak by se to nejúčelněji provést dalo.

1. Elektrotechnik und Maschinenbau 1920 č. 2: 15 n. č 3.: 31 n. č. 15: 170 n. (přil. Anzeiger: 57 n.) č 50: 385 n. Speckhart: 92 n., 97 n. Schreiber: Die Gesetzgebung über die Sozialisierung und die Sozialisierung der Kraftwirtschaft (Die Wasserwirtschaft 1919 č. 8).

Soukromé podnikání elektr. tehdy dospívalo již vrcholného svého rozvoje v tom směru, že i největší podniky toho druhu sdružovaly se v kartely, trusty a koncerny, jimiž výroba a rozvádění elektřiny ba i výroba elektr. strojů, instalačního materiálu, a provádění samých instalací stávaly se skutečným, vše přemáhajícím monopolem, a protože na odběr elektřiny stoupajícím významem a nezbytností této energie odkázán byl všecken hospodářský, ba i kulturní život, hrozilo přímo nebezpečí, že uskutečněním tohoto monopolu vznikne ve státě moc hrozící samému státu.

Byl tedy stát již z toho důvodu nucen ohlížeti se po prostředcích, jimiž by se předešlo tomuto již zcela blížkému výsledku. Prostředky, k nimž saháno, byly rozdílné.

Primitivní byl pokus o úpravu předpisů živnostensko-právních, kde běželo hlavně o zamezení nebezpečí pro zdraví a majetek občanů, tedy sledování pouhých zřetelů policejních; tento pokus v této době nesliboval ovšem výsledku.

Někde (na příklad ve Würtensbersku, Prusku), přistupoval stát tedy k tomu, že na vhodných místech, kde se pro něj ukazovala možnost zvláště levné výroby proudu, na příklad využitím státních ložisk uhlí, nafty, zemních plynů, rašeliny, zejména však využití vodních sil, sám zřizoval veliké závody elektr., aby jich provozem vykonával vliv na tvoření cen elektr. energie.

Proti velikým koncernům soukromých společností elektr., jaké mezi tím utvořily se v Německu, však ani tento prostředek nemohl již postačovati.

Pomýšleno tedy na zmonopolisování všeho elektrárenského podnikání pro stát, resp. země; a tento prostředek ovšem lákající také vyhlídkou na zlepšení státních financí, jevil se nejjistějším prostředkem k potlačení soukromého monopolu, ale padala na váhu celá řada momentů uváděných proti státnímu provozování obchodních a hospodářských podniků vůbec a jako nejsilnější brzda k uskutečnění této myšlenky vyvstala — ve státě právním — otázka odškodnění, jež byla by vyžadovala obnosů státu nedostupných.

Nezbylo tedy než sáhnouti k prostředkům kompromisním mezi oběma kontrerními zásadami hospodářského života, zásadou soukromohospodářskou a zásadou obecnohospodářskou.

Podle toho, jak v těchto kompromisních formách ta či ona zásada více vystupovala do popředí, byla to buď forma tak zvaných pravých koncesí, jimiž stát zabezpečiti hleděl opatření veřejných zájmů celou řadou hlubokých obmezení a závazků ukládaných podnikání soukromému, nebo forma t. zv. smíšených (smíšeně-hospodářských) podniků a společností k zřizování a provozu elektr. podniků, o jichž složení a povaze shora jsme se zmínili.

V tomto stadiu elektr. podnikání zastíženo bylo válkou.

Válka ještě více osvětlila veřejný význam elektr. energie a vyzkoušela zároveň metody státního obhospodařování jednotlivých

odvětví výroby a obchodu, zejména objevila také těžké vady, jež s tímto přímým státním provozem nerozlučně byly by spojeny.

Výsledek války, pokud by šlo o otázku právní úpravy podnikání elektrárenského, byl pak dvojnásobný: jednak nesmírné zadlužení všech států, jednak převrat politický a sociální, jevíci se v tom, že bezmájetným, pracovním vrstvám dostalo se převládajícího nebo aspoň proti dřívějšímu značně většího podílu ve státní správě.

Ono zadlužení státu, tudíž potřeba nových příjmů, byla by přirozeně vedla zase k myšlence státního monopolu, kdyby otázka náhrady, již zcela odmítnouti netroufaly si ani státy v socialisování nejdále postoupivší, nebyla nutila k zdržlivosti v tomto směru.

A tak voleno namnoze pokračování na cestě, jež nastoupena byla již před válkou, s tím ovšem rozdílem, že ve společnostních a společenstevních útvarech dostalo se přiměřeného zastoupení vedle kapitálu také práci.

Nemůže býti naší úlohou v tomto pojednání, jež vytklo si za cíl podati stručným způsobem přehled elektrárenského, především čsl. elektrárenského práva, zabývatí se otázkou, příznivých a nepříznivých následků tohoto nového složení smíšeně hospodářských útvarů, protože jde o otázky politické nebo hospodářskopolitické, jichž uvažování a řešení přísluší jiným povoláním činitelům, chceme pouze tímtež způsobem, jak jsme učinili v části úvodní, o vývoji elektr. práva až do vydání čsl. zák. o soustavné elektrisaci, zakončením této práce, pokud je nám to možno přístupností pramenů, podati krátký přehled elektr. zákonodárství po té době vzniklého, abychom srovnáním jeho mohli si učiniti úsudek, jakým asi směrem vývoj elektr. práva dále bráti se bude.

Skoro v téže době, co u nás došlo k prvním přípravám k vydání zákona o soustavné elektrisaci, podány byly osnovy zákonů elektr. resp. s nimi souvisejících neb jich podklad tvořících zákonů o hospodářství elektrárenském (Elektrizitätswirtschaftsgesetze) a o sespolečnění (Vergesellschaftung) jistých hospodářských odvětví (zejména hospodářství uhelného, nebo vůbec důlního a elektrárenského) v Německu a v Německém Rakousku; koncem roku 1919 sankcionován anglický zákon Electricity Supply Act 1919, v Maďarsku koncem roku 1920 vypracován byl návrh zákona elektr., jenž začátkem roku 1921 měl býti předložen maďarskému Národnímu shromáždění.

Z těchto zákonů resp. osnov zákonných maďarská osnova stojí poměrně nejvíce ještě na půdě předválečného t. zv. koncesního práva elektrárenského. Osnovy a zákony německé a německorakouské daly se otevřeně cestou t. zv. sespolečnění jistých druhů podnikání, anglický zákon jde cestou zvláštní, jež odpovídá zvláštěností správního, zejména samosprávného ústrojí a života anglického.

Chceme tedy v krátkosti dotknouti se obsahu těchto jednotlivých zákonů resp. zákonných osnov.

Maďarská osnova pohybuje se v rámci moderního práva koncesního. Převod podniků elektr. v moc státu zamýšlen je tu

znenáhla a postupně prostředky dosud obvyklými, výkupem a spadlostí. Délka koncese obnáší u podniků elektr. pro výrobu proudu na odbyt 50 let, u podniků veřejných resp. smíšeně-veřejných 60 let, u závodů pro vlastní potřebu 40 let, výmínečně mohou podniky, jež mají velký význam veřejno-hospodářský a u nichž pro první dobu nedá se očekávatí výnosnost, povolení na dobu delší nejvíce o 20 let.

Zájům veřejným a zájmům soustavné elektrisace hledí se vyhověti podmínkami koncesními (stanovení povinnosti dodávkové, jednotné ceny, slevy pro dodávku proudu obcím, jednotnost v technickém provedení).

Koncese může býti odepřena, nedal-li by se podnik včlenit do zamýšleného soustavného plánu nebo zamýšlí-li stát sám dílo elektr. zříditi.

Koncesi podléhají i závody pro vlastní potřebu, čímž brání se má vzniku závodů národospodářsky neracionelních; zejména takových, u nichž by se nadíti bylo nehospodárného nakládání s palivem; předpokládá se, že závody, o něž běží, mohou si proud výhodněji opatřiti z elektrárny cizí, a musí tedy závod býti povolen, když předpokladu toho není. Rozdíl závodů pro vlastní potřebu od podniků elektr. záleží — nehledě k výkupu a spadlosti — v tom, že podnikům elektr. dostává se pro vedení elektr. a zřízení díla jak práv užívacích, tak i vyvlastňovacích, závodům pro vlastní potřebu jen práv užívacích.

I těchto závodů pro vlastní potřebu může užito býti pro potřebu soustavné elektrisace, zejména jsou povinny svá záložní (reservní) zařízení dáti za úplatu k použití podnikům jiným; ustanovení, že koncese těmto závodům může býti odepřena, přiči-li se zamýšlený závod hospodářským zájmům země, umožňuje uložení příhodných podmínek (zejména o jednotnosti proudu a zařízení) v zájmu soustavné elektrisace.

Postupný převod závodů a podniků v ruce státu zamýšlen je výkupem, k němuž prvně dojíti může po 30 letech od doby, kdy zákon vstoupí v platnost; po té době výkup možno provésti každých 5 let.

Výkup týkati se má jen výroben a vedení dálkových, podružné sítě rozvodné mají zůstati v rukách dosavadních majitelů, zejména obcí. Za ztrátu práva spadlosti, jež případně vyhrazena byla t. zv. koncesními smlouvami, mají obce býti státem odškodněny. Provedení výkupu a spadlosti upraveno je podrobnými předpisy. Z obvyklých institucí koncesního práva elektr. přijata zejména instituce elektr. knih (po způsobu knih pozemkových) a instituce zemské (státní) elektrárenské rady.

Výkonným orgánem ministerstva obchodu, jemuž elektrárénství podléhá, jest elektr. vrchní inspektorát. Řízení jest zjednodušeno způsobem týmž jako u nás nebo v osnově rak. (spojení řízení elektrárenského, vodoprávního, stavebního). Podporování vzniku

závodů elektr. slouží dosavadní zákony o státní podpoře podniků průmyslových, vodních, a o emisích dílčích obligací.

Vidíme, že osnova dosti podobná je osnově rakouské z roku 1918, což mohlo by se státi podivným, uvážíme-li, že Rakousko samo koncesní zásadu této osnovy z velké části opustilo a v osnově z roku 1919 vychází z myšlenky sespolečnění podnikání elektr. Vysvětlení najdeme snadno, uvážíme-li, že poměry politické jsou v obou státech naprosto různé a že uherská osnova připravena byla v době, kdy v Maďarsku myšlenka socialisace byla úplně zatlačena.

Osnovy rakouské z konce roku 1919 (Entwurf eines Elektrizitätswirtschaftsgesetzes, Entwurf eines Elektrizitätsgesetzes) a zákony říšsko-německé (Sozialisierungsgesetz z 23./III. 1919 a Gesetz betreffend die Sozialisierung der Elektrizitätswirtschaft z 31./XII. 1919) sledují, jak již z názvu patrné, cíle socialisační. Předmětem socialisace (sespolečnění, Vergesellschaftung, Vergemeinschaftung) měly býti zejména přirozené poklady půdy (především uhlí) a přírodní síly (tu zvláště elektřina). Kdo má býti na příště nositelem těchto druhů podnikání, stanovil na příklad zákon německý z 23./III. 1919 v § 3. v ten smysl, že úkoly obecného hospodářství (Gemeinwirtschaft) mohou přeneseny býti na říši, spolkové státy, obce a svazy obcí, jakož i na hospodářské samosprávné útvary (wirtschaftliche Selbstverwaltungskörper), jež by podléhaly doзору státnímu. U výkonu tohoto práva mělo upraveno býti dle obecných hospodářských hledisk zvláštními zákony zejména využitkování uhlí kamenného, hnědého, koksu, vodních sil a jiných zdrojů energie jakož i energie z nich získané. Současně s vydáním tohoto zákona vyšel hned zákon o hospodaření uhlím a v prosinci téhož roku pak zákon o hospodářství elektrickém.

Zákon podobného obsahu přijat byl v Německém Rakousku pod názvem „Příprava k socialisaci“ (Die Vorbereitung der Sozialisierung z 14./III. 1919, č. 181 st. z.). Zmíněné obory hospodářské prohlášeny byly za zralé ke sespolečnění hlavně z toho důvodu, že v nich typ soukromého monopolu nejvíce pronikl a tudíž měl býti odstraněn.

Pojem sespolečnění (socialisace) nebyl už dřívějšímu vývoji právnímu zcela cizí, ale měl smysl od zamýšlených účelů těchto nových zákonů hodně rozdílný. Mluvilo-li se již dříve o obecním (municipálním) socialismu, pozemštění, postátnění (státní socialismus), bylo již z těchto názvů patrné, co se mínilo: provozování podniků těchto uvedenými veřejnými svazky.

Podle politických tendencí poválečných sespolečněním podniků míněno však skutečné sespolečnění jich v rukou těch účastníků, kteří při jich provozu přímo, hmotně a tělesně byli zúčastněni, t. j. stát nebo jiné veřejné svazky, jež — máme-li na mysli na příklad podnik hydroelektrický, — přinášejí do spolku veřejný statek (vodní sílu), obec, jež dává k tomu své komunikace, podnikatel,

jenž dává své prostředky kapitálové a zaměstnanci, kteří vkládají svou tělesnou a duševní práci. Vedle toho namnoze přibíráni jsou jako takoví přímí podílníci i odběratelé proudu. Státu mimo to, ať již přímo zúčastněn jest zmíněným přínosem reálním či ne, přísluší právo dozoru. Takové sespolečenštění možno jest pak nejen u podniků veřejných, ale i u podniků soukromých.

Hlavní myšlenka toho zákonodárství je, že nositelem tohoto hospodaření nemusí ba nemá pravidelně býti stát — obecné hospodaření není státní hospodaření — nýbrž samospráva těch, jichž se věc týče. Je-li mezi nimi právě také stát, je to důsledkem toho, že dává do společnosti určitý svůj hmotný přínos (uhelné doly, vodní sílu), jinak přísluší mu jen právo vrchního dozoru. Hospodaření má býti svěřeno těm, kdož jsou při něm přímo zúčastněni a kdož, — nač klade se hlavně váha, — mají také potřebné obchodní a technické zkušenosti a znalosti a kdož také s místními poměry lépe jsou obeznámeni. Od toho očekává se vyloučení neúspěchů, jimiž pravidelně stiháno bylo hospodaření státní a hospodaření veřejných svazků vůbec, vzhledem k úplnému nedostatku podnikavosti, obchodního ducha, vzhledem k nedostatečnému zájmu osob, — státních úředníků, — podnik vedoucích, byrokratismu správy atd.

Uspěchy naopak, jež kynou z této formy hospodářské, záleží v odstranění stinných stránek soukromého monopolu, v aktivní účasti a spolupráci všech kruhů, zejména i dělnictva pro zdar podniku, při čemž i vhodnou organizací, zejména sdružením těchto samosprávných útvarů v celky vyššího řádu a zajištěním státního dozoru umožněno je soustavné, plánovité provádění elektrisace v celém státě. Pokud toto očekávání jakož i očekávání další, že i příjmy státní tímto způsobem obhospodařování určitých odvětví se zvýší, se splní, o tom těžko ovšem předem činiti dohady, a zkušenosti ještě naprosto se nedostává.

Že však myšlenka samosprávy v jádru je odůvodněna a dává naději na úspěch, toho důkazem můžeme považovat to, že myšlenka ta byt i v jiné formě i v Anglii, a tam ovšem navázáním na všechna dosavadní zařízení samosprávná, byla vzata za základ také pro úpravu právních poměrů elektrárenských.

Základem této úpravy jest instituce t. zv. elektrárenských komisařů (Electricity commissioners) a nucených svazků elektrárenských, (joint electricity authority); v rukou těchto dvou institucí soustřeďuje se všechno el. hospodářství a zejména v rukou el. komisařů soustřeďena je neobyčejná moc, jež umožňuje jim zasahovati i do finančního hospodářství elektrárenských svazků.

Úřad el. komisařů tvoří 5tičlenné kolegium podléhající ministerstvu obchodu. Tři z nich musejí býti zvláště kvalifikováni, pokud se týče praktických, vědeckých a obchodních znalostí z oboru zásobení elektřinou. K rozhodnutí stačí přítomnost dvou

členů. Úkolem kolegia jest podporování, vedení a dozor nad zásobením elektřinou. Kolegium může si nad to zřídit poradní sbor, případně i obvodové poradní sbory. Může stanovit, vyslechnuvši mínění zúčastněných kruhů obvodu, o nějž běží, n u c e n é ú č e l o v é s v a z k y e l e k t r á r e n s k é z p o d n i k a t e l ů, z r a d ů h r a b s t v í, m í s t n í c h ú ř a d ů a v e l k o o d b ě r a t e l ů o b v o d u. Účelový el. svazek vykonává pak práva podniku v dotyčném obvodu; na něj převedou se buď všechny neb aspoň část podniků v obvodě se nalézajících se souhlasem vlastníků (nucené vyvlastnění tedy se nepřipouští, svazek má jen právo vyvlastňovací na pozemky potřebné k zřízení nového díla), svazek zřizuje nová díla a provozuje je pod dozorem komisařů. Komisařům přísluší povolování el. podniků. Vznik nových podniků mimo podniky elektr. svazů není tedy sice vyloučen, ale v povolovacím právu komisařů elektr. jest moc nepřímou vznik závodů takových mimo soustavu a rámeček podniků svazových zamezovati.

Elektr. svazy povinny jsou sdělovati komisařům elektr. statistická data a zprávy jimi požadované, jakož i roční rozpočet; schodky v hospodaření různých svazků rozdělují poměrně na všechny svazky.

Myšlenka samosprávy jest tedy vlastní jak zákonu anglickému, tak zákonu německému, rozdíl je jednak v tom, že v anglickém zákoně ve výpočtu kruhů, jež této samosprávy mají býti účastny, nenalezáme kategorii zaměstnanců, jejichž účast v zákoně německém byla právě výsledkem politických převratů poválečných, jednak ve způsobu, jakým provedeno býti má převedení elektr. hospodářství také pokud te týče podniků již stávajících, do rukou těchto samosprávných útvarů.

Kdežto totiž v Anglii přímé nucení (tedy vyvlastnění) soukromých podniků stávajících jest zákonem vyloučeno (nepřímý nátlak mohou ovšem komisaři vykonávati vždy na příklad odepíráním výhod, působením obtíží při udělování koncesí pro rozšíření nebo přeměnu díla a pod.), v Německu a také v Německém Rakousku jest převedení podniků soukromých do rukou útvarů obecnohospodářských právě prostředkem expropriace zamýšleno.

Činiti dohady, jakým asi směrem vývoj práva elektr. napříště bráti se bude, jest v dnešních dosud neustálených a nevyjasněných poměrech politických a hospodářských těžko, ba nemožno. Můžeme jen vysloviti mínění, že myšlenka samosprávných útvarů poskytuje vedle formy koncese, jež však namnoze již nestačí, jediné východisko v konfliktu dvou zásad tak protichůdných, jakým jest zásada soukromohospodářská s jedné, zásada obecnohospodářská s druhé strany. Provedení této myšlenky ovšem, zejména zastoupení účastníků té či oné skupiny bude různé podle vlivu, jaký ty které skupiny dovedou si zjednati. Právnicky útvar ten zůstane však stejný.

2. Samosprávné útvary, jakožto forma elektrárenského podnikání v budoucnosti.

Moderní stát jest nejen právním ale i, a to měrou stále vyšší, kulturním státem, t. j. jemu připadá úloha pečovati nejen o fysickou a právní bezpečnost obyvatelstva, ale i o jeho tělesné a duševní blaho. Úkoly státu po této stránce vypočísti není vůbec možno. Poměry životní denně se mění pokračující kulturou a s nimi denně vyrůstají nové a nové úkoly státu. Příkladem jest právě vynález elektřiny, její stoupající význam pro všecken hospodářský, sociální a kulturní život lidstva a stanovisko, jaké stát postupně k vývoji elektr. podnikání zaujal. Na dlouho výroba a užívání elektřiny byly soukromou hospodářskou záležitostí jednotlivců; když docházelo později k výrobě a rozvádění jejímu po živnostensku, spokojoval se stát tím, že upravoval poměry tyto se stanoviska živnostensko-policejního, hlavně, aby zamezeno bylo ohrožování života a majetku lidí. Když však v posledních letech užívání el. došlo takového rozšíření, že proniklo všechny obory lidských činností a stalo se důležitým činitelem veškerého hospodářského a veřejného života a když výroba a rozvod elektřiny staly se momentem určujícím přímo směr a vzhled tohoto života, nemohl se stát uzavíratí přesvědčení, že ovládnání a řízení elektr. podnikání stalo se jeho vlastní úlohou.

Pravíme-li, že obstarávání lidských úkolů jest věcí státu, kusem veřejné správy, není tím řečeno, že by stát sám musil správu tu prováděti. Z důvodů různých, buď pro nedostatek prostředků věcných neb osobních, stát správu tu případně ani sám provozovati nemůže a deleguje tudíž k oprávnění jejímu jiné, buď jednotlivce způsobem t. zv. koncese nebo veřejné svazky jemu podřízené.

Takovými svazky v největší části států ode dávna byly obce, jakožto nejvýznačnější typ t. zv. územních svazků; nová doba vytvořila nejen nové, zejména vyšší kategorie takových územních svazků, obcí vyššího řádu, ale i velikou řadu svazků, jež od územních korporací právě zmíněných liší se jednak tím, že podkladem jejich není území, nýbrž svazek lidí spjatých jistým společným zájmem v zájmové společenství bez ohledu na území, jednak tím, že věcný okruh jejich činnosti není tak široký jako u obcí, nýbrž obmezuje se na sledování jednoho pouze účelu nebo několika určitých účelů.

2. Fleiner: Institutionen des deutschen Verwaltungsrechts. Tübingen 1919: 91 n., 99 n., 116 n. H a t s c h e k: Institutionen des deutschen und preussischen Verwaltungsrechts. Lipsko-Erlangen 1919: 74 n., 373 n., 387 n., 397 n. O. M a y e r: Deutsches Verwaltungsrecht II. Mnichov-Lipsko 1917: 617 n. W e y r. Příspěvky k teorii nucených svazků Praha 1918: 5 n. S p e c k h a r t: 132 n., 143 n. Stern-Aron: 35 n. Passov: Die gemischtprivaten und öffentlichen Unternehmungen auf dem Gebiete der Elektrizitäts- und Gasversorgung und des Strassenbahnwesens Jena 1912.

Mluvíme-li o svazcích obojího tohoto druhu jako o svazcích nebo útvarech samosprávných, máme na mysli skutečnost, že obstarávání jistých účelů státních svěřeno jest kruhu účastníků, jichž účely ty v první řadě se týkají. Rozeznávání mezi t. zv. vlastním a přeneseným oborem působnosti, s nímž setkáváme se u obcí, zde nepadá na váhu, již z toho důvodu, že rozeznávání to v různých dobách a v různých státech je nestejně a mnohdy tak subtilní, že mizí v obyčejné skutečnosti života. Pro účel tohoto pojednání máme ostatně na zřeteli v první řadě právě svazky neúzemní t. zv. účelové.

Ke vzniku svazku vyžaduje se dvojího momentu: 1. účelu, 2. substrátu osobního, jenž zjeví se hlavně v zastoupení svazku.

Z těchto dvou hledisk máme přihlédnouti k složení, okruhu působnosti a právní povaze samosprávných svazků k opatření energie elektrické, o nichž zmínka se stala v kapitole předešlé.

Pokud se účelu týče, mohl by záležeti buď jen ve výrobě elektřiny nebo ve výrobě a rozvodu jejím. Pravidlem bude již dle zkušenosti dosavadní, že veliké, k soustavnému zásobení celého území státního směřující svazky zabývají se budou pouze výrobou elektrického proudu a to buď zřizováním nových děl elekt. nebo výkupem děl stávajících. Rozvod, zejména přímý rozvod potřebitelům, zůstane i dále vyhrazen obcím, svazům obcí nebo jiným svazům k zužitkování a rozvádění síly, dodané velikými svazky výrobními.

Hlavně však zjeví se zvláštní povaha svazků ve způsobu a složení zastoupení jejich. Účastníky jejich budou ti, jichž účel jejich v první řadě se týče, t. j. stát, příp. jiné územní svazky, majitelé elektr. závodů do svazků splývajících a odběratelé. Stát již proto, že běží o provádění části veřejné správy, jež je vlastně jeho úkolem; mimo to účast jeho důvodněna jest pravidelně tím, že účastní se i hmotně, buď kapitálovými vklady nebo vklady naturálními (vodními silami, uhelnými a rašelinovými ložisky); tytéž důvody platí také u jiných územních svazků; u nich padá na váhu hlavně, že jsou vlastníky komunikací, jichž použití je nezbytno pro kladení sítě rozvodné. Účast těchto územních svazků v zásobování elektřinou vyhrazena je u nás přímo v ústavním zákoně o zřízení župním. Účast majitelů elektr. děl a odběratelů elektr. energie nepotřebuje zvláštního odůvodňování, jest samozřejma.

S tímto složením veřejných účelových svazků setkáváme se na příklad ve zmíněném anglickém zákoně v roce 1920. Ve smyslu nových zákonů soc. politických v Německu, Německém Rakousku a u nás jest dále počítati s tím, že ve svazcích těchto přiměřeného zastoupení dostane se též zaměstnancům elektr. podniků podobně, jako se jim zastoupení toho dostalo již nyní v poradních sborech elektrárenských.

Zastoupení všech těchto různých skupin zájmových míněno jest ovšem pouze pro onen širší zastupitelský orgán, jímž jest

na příklad u obce obecní zastupitelstvo, u jiných svazků valná hromada a pod.; vlastní správa svěřena bude užšímu výboru a právě složení tohoto užšího výboru má největší význam pro úspěšnou činnost elektr. účelových svazků. Tendence elektr. účelových svazků jest ovšem obecno-hospodářská, tím však není řečeno, že by moment výdělečný naprosto byl vyloučen. Pokud vedle těchto účelových svazků připuštěno bude ještě podnikání soukromé, bude již soutěž těchto podniků nutiti i účelové svazky k docílení jisté výnosové výše; ale i bez tohoto podnětu již pouhý t. zv. úhradový princip hospodaření veřejných svazků postačuje k tomu, aby výdělkový moment nebyl puštěn se zřetele. Nesluší konečně přehlednouti, že v neposlední řadě ve všech státech vzhledem k pokračujícímu zadlužení soustavná elektrisace sleduje přímo i účely fiskální.

A tu právě v ústrojí těchto užších vlastních správních výborů leží možnost, aby se ušlo výtkám byrokratismu a vůbec nezpůsobivosti veřejných svazků k provozování podniků hospodářského rázu.

Účast státu a jiných veřejných svazků územních přispěje k dobrému hmotnému základu a tím k výnosu podniku jednak přímou kapitálovou účastí, jednak usnadněním úvěru (komunální úvěr); skutečný úspěch po stránce rentabilitní lze však očekávati právě od účasti ostatních prvků ve správě svazku zastoupených, a to především prvku podnikatelského: to znamená, že řízením podniku musejí býti pověřeny osoby vynikajících znalostí technických a obchodních, a že celé řízení podniku musí se díti v duchu obchodním. Účast na zisku jak těchto osob vedoucích, tak i zaměstnanců podniku vůbec bude mocnou vzpruhou k zvýšení jich pracovní energie a k jich oddanosti závodu.

Jest se dotknouti otázky, jakým způsobem dojde k opatření finančního základu těchto veřejných svazků, neboť k účelům jich náleží v první řadě výkup stávajících elektr. děl a zřizování děl nových. Nehledě k přímým kapitálovým vkladům jak státu a jiných veřejných svazků územních, tak jiných účastníků svazku, bude pravidelným způsobem opatření finančních prostředků vydání dílčích dlužních úpisů, jak s touto modalitou počítá čl. zákon o soustavné elektrisaci i osnovy rakouská a uherská. Myslitelné bylo by i rozepsání příspěvků na účastníky, způsob tento však málo se doporučuje, protože se jím nadmíru komplikuje a znesnadňuje celý systém daňový; zůstane tedy pravidelným způsobem kontrahování zápůjček způsobem právě zmíněným, jimž stát a veřejné územní svazky zjednaly by jistoty a odbytu přiměřenou úpravou záruk (státní, zemské garancie).

Účelové svazky elektr. jakožto útvary samosprávné jsou svazky veřejné, nebo nechceme-li vzhledem k nejistotě a pochybnosti kriteria rozdílu práva veřejného a soukromého užívati označení svazků těchto jako veřejných, svazky nucené, t. j. svazky, jež vznikají a trvají z příkazu státního a jsou státu k plnění svých — zároveň státních — účelů zavázány.

To má za následek, že celá činnost i sám zánik těchto svazků podrobeny jsou rozsáhlému státnímu dozoru (tak zvaný vrchní dozor státu, Oberaufsicht des Staates), jenž se projevuje jednak v negativním, jednak v pozitivním směru. Po stránce negativní neliší se dozor tento hrubě od dozoru, jaký stát vykonává též nad svazky, zejména spolky soukromými: jde hlavně o to, aby svazky nevykračovaly z mezí, jež jsou jim vytčeny zákonem, stanovami, případně vlastními jejich platnými usneseními (usnesení valných hromad a pod.).

Vlastní význam vrchního dozoru státního leží ve stránce pozitivní. Stát přihlíží k tomu, aby svazky nucené plnily úkoly jim uložené, užívaje k tomu celé řady prostředků represivního i preventivního rázu. K prvním náleží zvláště právo pozastavení, nuceného etatisování (nuceného vložení položek výdajových do rozpočtu svazkového), pokutování neb i sesazení členů představenstva svazového, převzetí funkcí jednotlivých nebo všech zvláštním vyslancem (komisařem) státního úřadu dozorčího a v nejzazším případě rozpuštění celého představenstva; jako prostředek preventivní obvykle je schvalování důležitých usnesení svazkových a potvrzování vedoucích funkcionářů jejich. Proti zneužití dozorčího práva přísluší pravidelně účelovým svazkům, jakožto útvarům samosprávným, právo stížnosti k správnímu soudu, protože veřejná správa jim jakožto samospráva svěřená je netoliko jejich povinností, ale i právem. Tím ústrojí jejich právě liší se od funkce pouhých úřadů státních. Jest věci pozitivního zákonodárství, v jakém rozsahu, pokud se týče uváděných způsobů výkonu práva dozorčího, upraví stát svůj poměr k nucenému svazku; nejistota a neurčitost, jakou se vyznačují v tom směru mnohé zákony pozitivní, značí ohrožení případně faktické zrušení zamýšlené autonomie.

Pro náš stát myšlenka samosprávných útvarů pro soustavné provádění elektrisace má tím větší význam, že celé naše příští správní zřízení na myšlence samosprávy je založeno, a v jedné části našeho státu, totiž na Slovensku, samospráva v té formě, jak tímto novým zákonodárstvím má pro celý stát vejíti v platnost, již dle dosavadního práva je domovem.

Zejména z tohoto práva mohli bychom čerpati přímé poučení a zkušenosti pro příští zákonnou úpravu elektrárenského hospodářství formou nucených svazků, neboť způsob, jakým myšlenka samosprávy provedena je na příklad v uherském zákoně o právu vodním v instituci vodních družstev, může být považován za typický případ takových účelových svazků, v němž zejména i dozorčí právo státu jasným a případným způsobem je upraveno.

Jsme přesvědčeni, že taková úprava elektrárenského práva v soulahu s celým duchem našich zákonů ústavních a správních bude pro nejbližší budoucnost právní formou jedině možnou.